

Son Excellence Monsieur le Conseiller Privé Actuel
DE STAAL, Ambassadeur de Russie à Londres, Président de la Conférence
de la Paix à La Haye.

De troebelen aan de Indo-Afghaansche grens.

(Met Plaat 3.)

Alvorens tot de behandeling van den opstand der stammen aan de Indo-Afghaansche grens over te gaan, is het wenschelijk een blik te slaan op den algemeenen toestand van het Britsch-Indische Keizerrijk gedurende de eerste helft van 1897.

Die toestand mocht verre van rooskleurig heeten en vormde eene schrille tegenstelling met de stemming, die alom in het moederland heerschte. Was men in Engeland overal bezig met de voorbereiding eener luisterrijke viering van het zestigjarig jubilé der Koningin, in het Indische rijk zou dit feestjaar zich kenmerken door rampen, die lang in veler herinnering zouden blijven.

In het presidentschap Bombay heerschten hongersnood en pest, in het Oosten van Voor-Indië openbaarde zich een gisting onder de bevolking en kwam het te Calcutta tot een oproer, terwijl in het Noord-Westen de bergstammen aan de Afghaansche grens naar de wapenen grepen. Bij dit alles nam het noodlot nog aardbeving te baat om de algemeene ellende te verhoogen.

Onder deze omstandigheden is het verklaarbaar, dat velen met zorg de toekomst tegemoet zagen en verband meenden te moeten zien tusschen de troebelen in Calcutta, de uitingen van ontevredenheid in Bombay en het gewapend verzet aan den Noordwal. Evenwel de tijd heeft geleerd, dat deze meening geheel onjuist was; eene beschouwing der oorzaken van deze verschillende gebeurtenissen leidt tot de overtuiging, dat er tusschen de feiten geen verband heeft bestaan.

Centraal-Indië werd in het begin van het vorige jaar bezocht door hongersnood en pest. Misgewas tengevolge van langdurige droogte, een haast periodiek terugkomend verschijnsel, had der bevolking het tot levensonderhoud noodige onthouden, terwijl de pest, die tal van offers eischte, de ellende nog verhoogd had. Hoewel de Regeering, evenals particulieren, pogingen in het werk stelde om verlichting te schenken, mocht men er niet in slagen op afdoende wijze in dien treurigen toestand te voorzien. De maatregelen, van regeeringswege genomen, om de pestepidemie tot staan te brengen, misten het vertrouwen der bevolking, die meer waarde hecht aan de bezwering van het kwaad door allerlei hocus pocus, dan door de oordeelkundige toepassing der middelen, die de wetenschap voorschrijft. Bovendien schijnt de z. g.

pestcommissie te ruw en weinig tactvol te zijn opgetreden, althans de bevolking was op haar het meest gebeten.

Van de ontevredenheid der Hindoebevolking werd door de redacteurs van eenige inlandsche organen handig gebruik gemaakt om haar tegen de Regeering op te zetten. In enkele bladen werd deze zelfs beschuldigd oorzaak te zijn van de ellende, waaronder het volk gebukt ging, en werd de wijze, waarop de pestcommissie hare taak opvatte, scherp gelaakt.

De gevolgen van deze ophitsing bleven niet uit. Toen de heeren RAND en AYERST in den avond van den feestdag der Koningin van de receptie bij den Gouverneur van Bombay naar hunne woningen in de voorstad Poona, terugreden, werden zij onderweg doodgeschoten. Dit voorval maakte een eind aan de lankmoedigheid der Regeering, die sedert strenge maatregelen nam om den kwaden invloed der pers te fnuiken. Men moet erkennen, dat de overheid lang genoeg de pers ontzien had, als men weet, dat er artikelen van den volgenden inhoud werden verspreid:

„De leden der pestcommissie zijn niets dan slachters, zij kwellen en „martelen de bevolking van Poona onder voorwendsel hygiënisch onderzoek te verrichten. Als aan die daden niet spoedig een eind komt, „zullen vermoedelijk de tooneelen van den opstand der Sepoys, 1857, „herhaald worden, want Hindoes noch Mahomedanen zullen op den „duur dulden, dat vrouwen en kinderen worden vervolgd.

„Het is het ongeluk van ons volk, dat eer, godsdienst en zeden, die „zelfs onder de heerschappij van den Mogol niet aangetast werden, „onder het verlichte Engelsche bewind niet meer veilig zijn. Het ver- „baast ons, dat er geen acht wordt geslagen op het schandelijk gedrag „der soldaten te Poona. Zij worden misschien aangezet door de Regeering”.

Bovendien mogen wanbedrijven, als het verontreinigen van het standbeeld der Koningin te Bombay, en het ophangen van een lededop, Victoria voorstellende, aan eene openbare fontein te dier plaatse, ongetwijfeld mede aangemerkt worden als gevolgen van het zich te buiten gaan der pers.

Mr. GANGODOR TILAK, de redacteur van de „Kesari”, werd, evenals de uitgever van dat blad, gearresteerd en de eerste tot achttien maanden gevangenis veroordeeld. Nog zwaarder luidde het vonnis tegen den redacteur en den drukker van de „Pratoda”, die respectievelijk tot levenslange verbanning en gevangenisstraf van zeven jaar werden veroordeeld.

Ook elders liet men niet na onrust te zaaien. Zoo veroorloofde zich een Mahomedaansch priester in eene meeting van geloofsgenooten te Lucknow, de volgende uitlating: „Als de Sultan van Turkije gewild had, zou hij reeds lang de oude vrouw — Victoria — de ribben hebben gebroken”.

De Regeering in het moederland bekrachtigde de door het Indisch Gouvernement genomen maatregelen tegen de pers, in spijt van eenige liberale leden van het Lagerhuis, die zich afkeerig toonden van censuur.

Naar aanleiding van de gisting in Bombay, gaf een invloedrijk landeigenaar, SETH RUGBEER DYAL, als zijne meening te kennen, dat de ellende in Centraal-Indië het gevolg was van den heerschenden ongezonder toestand. In aanmerking genomen, dat nagenoeg de geheele bevolking van den landbouw moet leven, drong hij in een zeer gematigd schrijven er op aan, dat de Regeering meer zorg zou besteden aan dit middel van bestaan. Daartoe zou men in de eerste plaats de landrente aanzienlijk moeten verminderen, en dit zou eerst dan mogelijk zijn, als de Regeering hare agressieve grenspolitiek liet varen. Deze toch eischt voortdurend het uitzenden van expedities, waarvan de kosten in hoofdzaak drukken op het produceerende deel der bevolking, op de landbouwers dus. Verder wees DYAL op den staat van achterlijkheid, waarin de industrie verkeert. Het opheffen der nijverheid zou de algemeene welvaart ten goede komen en voorzien in de nadeelige gevolgen, voortspruitende uit de onrustbarende toename der bevolking.

Uit het voorgaande kan blijken, dat de gebeurtenissen in Bombay inderdaad geweten mogen worden aan de rampen, waarmede het volk geslagen was, en dat de daar gepleegde misdrijven moeten worden toegeschreven aan de exploitatie van den algemeen overprikkelden geestes-toestand der bevolking door eenige oproerkraaiers.

De ongeregeldheden, door de Mahomedanen te Calcutta gepleegd, vonden hare aanleiding in het volgende:

De Mahomedanen hadden zich langzamerhand de verkeerde gewoonte eigen gemaakt, om particuliere gebouwen aan belasting te onttrekken door voor te geven, dat daarin godsdienstoefeningen werden gehouden. De overheid meende terecht geen genoegen te mogen nemen met de ruime opvatting, die de Moslims van het woord „moskee” hadden, en gaf last tot het sloopen van eenen leemen hut in de voorstad Chitpoor (waar dit misbruik zeer algemeen was geworden), welke hut, naar het heette, bestemd was voor den eeredienst. Onder politietoezicht werd die last op den 1^{en} Juli uitgevoerd, maar nog dien zelfden avond waren 150 werklieden, beschermd door een paar duizend Mahomedanen, bezig het gebouwtje weder op te richten. De politie, onmachtig om de volksmenigte uiteen te drijven, riep daartoe de hulp in van de militaire macht. Het oproer verspreidde zich, overal trokken kleine troepjes oproerlingen door de stad. Europeanen werden beleedigd, hier en daar zelfs met steenen geworpen. Gedurende de beide eerstvolgende dagen was een derde der stad in de macht der muiters

Het schijnt, dat men aanvankelijk niet krachtig genoeg is opgetreden, en dat daardoor het verzet zich zoo aanzienlijk kon uitbreiden. Binnen weinige dagen was evenwel, dank zij de talrijke en sterke patrouilles die de stad doorkruisten, de rust geheel hersteld.

Wat vooral onrust baarde, was het feit, dat de Hindoes, die overigens bijzonder anti-Mahomedaansch gezind zijn, zich bij de onlusten aan de zijde der Moslims hadden geschaard. Dit deed velen vreezen,

dat het gebeurde te Calcutta verband hield met de gisting in Bombay.

Onmogelijk is het niet, dat de Hindoes te Calcutta, op de hoogte van de troebelen in Bombay, de gelegenheid hebben aangegrepen om ook het hoofd op te steken, maar alles wijst er op, dat van een afgesproken plan daartoe geen sprake is.

De opstand der stammen aan de Indo-Afghaansche grens eindelijk is eene geheel op zichzelf staande zaak, het gevolg van de agressieve grenspolitiek door Engeland de laatste twintig jaren, maar vooral na de Chitral-expeditie, gevolgd.

Aangezien bij de behandeling der krijgsverrichtingen aan de Afghaansche grens de oorzaken van den bewusten oorlog uitvoerig zullen worden medegedeeld, zij het voldoende er hier slechts op te wijzen, dat die krijg niets had uit te staan met de gisting in de meer zuidelijke districten.

De Mahomedanen te Calcutta stonden niet in verbinding met hunne geloofsgenooten aan den Noordwal. De beweegredenen tot verzet hier waren van gansch anderen aard dan ginds; bovendien was te Calcutta reeds de rust hersteld, toen de bergstammen eerst krachtig begonnen op te treden.

Het is evenwel aan geen twijfel onderhevig of de beweging der Mahomedanen in Britsch-Indië is het gevolg van het propaganda maken voor den Beheerscher der geloovigen, den Turkschen Sultan. In het verspreiden der meest overdreven verhalen omtrent het succes der Turksche wapenen in Thessalië, het verheerlijken van den Sultan, die volgens de fanatieke priesters zwanger ging van het plan de Engelschen van het Suezkanaal te verjagen, en dergelijke, mag men den oorsprong zien van de woelingen onder het Moslimsche gedeelte der bevolking. De mullahs of priesters der bergstammen namen de onder de stammen heerschende ontevredenheid, wegens het niet nakomen der vóór de Chitral-expeditie hun gedane belofte, te baat om hen tot den strijd aan te zetten. Turksche invloed, al dan niet die der Turksche Regeering zelve, was aan het gebeurde niet vreemd, althans de Indische Regeering oordeelde het noodig aan eenige Turksche bladen den toegang tot het rijk te ontzeggen.

Ten aanzien van den Emir van Afghanistan, die natuurlijk sterk verdacht werd van medeplichtigheid aan den opstand der grensstammen, zij hier medegedeeld, dat hij gedurende den krijg op ondubbelzinnige wijze blijken gaf van zijne goedgezindheid. Toen de Indische Regeering hem, kort na het uitbreken der onlusten aan de Afghaansche grens, eene ontevredenheids betuiging toezond, waarin o. m. hem het verwijt werd gedaan, dat zijne soldaten deel hadden genomen aan gevechten tegen Engelsche troepen, en dat zijn generaal, GOLAM HAIDAR, in betrekking stond met den HADDA MULLAH, den hoofdaanlegger van den opstand, verweerde de Emir zich krachtig tegen deze beschuldigingen, die trouwens op geen enkel deugdelijk bewijs steunden. In eene druk

bezochte vergadering liet de Emir den brief van den Britschen Onderkoning en zijn antwoord daarop voorlezen, en bezwoer hij, dat hij de meest vriendschappelijke gevoelens voor de Indische Regeering koesterde.

Weinige weken later werd een verzoek van den HADDA MULLAH aan generaal GOLAM, om 4000 geweren in bruikleen af te staan, geweigerd, terwijl eindelijk de Emir in het laatst van September eene proclamatie uitvaardigde, waarin tegen het overschrijden van de grens, met de bedoeling aan den oorlog tegen de Engelschen deel te nemen, eene boete van 1000 ropijen werd bedreigd.

De neutrale houding, door den Emir gedurende de krijgsverrichtingen aangenomen, werd hem door zijn eigenbelang voorgeschreven, en had volstrekt geen andere reden. Ondanks zijne beweringen is de Emir verre van Engelschgezind, en naar alle waarschijnlijkheid zag hij met vreugde het vuur des opstands zich verbreiden. Evenwel de sluwe man zag terecht in, dat onzijdigheid in deze quaestie voor hem het best was. Schaarde hij zich aan de zijde der in opstand gekomen stammen, dan zouden de Engelsche troepen zijn rijk binnenrukken, hij zou zijn onafhankelijkheid verliezen en natuurlijk al dadelijk de hooge subsidie, welke hij van het Indisch Gouvernement geniet, moeten missen. Bovendien — en dit is de reden, waarom hij den stammen ook indirecten steun weigerde — zoolang de oorlog duurde, trokken er geen karavanen over de bergpassen in noch uit zijn gebied, zoodat hij een goed deel zijner inkomsten moest outberen.

Merkwaardig is de uitdrukking, waarvan de Emir zich bediende, toen hij den Afridi's weigerde hulp te verleenen. Deze luidt: „niet de Engelschen, maar de bergbewoners hebben de verdragen geschonden, en op den dag der opstanding zal de eerste vraag zijn naar trouw aan beloften; geloovigen en ongeloovigen zullen daaraan te herkennen zijn”.

De woorden, waarvan de Emir zich bediende, kenmerken den dubbelzinnigen, listigen vorst. Waar in het Lagerhuis door de liberale partij met nadruk werd opgekomen tegen de politiek van trouweloosheid, waaraan de Indische Regeering zich in zake der grensaangelegenheden had schuldig gemaakt, is het niet aan te nemen, dat de Emir zijne geloofsgenooten werkelijk in het ongelijk zou oordeelen. Zijne uitlating grenst aan voor den gek houderij.

Omtrent de stammen, die in gewapend verzet kwamen tegen de Indische Regeering, zij hier medegedeeld, dat zij behooren tot de Pathans, waaronder men te verstaan heeft de bewoners van Afghanistan en die der grensvalleien in het Noord-Westen. De voornaamste Pathan stammen houden zich op in de districten Hazara (Afghanistan), Rawal Pindi en in de Swatvallei. Die, welke aan den grensoorlog deelnamen, waren allen onder Britsche suzeriniteit en worden gevonden aan de grenzen van Afghanistan en van Balkh.

De Pathans vormen een schoon ras. De mannen zijn flink gebouwd,

moedig tot in het vermetele, maar tevens wreed en bloeddorstig. De vrijheid is hun alles, vreemde overheersching schuwen zij, wars als zij zijn van geregeld bestuur.

Opmerkelijk mag het heeten, dat de Pathans feitelijk niet thuis behooren in het gebied, dat zij in den strijd tegen de Engelsche troepen zoo krachtig verdedigden. De Hindoes, eens de bewoners van de grensgewesten, werden door de Pathans naar lager gelegen landstreken verdrongen.

Vanwaar de Pathans afkomstig zijn, is niet met zekerheid bekend. Hunne Semitische gelaatstreken, de naam „Ban-i-Israël” door de Afghaansche stammen zich toegekend, het feit, dat echt Joodsche eigenamen ook bij de Pathans gehoord worden, dit alles heeft aanleiding gegeven tot de onderstelling dat zij van Israëlitischen oorsprong zijn. Deze meening wordt nog bevestigd door eene bij de stammen bestaande overlevering omtrent hunne afkomst. Volgens deze zou Nebukadnaezar, na de verwoesting van den Tempel, Palestina verlaten hebben en naar Bamidu, het huidige Kabul, getrokken zijn. Aan den naam van den leider, AFGHAND, van dezen uittocht uit Palestina, zou dien van den zich in het nieuwe gebied vestigenden stam, Afghanen, ontleend zijn. De eerste Afghanen zouden derhalve Joden geweest zijn, en eerst de Mahomedaansche leer omhelsd hebben, nadat hun hoofd, omstreeks het einde der achtste eeuw, tot den Islam was overgegaan. Dit hoofd, KALID geheeten, kreeg, als belooning voor zijn overgang, den titel van „Butan” of „leider.” Van dit Butan zou »Pathan” zijn afgeleid.

Hoe het ook zij, zeker is het, dat de Pathans van heden Mahomedanen zijn en het euvel opnemen, als hun het woord Djahoedi (Jood) wordt toegevoegd.

De stam der Pathans is verdeeld in tal van andere stammen, die niets anders met elkaar gemeen hebben dan eenige algemeene karaktertrekken en den algemeenen naam. Een onderlinge band bestaat niet. Elke stam heeft zijn eigen hoofd of „malik”, en houdt zich in eene bepaalde landstreek op. Tot het bereiken van een gemeenschappelijk doel vereenigen zich nu en dan eenige stammen, om, zoodra dit bereikt is, weder ieder zijns weegs te gaan. De wederzijdsche gevoelens van vriendschap zijn niet diep. Zij berooven en vermoorden elkaar, als het eigenbelang dit hun wenschelijk doet voorkomen, met even weinig goedmoedsbezwaren als zij het de karavaangeleiders doen.

Onder dit woelige en onbeschaafde volkje wist de thans sedert ruim twintig jaren overleden ABDUL GHAFUR van Afghanistan in zooverre orde te bewaren, dat het naliel vijandelijkheden te plegen tegen Britsche onderdanen. Deze Emir, die zich eene hooge mate van beschaving had eigen gemaakt en zeer Engelschgezind was, deed veel om de Pathans voor de Britsche belangen te winnen. Hij had veel invloed op de stammen en dankte dien meer aan zijne persoonlijke eigenschappen, dan aan zijne waardigheid.

Tot de voornaamste Pathan stammen behooren de Afridi's, de Orak-

zai's, de Yusufzai's, de Bunerwals, de Swatti's, de Mohmands, de Waziri's, de Dawari's, enz.

De Afridi's houden zich op in de Tirahvallei. Zij zijn krachtig gebouwd en schoon gevormd, daarbij moedig en ondernemend, doch tevens wreed, zedeloos en gierig. Hunne voornaamste bezigheid bestaat in het geleiden der talrijke karavanen over de bergpassen van en naar Afghanistan.

Hunne betrouwbaarheid als gids regelt zich naar de bewapening, en het aantal van hen, die zij geleiden, en naar het voordeel dat zij zich van een verraderlijken overval voorstellen. De vrouwen van dezen stam zijn schoon gevormd, maar verre van kuisch. Zij evenaren de mannen in wreedheid en overtreffen hen in zedeloosheid. Werken is den Afridi vreemd; wat er noodzakelijk gedaan dient te worden, doet de vrouw.

De Afridi's genoten van de Indische Regeering eene subsidie voor het bezetten en bewaken der passen in hun gebied. Het zijn in 't algemeen goede schutters, zij beschikken over een zeer groot aantal vuurwapenen. Men wil, dat zij in den jongsten krijg ruim 20.000 goed bewapende strijders tegen de Engelschen in het veld brachten.

Een aan de Afridi's verwante stam, is die der Khybari's, aldus geheeten naar den bekenden Khybarpas.

Zij zijn mager van lijf en leden en wijken in dit opzicht af van hunne bureu, die zij echter in spierkracht overtreffen. Overigens zijn zij in het bezit van dezelfde eigenschappen als de Afridi's. Hunne kleeding, bestaande uit eene blauwe nauwsluitende tuniek, welke tot aan de knie reikt, en eenen breeden tulband van gelijke kleur, geeft hun een schilderachtig voorkomen.

De Orakzai's worden gevonden in de streek ten Westen van Hangu; zij zijn de zuidelijke naburen der Afridi's waarmede zij, door sterke vermenging, veel overeenkomst vertoonen.

De stam der Yusufzai's treft men aan in de valleien van de Swat-rivier in het Noord-Westen van de Mahabanstreek. Deze stam is zeer talrijk en onderscheidt zich gunstig van de andere Pathan stammen door mindere wreedheid. Ook zijn zij minder oorlogzuchtig.

De Waziri's, die zich ophouden in de streek ten Westen van Bannu in de nabijheid van Miramsjah, zijn in tegenstelling met de Afridi's, ijverige Mahomedanen, doch kunnen overigens vrijwel bij hen vergeleken worden. Ook zij zijn wreed en bloeddorstig.

De fanatieke Dawari's bewonen de Tochivallei. Zij leiden een nomadenleven; het aantal dorpen in hun gebied is dan ook gering. Onderling hebben zij steeds twist, meestal over de verdeling der terreinen, om hunne schaarsche dorpen gelegen. Deze twisten worden niet beslecht door een eerlijk gevecht, neen, daarvoor mist de Dawari den moed. Hij zoekt zijne kracht in verraderlijke aanvallen. Liefst wordt de vijand vooraf in hinderlaag gelokt, om daarna, als hij numeriek zwakker is, wreedaardig te worden afgemaakt.

De Waziri's en de Dawari's hebben veel overeenkomst in uiterlijk, doch terwijl de Dawari zich het gelaat verft, laat de Waziri dit na.

Beide stammen zijn, evenals die der Mohmands, eerst vóór een paar jaar onder Britsch bestuur gekomen.

De Mohmands, wier gebied zich in eene smalle strook uitstrekt langs den noordelijken oever der Kabulrivier tot Jalalabad in Afghanistan, zijn minder krijgsvanstig dan de Bunerwals, hunne oostelijke burenen, die in het ooglopende militaire eigenschappen bezitten.

Het gebied der Badjaurs vindt men ten Noorden van dat der Mohmands. De oostelijke naburen der Badjaurs zijn de Mamunds, die even verraderlijk als moedig zijn, en op meesterlijke wijze gebruik weten te maken van de eigenaardige gesteldheid van hun gebied in den strijd tegen geregelde troepen.

Daar, in den loop van de beschrijving der militaire operaties tegen de Pathan stammen, meermalen gebruik zal worden gemaakt van vreemde woorden en woorduitgangen zij hier de beteekenis van eenige dezer vermeld.

De uitgang „sai” beduidt stam; „khel” beteekent onderafdeeling van eenen stam, „mullah” = priester.

„Koh” of „Ku” = gebergte; „kotal” = pas; „firgah” = vergadering of deputatie van stamhoofden.

DE GRENSOORLOG.

De oorlog, dien de Engelschen, in de tweede helft van het jaar 1897 en in het begin van het jaar 1898 tegen de stammen aan de Indo-Afghaansche grens hebben gevoerd, vond zijne oorzaak in de vooruitstrevende grenspolitiek, door de Indische Regeering het laatste twintigtal jaren gevolgd. De stammen aan de Noord-Westgrens zijn, als reeds werd opgemerkt, bijzonder vrijheidlievend, zoodat het streven der Engelschen, om hunnen invloed naar die zijde uit te breiden, hun niet welgevallig was. Eene botsing was dan ook te voorzien en reeds bij het eindigen van de Chitral-expeditie waren waarschuwend stemmen tegen de voorwaartsstrevende grenspolitiek opgegaan.

De aanleidingen, door de verschillende stammen tot het uitzenden van strafexpedities gegeven, zullen nader bij de beschrijving dier expedities worden besproken. In hoofdzaak laten zich de oorlogshandelingen aan de grens in vier op zichzelf staande expedities verdeelen, nl. de Tochi-, de Malakand-, de Tirah- en de Buner-expeditie.

Alhoewel het vermoeden is uitgesproken, dat de stammen, wier vijandelijke handelingen aanleiding gaven tot het uitzenden der bovengenoemde expedities, met onderling overleg hebben gehandeld, wil het ons voorkomen, dat deze onderstelling onjuist is. De lage trap van beschaving, waarop de stammen staan, en de dikwijls vijandige gezindheid, die onder hen heerschende is, maken eene organisatie hunner weermiddelen en dus het beramen en vaststellen van een algemeen plan onmogelijk. Het is ongetwijfeld waar, dat het maken van propaganda voor den Turk-

schen Sultan aan de verschillende opstanden niet vreemd was, en dat de Mullahs de bestaande ontevredenheid te baat namen om de bergbewoners tot verzet op te hitsen. Ook op grond van het niet gelijktijdig plaats grijpen der vijandelijkheden is het beter aan te nemen, dat de opstand zich als een vuur verspreidde. Den 10^{en} Juni werd eene Engelsche afdeeling in de Tochivallei overvallen, nagenoeg twee maanden later werd het garnizoen te Malakand overvallen en eerst toen de rust in de Swatvallei zoogoed als hersteld was, staken de Afridi's het hoofd op.

Van samenzwering derhalve geen spoor.

DE TOCHI-EXPEDITIE.

De Tochivallei, aldus genoemd naar de rivier die deze streek besproeit, ligt tusschen Waziristan en Afghanistan. De rivier zelve is ondiep en doorgaans, op eene smalle stroomgeul na, droog. Wanneer evenwel de sneeuw in het gebergte smelt, neemt hare breedte aanzienlijk toe en wordt deze zelfs op sommige plaatsen meer dan een mijl. Aan den ingang der vallei ligt het fort Tochi, een der voorposten van Bannu. De vallei, die hier smal is, verwijdt zich allengs in de richting der Afghaansche grens. De lage heuvels, die haar omzoomen, kunnen uit hoofde van de gebrekkige middelen om het water op te voeren, niet voldoende besproeid worden en leveren weinig op. Anders is het met de door de rivier bewaterde vlakten, die flink bebouwd zijn.

De weinige dorpen der valleibewoners bestaan uit van slib opgetrokken huizen, die meerendeels, ter wille van de verdediging, van een toren zijn voorzien. Een slipmuur omsluit het dorp, dat op deze wijze een voor de verdediging zeer geschikt geheel vormt.

De Dawari's, de bewoners der vallei, kwamen, tengevolge van de in 1894 met den Emir van Afghanistan getroffen grensregeling, sedert onder Britsche suzeriniteit. De Indische Regeering was van meening, dat de stam met deze verandering wel ingenomen zou zijn, omdat deze tot dusverre steeds overlast had gehad van zijne plunderzieke naburen, de Waziri's, en men geloofde, dat aan dien toestand een einde zou komen nu de Dawari's onder Britsch bestuur waren gebracht. Al spoedig leerde de ondervinding, dat men zich vergist had, want de brigade, die tot geleide strekte aan de ambtenaren, belast met het vaststellen der nieuwe grenzen, werd voortdurend bemoeilijkt. De Indische Regeering trachtte door geduld de nieuwe onderdanen voor zich te winnen en trad niet streng op, te meer niet, omdat tot dusverre slechts den legervolgelingen overlast was aangedaan.

Op den 10^{en} Juni 1896 gebeurde er evenwel iets, dat noodwendig een einde moest maken aan de bestaande lankmoedigheid. De politieke agent GEE hield zich toenmaals in de Tochivallei op tot het innen van eenige opgelegde geldboeten, en was daarbij vergezeld van eene 300 man sterke colonne.

GEE bezoekt Sheranni, alwaar hij door het hoofd SADDA CHAN vrien-

delijk en gastvrij werd ontvangen. Vandaar trok GEE met zijn geleide naar het meer zuidelijk gelegen Maizar, alwaar de colonne rustte, terwijl GEE met eenige cavaleristen naar het ongeveer 6 mijlen zuidelijk daarvan gelegen Dotoi reed.

De heer GEE keerde, na te Dotoi zijn werk verricht te hebben, naar Maizar terug, zonder op zijn weg in het minst overlast te ondervinden. Juist nadat men het middagmaal gebruikt had, viel er uit het dorp een schot, onmiddellijk gevolgd door een overstelpend vuur uit eenige honderde geweren. De colonne, die zich op slechts korten afstand van het dorp eene rustplaats gezocht had, leed uit den aard der zaak door dit even onverwachte als hevige vuur gevoelige verliezen. Al dadelijk vielen alle zes tot de afdeeling behorende officieren, o. a. één kolonel; GEE zelf bleef ongedeerd en nam de leiding van den terugtocht op zich. Van een standhouden tegen den in veel betere conditie verkeerenden vijand was geen sprake; zoo spoedig mogelijk moest men trachten Sheranni te bereiken. De vijand nam voortdurend in aantal toe, het meevoeren der gewonden en gesneuvelden werkte uiterst belemmerend op de rugwaartsche beweging, die bij gebrek aan goede leiding slechts langzaam kon worden uitgevoerd, en zeker zou slechts een klein gedeelte van het detachement Sheranni bereikt hebben, als niet kapitein COOPER van uit Datta Khel met versterking ware aangerukt, om aan het gevecht deel te nemen. Na gedurende 9 uren in gevecht te zijn gewikkeld, bereikte men te elf uur 's avonds Sheranni. De verraderlijke overval kostte den Engelschen aan dooden 4 officieren en 21 inlandsche minderen, aan gewonden 3 officieren en 24 inlandsche minderen.

De Waziri's, die den aanval hadden gedaan, riepen, terecht eene bestraffing vreezende, de hulp in van den Mullah POWINDA, den man, die in den herfst van 1894 den aanval op 't Britsche kamp te Wano had geleid. Hij wees echter dat verzoek af en bleef in Afghanistan, waar hij zich de laatste jaren had opgehouden.

De kolonel GRAY nam als militaire bevelhebber in de Tochivallei onmiddellijk maatregelen om het verraad te wreken. Nadat hem uit Bannu het 33e Regiment Punjab-Infanterie was toegezonden, beschikte hij weinige dagen na het gebeurde over eene troepenmacht ter sterkte van 1600 man infanterie, 4 bergstukken en één eskadron cavalerie, welke macht te Datta Khel werd samengetrokken.

De Indische Regeering had inmiddels den generaal CORRIE BIRD aangewezen om met twee brigades de streek te tuchtigen. De samenstelling dezer expeditionnaire macht was als volgt:

- 1e brigade — Generaal EGERTON — bestond uit:
 - het 2e Bataljon Argyll en Sutherland Hooglanders;
 - het 1e Regiment Sikhs;
 - het 1e id. Punjab-Inf^{ie};
 - het 33e id Bengal-Inf^{ie};
 - één eskadron van het 1e Regiment Punjab-Cav^{ie};
 - ééne bergbatterij;

ééne compagnie inlandsche genietroepen.
 2e brigade — Generaal SYMONS — bestond uit:
 het 3e Bataljon van de Rifle-brigade;
 het 6e Regiment lichte Inf^{te} (Bengal);
 het 14e id. Bengal-Inf^{te};
 het 25e id. id. id.;
 een eskadron van het 1e Regiment Punjab-Cav^{te};
 4 bergstukken.

De communicatielijn werd bezet door 100 man van het meergenoemde Cavalerie-Regiment.

Van deze macht bevonden zich reeds 3 Inlandsche regimenten, 4 bergstukken en 2 eskadrons in de vallei.

De generaal EGERTON, die den 1^{en} Juli zich van Bannu naar de Tochivallei begeven had, nam aldaar de leiding op zich tot generaal C. BIRD op het oorlogstoooneel zou zijn aangekomen. Deze verliet eene week later Bannu met de rest der tot deelneming aan de expeditie aangewezen troepen.

Bij den opmarsch naar Datta Khel, het vereenigingspunt der troepen, ondervond men geen tegenstand. De vijand bepaalde zich tot het overvallen van ingehuurde kameeldrijvers, die op verzoek zonder militair geleide de troepen volgden, en tot het gedurende den nacht beschieten van het kamp. Beduidende verliezen veroorzaakte dit vuur evenwel niet.

Den 16^{en} Juli ontvoerden de opstandelingen eenige kameelen, die in de nabijheid van het kamp te Idah weidden. Eene onmiddellijk uitgezonden afdeeling slaagde er in de roovers te achterhalen en hen te noodzaken hunnen buit in den steek te laten.

Den 13^{en} Juli vaardigde de bevelhebber eene proclamatie uit, waarbij hij bekend maakte, dat al de versterkte huizen te Sheranni en te Maizar geslecht zouden worden, en dat de troepen te Maizar zouden blijven zoolang als het belang van het Gouvernement dit vorderde. Tevens werd de bevolking medegedeeld, dat het doel der expeditie was, het bestraffen van hen, die men aansprakelijk meende te kunnen stellen voor het gebeurde op den 10^{en} Juni; en verder, dat zij, die zich vijandig betoonden, zouden worden neergelegd.

Overeenkomstig die proclamatie rukte den 20^{en} Juli nagenoeg de geheele 1^e brigade vergezeld van den expeditie-commandant op Sheranni aan. Deze plaats bleek evenals Maizar, dat nog dienzelfden dag door eene afdeeling cavalerie bezocht werd, geheel verlaten. Wel had zich eene 500 man sterke bende in den rug der troepen vertoond, maar deze had zich aan het oog onttrokken, toen men Sheranni naderde. Den volgenden dag ving het vernielen der versterkte verblijven in Sheranni aan; tien dagen later was het dorp met den grond gelijk gemaakt.

Gedurende den nacht, die op den dag van aankomst te Sheranni volgde, werden de troepen voortdurend beschoten, dikwijls zelfs op zeer korten afstand. Door het leggen van hinderlagen en het beant-

woorden van 's vijands vuur met kartetsen wist men dezen echter tot den aftocht te dwingen.

Den 22^{en} maakte generaal C. BIRD een tocht naar Maizar en passeerde daarbij de plaats, waar de overval op de Engelsche troepen had plaats gehad. De krengen der bij die gelegenheid neergeschoten muildieren lagen nog onbegraven en brachten met nog tal van op den bodem verspreid liggende voorwerpen, dien droeven datum in herinnering.

Evenals Sheranni, werd ook Maizar geheel verwoest, een werk, dat ondanks de hevige warmte met ijver en veel spoed werd volbracht.

Van het oogenblik af dat de troepen te Sheranni waren aangekomen, werden dagelijks patrouilles in het omliggend terrein uitgezonden. Zoodra bericht was ingekomen, dat eene bende zich ergens ophield, werden pogingen in het werk gesteld haar te overrompelen.

Den 28^{en} Juli maakte generaal EGERTON met twee bataljons en 4 bergstukken eene verkenning naar het nabij de Afghaansche grens gelegen Dotoi. Het dorp bleek bezet te zijn, doch de vijand ontruimde het op de nadering der troepen, die nu van uit de heuvels beschoten werden. Eenige salvo's waren evenwel voldoende om aan dat schieten een eind te maken. De volgende dagen werd meermalen aan Dotoi een bezoek gebracht, met het doel den vijand onophoudelijk te verontrusten.

Den 30^{en} werd de Shawalvallei verkend. De bevolking nam ook hier op 't naderen der troepen de vlucht en liet groote voorraden graan in hunne handen achter. Tevens vond men hier tal van voorwerpen bij den overval op GEE's geleide door den vijand buit gemaakt.

Aangezien de vijand nimmer stand hield, was het onmogelijk hem een gevoelig verlies toe te brengen. Men moest dus op andere wijze den vijand treffen en daarom besloot generaal C. BIRD om het te velde staand gewas te vernielen. Alvorens tot dit uiterste middel over te gaan had hij getracht, door het onbruikbaar doen maken der waterleidingen, den vijand tot onderwerping te brengen. Het nadeel daarvoor teweeggebracht was echter te spoedig te herstellen, dan dat de vijand zich daar bijzonder veel van aantrok. Begunstigd door de duisternis werden de gedurende den dag doorgestoken dammen in den nacht weder hersteld. Anders werkte de reeds genoemde strenge maatregel, die gedurende de beide volgende maanden in toepassing werd gebracht. De talrijke dagelijks terugkeerende schermutselingen verminderden, en men had in 't algemeen minder overlast van den vijand.

Van uit het kamp te Sheranni rukte generaal EGERTON den 23^{en} Augustus met eene sterke macht uit tot het doen van eene verkenning in westelijke richting. De generaal C. BIRD maakte dezen tocht, die vijf dagen duurde, mede Tegenstand ondervond men daarbij niet.

Den 1^{en} September werd een aanvang gemaakt met het aanleggen van een weg van Sheranni naar Lundi Khel langs den oever der Tochirivier. Dit werk, dat onder dekking van de Rifebrigade werd uitgevoerd, was in eene week afgeloopen. De vijand had de werkzaam-

heden niet bemoeilijkt, doch er zich toe bepaald de troepen gedurende den nacht te beschieten.

Op het bericht, dat eene vijandelijke bende zich in de Kazhavallei ophield, begaf generaal SYMONS zich den 11^{en} September daarheen met 2 Inlandsche regimenten, het bataljon Hooglanders, 2 stukken geschut, een peloton cavalerie en eene compagnie genietroepen. In den nacht van den 13^{en} trok de generaal met 800 man infanterie van uit het bivak te Pirakai naar de Dadamdorpen, waar eene sterke bende zich had genesteld. De vijand werd overvallen, nam overhaast de vlucht en liet tal van runderen en schapen achter. De tocht was uitnemend geslaagd.

Den 19^{en} September verliet generaal SYMONS de Tochivallei, wijl hij was aangewezen om deel te nemen aan de Tirah-expeditie. Hij werd in zijn commando vervangen door den luitenant-kolonel CURZON, die den 2^{en} October het bevel aanvaardde.

In de tweede helft van October werden verschillende tochten door zelfstandige colonnes naar de omliggende valleien gemaakt, meestal in de richting van de Afghaansche grens, die, overeenkomstig van hoogerhand ontvangen last, voortdurend moest worden geobserveerd. Ook nachtelijke ondernemingen werden veelal met succes uitgevoerd. Door op deze wijze steeds den vijand te verontrusten, dwong men hem ten slotte tot het staken der vijandelijkheden. Den 29^{en} October boden eenige hoofden onvoorwaardelijk hunne onderwerping aan; twee dagen later verschenen SADDA CHAN en diens broeder in het kamp van den bevelhebber en verklaarden zich op voorwaarde van lijfsbehoud te zullen onderwerpen.

Den volgenden dag werd een groot deel der op den 10^{en} Juni door den vijand buit gemaakte geweren en goederen door hem uitgeleverd.

Ten einde ook in noordelijke richting troepenvertoon te maken, rukte den 28^{en} October van Miramsjah eene colonne ter sterkte van 250 bajonetten, 30 cavaleristen en 2 stukken geschut uit; zij marcheerde tot in de nabijheid van Thal door en keerde den 8^{en} November te Idah terug.

Den 4^{en} November werd luitenant-kolonel CURZON als chef der 2^e brigade vervangen door den generaal BROOK.

In 't begin van October verliet het 3^e Bataljon der Riffebrigade het oorlogstoooneel, waar het gedurende vier maanden werkzaam was geweest. Dit korps had aanzienlijk geleden door koorts en dysenterie; 3 officieren en ruim 70 minderen waren aan ziekte overleden; het aantal der in het veldhospitaal verpleegden was groot.

Het doel, met de expeditie beoogd, was bereikt. De verraderlijke overval op het geleide van den heer GEE was gewroken, de schuldige personen waren gestraft door het slechten hunner dorpen en het vernielen van den oogst. De gevolgen der tuchtiging zouden zich nog geruimen tijd doen gevoelen. De besproeiingswerken wijd en zijd vernield, konden slechts met veel inspanning in bruikbaren staat worden teruggebracht. Nog grooter had het succes der expeditie kunnen zijn, als men steeds de gelegenheid had gehad den vijand te achtervolgen. Dit

nu was echter in de meeste gevallen onmogelijk, omdat hij zich door over de Afghaansche grens te trekken aan vervolging wist te onttrekken.

Vele roerende goederen en kostbaarheden waren reeds bij de nadering der troepen over de grens in veiligheid gebracht. Had het den vijand aan een toevluchtsoord ontbroken, dan zou men hem veel vroeger tot onderwerping hebben kunnen dwingen. Onder de gegeven omstandigheden kon men zich er slechts toe bepalen, hem onophoudelijk te verontrusten, hetgeen evenwel den dienst in hooge mate afmattend maakte.

Het aantal verliezen in dezen krijg was, wat betreft die door 't vijandelijke vuur aangericht, zeer gering. Men had slechts één gesnevelde en 16 gewonden gekregen, waaronder 4 Engelsche officieren. Van de gewonden stierven er later 8, o. a. 2 officieren, aan de gevolgen der bekomen kwetsuren.

Het aantal van hen, die aan koorts of dysenterie overleden waren, was echter beduidend, nl. 3 officieren, 100 Britsche, 50 Inlandsche soldaten en tal van dragers. Bovendien werden nog vele lijders in de hospitalen verpleegd, zoodat het bereiken van het doel vele offers had geëischt.

DE MALAKAND- EN DE MOHMAND-EXPEDITIE.

Ten einde den lezers een juist begrip te geven omtrent de oorzaken van den oorlog in het grensgebied ten noorden van de Kabulrivier, is het wenschelijk een blik te werpen op de gebeurtenissen, die de Chitral-expeditie tengevolge hadden, en de handelingen der Britsche Regeering na afloop dier expeditie te toetsen aan hare belofte, vóór het uitzenden daarvan aan de betrokken stammen gedaan.

In 1877 vertrok majoor BIDDULPH naar Chitral om met den Mehtar (Regeerder) van die landstreek aanraking te zoeken en op deze wijze Engeland eenigen invloed te bezorgen. Acht jaren later, tijdens den Anglo-Russischen oorlog, werd LOCKHART aangewezen om te Chitral de reeds bestaande vriendschapsbanden zoo mogelijk inniger te maken. Destijds werd Chitral bestuurd door AMAN EL MULK, een sluw man. Deze stierf in 1892 en liet bij zijn dood zeventien zoons na. Van dit eerbiedwaardig getal waren de oudste zoon en de jongste het meest gerechtigd huns vaders plaats in te nemen. De jongste, AFZUL, was een even wreed als moedig man en verheugde zich bovendien in eene groote populariteit. Tijdens het overlijden van AMAN EL MULK bevond AFZUL zich te Chitral, terwijl de oudste zoon NIZAM in Yasin was.

AFZUL zond onmiddellijk na den dood zijns vaders een leger tegen NIZAM af, die daarop de wijk nam naar Gilgit, waar hij zich onder Britsche bescherming stelde. De Indische Regeering erkende evenwel AFZUL als Mehtar. Deze was echter daar alleen niet mede tevreden en bevreesd als hij was, dat zijne andere broeders hem zouden bemoeilijken, ontsloeg hij zich van hen door hen te laten ombrengen. Meende

hij aldus zijne positie verzekerd te hebben, al spoedig bleek het, dat hij buiten zijn oom SHER-AFZUL gerekend had. Deze, vergezeld van slechts een gering aantal volgelingen, drong op zekeren nacht bij verrassing het fort Chitral binnen. AFZUL werd neergeschoten en daarmede was de onderneming volkomen geslaagd, de nieuwe Mehtar werd door de bevolking erkend en gehuldigd.

Nu kwam NIZAM weder op het tooneel. Hij verzekerde zich den steun der Indische Regeering, en het mocht hem gelukken met behulp van den kolonel DURAND zijn oom te verjagen. NIZAM werd nu in het bestuur bijgestaan door eene Britsche commissie, die tot bescherming vergezeld was van eene vijftig man sterke afdeeling Sikhs. Deze toestand bleef voortbestaan tot NIZAM in de lente van '95 bij eene jachtpartij, op aanstoken van zijn halfbroeder AMIR EL MULK, werd vermoord. Deze nam nu de teugels van het bewind in handen. In de periode van onrust, die op deze bestuurswisseling volgde, kwam UMRA KHAN, een berucht Pathanhoofd, die vroeger reeds invallen in het Chitralsche had gedaan, op het tooneel. Hij bood AMIR EL MULK zijne hulp aan, of liever, hij drong hem die op. De positie van den nieuwen Mehtar was hoogst moeilijk. De Britsche Regeering had hem nog niet erkend, UMRA KHAN bevond zich reeds met 3000 man in de nabijheid van Chitral, terwijl om de maat vol te meten opeens SHER AFZUL voor 't voetlicht trad om, evenals de Engelschen en UMRA KHAN, in troebel water te gaan visschen. Onder deze omstandigheden achtte AMIR EL MULK het wenschelijk om aan den politieken agent der Indische Regeering, den heer ROBERTSON, steun te vragen. Werd deze verleend, dan zou de Regeering in het bezit blijven van al de door voorgaande Mehtars gegeven rechten. ROBERTSON beloofde het voorstel aan zijne Regeering te zullen overbrengen, doch gaf tevens te kennen, dat de Maharajah van Kashmir, als suzerain van Chitral, de beslissing had.

UMRA KHAN had inmiddels een groot gedeelte der bevolking voor zich gewonnen en trad op als ware hij de wettige Mehtar. ROBERTSON had zich met de zijnen in het fort teruggetrokken en huldigde in naam zijner Regeering een nog jeugdig knaapje, SHUJA EL MULK, als Mehtar.

Tot ontzet van ROBERTSON en ter bestraffing van de tegen de Engelschen gepleegde vijandelijkheden besloot de Indische Regeering, eene expeditie tegen Chitral uit te zenden.

Ontegenzeggelijk vereischten de omstandigheden een krachtig optreden in zake Chitral. Had de Regeering zich evenwel tevreden gesteld met de resultaten der zendingen van '77 en van '85, dan zou het nooit zoover gekomen zijn als toen in Maart '95. Hoe 't ook zij, de expeditie slaagde naar wensch. UMRA KHAN werd verdreven en SHER AFZUL gevangen genomen; de eer der Britsche vlag was gewroken en wat niet 't minst waard was, men had vasten voet in Chitral gekregen. Men besloot er zich permanent te vestigen, ten einde directen invloed op den gang van zaken te kunnen uitoefenen en om te voorkomen, dat het land aan anarchie zou worden prijs gegeven. Een groot bezwaar,

aan die vestiging verbonden, was de noodzakelijkheid van het aanleggen van een strategischen weg van Peshawar naar Chitral, opdat steeds van dit militaire centrum troepen zouden kunnen opgezonden worden naar 't nieuw bezette gebied, zoodra dit noodig mocht blijken. Het aanleggen van zulk een weg nu was in strijd met de belofte der bevolking van de Swatvallei vóór het vertrek der expeditie gedaan. De betrekkelijke proclamatie luidde:

*Aan de bevolking der Swatvallei en die van Bajaur,
die niet de zijde kozen van UMRA KHAN.*

„Wordt U en anderen belanghebbenden bekend gemaakt, dat UMRA KHAN, hoofd van Jandul, in spijt van zijne dikwijls herhaalde verzekeringen van vriendschap aan het Britsche Gouvernement, en ondanks de menigvuldige waarschuwingen zich te onthouden van inmenging in de aangelegenheden betreffende Chitral, dat een beschermde staat is en onder suzeriniteit van KASHMIR staat, met geweld is binnengedrongen in de Chitralvallei en de Chitralsche bevolking heeft aangevallen.

„Het Gouvernement van Indië heeft thans UMRA KHAN ernstig gewaarschuwd, dat hij, tenzij hij zich uit Chitral terugtrekt vóór den 1^{en} April 1895, overeenkomende met den 5^{en} dag der maand, Shawal 1312, daartoe zal worden gedwongen. Ten einde dit voornemen ten uitvoer te brengen, is besloten aan de grens bij Peshawar eene macht samen te trekken, voldoende sterk om den tegenstand te overwinnen, en deze macht door het gebied van UMRA KHAN te zenden naar Chitral.

„Het eenige doel van het Indische Gouvernement is een einde te maken aan den huidigen toestand en te voorkomen, dat in het vervolg een onwettige inval in Chitral wordt gedaan. Zoodra dit doel bereikt zal zijn, zal de macht worden teruggetrokken.

„Het ligt niet in de bedoeling van het Gouvernement om eenig gebied, dat het tengevolge van het wangedrag van UMRA KHAN gedwongen is door te trekken, permanent te bezetten, of zich te mengen in de onafhankelijkheid der stammen, en het zal angstvallig elke vijandige handeling tegen de stammen vermijden zoolang als zij op hunne beurt zich onthouden, op welke wijze ook, de oprukkende troepen aan te vallen of te bemoeilijken. Hulp- en transportmiddelen zullen worden betaald; ieder is vrij zijne dagelijksche bezigheden in veiligheid te verrichten”.

Ondanks de stellige verzekering van de Indische Regeering, aan de betrokken stammen gegeven, hun gebied niet te zullen occupeeren, bleek de verleiding na den gelukkigen afloop der expeditie te sterk. Eenmaal tot permanente bezetting van Chitral besloten, was het verzekeren der communicatie met Peshawar en dus het aanleggen van een militairen weg tusschen deze beide plaatsen onvermijdelijk. Tal van redenen werden nu aangevoerd ter rechtvaardiging van deze woordbreuk.

Men had, zoo heette het, gehandeld in 't belang van de beschaving en het welzijn der bevolking van Chitral. Overigens zou de communicatielijn aan de zorgen worden toevertrouwd van de stammen, door wier gebied de weg zou loopen. Den Khan van Dir zou een jaargeld worden toegekend, terwijl de bewoners der Swatvallei, naar men meende, het bijzonder aangenaam zouden vinden, dat de Engelsche troepen door het aanwezig zijn van een goeden weg hen steeds spoedig zouden kunnen helpen tegen eventueele invallen van UMRA KHAN. Immers, die bewoners hadden tijdens de Chitral-expeditie, reeds de hulp der Engelschen tegen bedoeld hoofd ingeroepen. Bovendien was het tijdens de expeditie gebleken, dat de bevolking der Swatvallei volstrekt niet afkeerig was van het Engelsche geld, en dat zij, mits daarvoor betaald, zich wel zou neerleggen bij hetgeen het Gouvernement in het belang van eene goede communicatie met Chitral voornemens was te verrichten.

De waarheid is, dat men met 't oog op een Europeeschen vijand — de Russen — het noodig oordeelde, over een bruikbaren weg naar het Noorden te kunnen beschikken, ten einde een aanval uit die richting te kunnen afslaan. Hier zij evenwel opgemerkt, dat de militaire autoriteiten het verre van eens waren over de noodzakelijkheid van zulk eenen weg. De tegenstanders van het voorstel gaven als hunne meening te kennen, dat ook de vijand van den weg grooten dienst zou kunnen hebben, als hij het voornemen mocht hebben in het Indische rijk door te dringen. Bovendien merkten zij terecht op, dat, wanneer het eens zoo ver mocht komen, het van 't grootste belang zou zijn, dat de grensstammen het Britsche Gouvernement goed gezind waren. Het aanleggen van den weg, in strijd met eene ernstige belofte, moest de gemoederen bitter stemmen, en al zouden de stammen zich niet direct tegen de uitvoering van het plan verzetten, zeker kon men er van zijn, dat deze daad weinig dienstig was om hen aan zich te verbinden.

Weer anderen schonken hunne adhaesie aan het voorstel, al zouden daaruit wellicht te eeniger tijd vijandelijkheden met de stammen voortvloeien, omdat, volgens hunne meening het niet bestaanbaar was, dat een wild volk als de Pathans, in het bezit van vele en goede vuurwapenen, op den duur zou voortleven naast een beschaafden staat. Omdat eene botsing toch te voorzien was, moest men tijdig zorgen over een weg te kunnen beschikken, die de troepen eventueel in staat zou stellen spoedig in het hart van het land door te dringen.

De weg werd aangelegd; 250 Swatti's en 500 man van Dir togen aan het werk om de gemeenschap tusschen Kila Drosh en de brug over de Swatrivier te bewerkstelligen.

Chitral kreeg eene bezetting van een half bataljon terwijl het ongeveer 24 mijl zuidelijk daarvan gelegen plaatsje Kila Drosh een garnizoen kreeg van 2 regimenten infanterie, 2 batterijen en 1 compagnie sappeurs.

De weg van Kila Drosh naar de Swatrivier zou tijdelijk, hoogstens voor twee jaar, op de volgende wijze verzekerd worden. Bij den Mala-Mil. Spect. '99.

kandpas werd eene brigade gelegerd, bestaande uit 2 regimenten infanterie, 1 bergbatterij en 1 compagnie sappeurs. De brug over de Swatrivier zou bewaakt worden door een bataljon infanterie.

Sir ROBERT LOW, de leider der Chitral-expeditie, geeft van den weg de volgende beschrijving.

De afstand van den grenspost Jalala tot Chitral is ongeveer 200 mijl. De weg is in drie gedeelten aangelegd.

Het eerste gedeelte heeft Jalala tot beginpunt, loopt over den Malakandpas in de Swatvallei en klimt van daar langs den linkeroever der Swatrivier naar Chakdara, alwaar eene hangbrug over de rivier geslagen is. Van hier leidt de weg door het Adinazaidal over den Katgolapas naar Sado aan de Panjkorarivier. Dit gedeelte van den weg is per as begaanbaar en ongeveer 60 mijl lang.

Het tweede gedeelte loopt langs den linkeroever van de Panjkora tot Chittiatum, een dorp, dat een weinig zuidwaarts ligt van de plaats waar de rivier van Dir in de Panjkora valt. Dit gedeelte van den weg is 58 mijl lang en slechts te begaan met kameelen.

Het laatste gedeelte gaat van Dir over den Laworipas, loopt verder langs Aschret naar den oever van de Kunar, dien hij blijft volgen tot Kila Drosh, om van daar onmiddellijk naar Chitral te leiden. Dit gedeelte is 85 mijl lang en voor muil dieren bruikbaar.

De beschrijving van den weg doet uitkomen hoe moeilijk het terrein in deze streken is. De grens van Kashmir en Kafiristan wordt gevormd door een hooggebergte, waarin toppen van 3000 tot 5000 M. voorkomen. Dit bergterrein wordt doorsneden door bergstroompjes, die hun water ontlasten in eenige rivieren van meer belang, als de Khuner, de Swat en de Panjkora, alle uitwaterend in de Kabul, eene voorname zijrivier van de Indus. In het aldus gevormde labyrinth van ravijnen en bergkloven zijn de bergbewoners volkomen thuis; zij weten zich langs den kortsten weg te verplaatsen en worden in hunne bewegingen niet belemmerd door hinderlijke bagage. Deze omstandigheid verschaft hun een groot voordeel op hunne bestrijders, de geregelde Britsche troepen, die bij hunne operaties voortdurend te kampen hadden tegen de moeilijkheden, die het terrein in zoo hooge mate oplevert. Neemt men daarbij nog in aanmerking, dat na eenigszins langdurige droogte gebrek aan water zich nijpend doet gevoelen, en dat de hitte dan in de meerendeels kale valleien bij de marschen bijna ondragelijk is, terwijl, als eenmaal de winter is ingevallen, de sneeuw in de passen de bewegingen onmogelijk maakt, dan kan men zich een denkbeeld vormen van de groote moeilijkheden, die zich bij eene expeditie in deze oorden voordoen.

Is 't ons uit het voorgaande duidelijk geworden, dat de grenspolitiek, sedert '94 gevolgd, de verbittering der grensstammen had opgewekt, de aanleiding tot het gewapend optreden tegen de bewoners van de Swatvallei was de volgende:

In den avond van den 26^{en} Juli 1897 werd het garnizoen te Malakand

plotseling door een duizendtal Mohmands aangevallen. De HADDA MULLAH (gekke priester) voerde de aanvallers aan, die, gebruik makende van de afwezigheid van het meerendeel der officieren, die zich op eenige mijlen afstand van het kamp met het polospel vermaakten, zeker wel het gunstigste oogenblik tot het uitvoeren van hun plan hadden uitgezocht.

Het garnizoen, bestaande uit het 24^e en het 31^e Regiment Punjab-infanterie het 11^e Regiment Bengaalsche lanciers en eene compagnie sappeurs en mineurs, stond onder de bevelen van kolonel MEIKLEJOHN. De aanval, omstreeks half negen begonnen, werd gedurende den nacht telkens herhaald, doch door MEIKLEJOHN, die de zijnen in de kotal had verzameld, afgeslagen. Ook 's anderen daags wist men den vijand met succes terug te slaan, evenwel ten koste van belangrijke verliezen. Eén Engelsch officier en 11 Sepoys waren gesneuveld, 4 officieren — waarvan majoor TAYLOR spoedig overleed — en een veertigtal minderen zwaar gewond.

Door den militairen bevelhebber van Punjab werden op het vernemen van het gebeurde onmiddellijk maatregelen getroffen om Malakand te ontzetten. Ook Chakdara, een post, die eveneens aan den weg naar Chitral gelegen is en ter bewaking dient van de Swatbrug, moest, met het oog op een te verwachten aanval, versterkt worden. Met dit doel werden twee regimenten infanterie, eene bergbatterij en drie eskadrons lanciers naar de bedreigde punten gezonden.

Inmiddels had de vijand, vóórdat deze versterking was aangekomen, zijne aanvallen herhaald op den 29^{en} Juli, doch ook deze door den HADDA MULLAH persoonlijk geleide attaques werden afgeslagen. De Engelschen kregen hierbij weder verliezen, o. a. werden twee officieren gewond.

Den 30^{en} Juli kwam een deel der versterking te Malakand aan en kon men aldaar over 4500 man beschikken.

De vijand, waarbij zich thans ook de Bunerwals hadden aangesloten, was nu 12.000 man sterk en besloot na zijne vergeefsche pogingen om Malakand te vermeesteren, op Chakdara aan te rukken.

Hier was men op een aanval voorbereid, zoodat toen de stammen den 30^{en} Juli dien zwak bezetten post attaqueerden de commandant, kapitein WRIGHT, er in slaagde hen zoo goed te ontvangen, dat de aanvallen, die gedurende achttien uren telkens met versche henden werden ondernomen, afgeslagen werden, terwijl de bezetting slechts één doode en 17 gewonden kreeg.

Eene poging van MEIKLEJOHN, om met eene afdeeling cavalerie van uit Malakand de bezetting van Chakdara te steunen, mislukte; de groote overmacht des vijands noodzaakte MEIKLEJOHN van zijn plan af te zien.

Intusschen had de Indische Regeering besloten de stammen in de Swatvallei voor den verraderlijken overval van het kamp te Malakand te bestraffen, en was generaal BINDON BLOOD aangewezen om met eene divisie, bestaande uit twee brigades, deze taak ten uitvoer te brengen. Deze opperofficier had zich reeds aan het hoofd gesteld van de eerste

naar Malakand gezonden versterking, en was den 31^{en} offensief tegen de stammen opgetreden. De vijand werd uit zijn stellingen in de vlakke gelokt, waarna eene goed uitgevoerde charge door de cavalerie hem een gevoelig verlies toebreacht.

Den 2^{en} Augustus werd van uit Malakand eene poging gedaan om Chakdara te ontzetten; deze werd met succes bekroond. De onderneming werd geleid door MEIKLEJOHN, die de hoofdcollonne, bestaande uit het 24^e Regiment Punjab-infanterie, het 45^e Sikhs, eene bergbatterij, het 11^e Regiment Bengal-lanciers, de Guides-infanterie en cavalerie, zoomede eene compagnie sappeurs en mineurs, aanvoerde. Ten einde den opmarsch der hoofdcollonne te beveiligen, was bij het aanbreken van den dag eene brigade, samengesteld uit het 35e Regiment Sikhs en het 38e Dogras onder kolonel GOLDNEY uitgerukt. Deze brigade had in last de heuvels, die zich ten N. N. O. van de marschrichting uitstrekten, te bezetten.

De vijand, niet op zulk een vroegtijdig bezoek bedacht, werd als het ware in den slaap verrast en koos de vlucht. Slechts ééne stelling werd flink door hem verdedigd. Het 45e Sikhs en de Guides slaagden er in hem ook daaruit te verdrijven, waarna de cavalerie chargeerde en velen neersabelde. Omstreeks 10 uur in den ochtend bereikten de troepen Chakdara; zij hadden slechts weinige verliezen geleden. De vijand daarentegen had ongeveer 150 man verloren. De brug aan de Swatrivier bleek nog in goeden staat te verkeeren.

Na deze operaties scheen het de eerste dagen alsof de rust weder hersteld was. Doch den 9^{en} Augustus gebeurde er iets, dat duidelijk deed zien, dat men de hoop op een zoo spoedig herstel der orde moest laten varen. In de nabijheid van het fort Shabkadr werd kolonel WOOD, die zich daar met eene 1200 man sterke afdeeling ophield, door ongeveer 6000 Mohmands omsingeld en kreeg het daarbij hard te verantwoorden. Eerst toen generaal ELLES met versche troepen uit Peshawar te hulp was gesnel, slaagde men er in 's vijands beide vleugels terug te drijven en hem tot wijken te dwingen. De opstandelingen verloren een 350 man, maar ook de Engelschen hadden aanzienlijke verliezen geleden; 12 minderen waren gesneuveld en ruim 60 man, waaronder 4 officieren, gewond.

Naar aanleiding van de werkzaamheid door de Mohmands in de nabijheid van Shabkadr aan den dag gelegd, werd de bezetting van dat fort op eene sterkte gebracht van 1700 man, terwijl de kolonel MILLS daar voorloopig het bevel zou krijgen.

Shabkadr vormt met de forten Michni, Jamrud, Abazai en Hoti Mardan een kring van versterkingen om het noordelijkste militaire centrum, Peshawar, dat in de bezetting dier forten moet voorzien. Deze plaats, alwaar steeds een uit de verschillende wapens samengesteld garnizoen gelegen is, ligt op eenige mijlen afstand van den rechteroever der Kabulrivier en maakt het eindpunt uit van den spoorweg in het Noorder-district.

De forten Abazai, Michni en Shabkadr beheerschen de Mohmandstreek,

die zich langs beide oevers der Kabulrivier uitstrekt. Abazai ligt nagenoeg aan de noordelijke grens van het Mohmandgebied.

Shabkadr is een klein fort, dat voldoende sterk is om het hoofd te kunnen bieden aan een niet van vuurmonden voorzien vijand. Omtrent Michni zij opgemerkt, dat velen de ligging van dit fort minder gelukkig gekozen achten. Aan de rivier gelegen is de communicatie met de basis Peshawar afhankelijk van den waterstand. In het droge jaargetijde komt het meermalen voor, dat de versterking van de rivierzijde niet te bereiken is. Daarom werd herhaaldelijk van bevoegde zijde er op aangedrongen het fort op den rechteroever te bouwen.

Na het ontzetten van Chakdara was generaal BINDON BLOOD verder noordelijk gerukt om ook in de Boven-Swat de orde te herstellen. Krachtig optreden was geboden, want ook de Afridi's en de Orakzai's hadden teekenen van verzet gegeven. Men moest door machtsvertoon die stammen duidelijk maken, dat men de middelen bezat om elk verzet den kop in te drukken.

De Regeering, het ernstige van den toestand volkomen beseffend, zond met den meesten spoed versterkingen, zoowel naar Peshawar als naar Kushalgar, mede een eindpunt van den Noord-Westerspoorweg. Van uit Kushalgar werden troepen gedirigeerd op Kohat en Bannu om de Wasiri's, Afridi's en Orakzai's in bedwang te kunnen houden.

Malakand, als basis aangewezen van de verdere operaties onder BINDON BLOOD in de Swatvallei, werd van uit Peshawar steeds van versche troepen voorzien, zoodat deze generaal omstreeks half Augustus over eene macht van 12.000 man kon beschikken.

Het doel dezer operaties was het tuchtigen der Bunerwals, die meer noordelijk waren getrokken en aan wie het voornemen werd toegeschreven fort Amandara te zullen aanvallen.

Eene verkenning door cavalerie naar Thana bracht aan het licht, dat de vijand eenige bruggen had vernield. De aangebrachte schade werd door de genietroepen zonder verwijl hersteld. Weinige dagen later, den 17^{en} Augustus, had er een ernstig treffen met den vijand bij Landikai plaats. In dat gevecht waren het de Salarzai's, een tot de Bunerwals behorende stam, die zich het krachtigst verweerden. Met deze overwinning was de tegenstand in de Boven-Swat vrijwel gebroken, en werd BINDON BLOOD niet meer in zijn opmarsch bemoeilijkt. Den 19^{en} Augustus bereikte hij Galigai, drie dagen later Mangloor, alwaar een kamp betrokken werd in afwachting van de volledige onderwerping der stammen in de Boven-Swat.

De tocht van BINDON BLOOD mocht in alle opzichten geslaagd heeten. Elken dag bleek uit de aanbiedingen van onderwerping, dat het krachtdadige optreden niet zonder uitwerking was gebleven. Nog voor het einde van Augustus veroorloofden de omstandigheden het terugkeeren der expeditie naar Thana in de Beneden-Swat.

Nu kwamen de Mohmands voor eene tuchtiging aan de beurt. De generaal BINDON BLOOD zou met de leiding van de daartoe noodig geoor-

deelde operaties belast en hierin gesteund worden door generaal ELLES, die met eene divisie van uit Peshawar in noordelijke richting zou oprukken, om zich op een bepaald tijdstip met de macht van BINDON BLOOD ergens in Badjaur te vereenigen.

Het doel, met de operaties in het gebied der Mohmands beoogd, was het tuchtigen van dien stam en het verstrooien van de benden van den HADDA MULLAH. Was dit doel bereikt dan zouden de aan deze krijgsverrichtingen deelgenomen hebbende troepen toegevoegd worden aan de macht, die middelerwijl zou worden samengetrokken, om onder de leiding van generaal LOCHART de Afridi's en andere in opstand gekomen stammen te tuchtigen.

DE MOHMAND-EXPEDITIE.

Zoals reeds werd medegedeeld zouden twee zelfstandige expeditionnaire machten, respectievelijk onder de bevelen van generaal BINDON BLOOD en generaal ELLES, het gebied der Mohmands binnendringen en zich op een vastgesteld tijdstip ergens in het Noorden daarvan vereenigen.

Omtrent de verrichtingen van BINDON BLOOD zij het volgende opgemerkt. Na den 26^{en} te Thana met zijne troepen te zijn teruggekeerd, besteedde deze generaal de eerstvolgende tien dagen aan het herstellen van de wegen en het treffen van voorbereidende maatregelen voor de expeditie. Twee der drie brigades van zijn divisie zouden naar de brug over de Panjkorarivier trekken en van daar via Nawagai op Shabkadr aanrukken.

Overeenkomstig dien last werd den 6^{en} September de 3^e brigade — generaal WODEHOUSE — naar de Panjkorabrug gezonden, een gedeelte zou te Uch worden achtergelaten. Bij deze brigade waren veel kameelen en slechts weinig muilieren ingedeeld. De 2^e brigade, waarbij alleen muilieren, rukte aan op Chakdara; zij stond onder de bevelen van generaal JEFFREYS. De 1^e brigade onder generaal MEIKLEJOHN, waarbij nagenoeg alleen karren en kameelen waren ingedeeld, was aangewezen om de communicatielijn te bezetten.

Tengevolge van het treffen van politieke regelingen met de hoofden van Jandol, ondervond BINDON BLOOD eenige dagen vertraging bij de uitvoering van zijn plannen.

Den 12^{en} September bevond zich de (3^e) meest vooruitgeschoven brigade te Watelai, 3 mijl ten Zuid-Westen van Khar, de 2^e te Gosam en de 1^e op de communicatielijn. Den volgenden dag rukte de 2^e brigade tot in de nabijheid van het kamp der 3^e op en werd door haar eene verkenning naar den Rambatpas gedaan. De opperbevelhebber, die de 2^e brigade op haren tocht vergezelde, kreeg de overtuiging, dat de streek ten Zuiden van dien pas niet voldoende kon voorzien in de behoefte aan water voor zijne geheele divisie en besloot daarom slechts een deel der 2^e brigade door die streek te laten trekken.

Generaal JEFFREYS kreeg nu last den 14^{en} in de nabijheid van den pas te kampeeren, om, na dezen voor troepenbewegingen bruikbaar te hebben gemaakt, er den 15^{en} met twee bataljons, een eskadron en eene

compagnie sappeurs en mineurs door te trekken. De rest der brigade zou denzelfden dag naar Nawagai marcheeren om zich daar met de 3^e brigade te vereenigen. Generaal BINDON BLOOD hoopte den 14^{en} genoemd plaatsje te bereiken. Verder werd aan JEFFREYS opgedragen om zich zoo spoedig mogelijk naar Danishkel te begeven; daar zou hij nadere orders ontvangen, dan wel zou BINDON BLOOD hem inwachten.

Zoowel de 2^e als de 3^e brigade had men voorzien van een voorraad vivres, welke tot den 23^{en} toereikend was. Communicatie met de basis was daardoor onnoodig geworden; wat tegen den 23^{en} noodig mocht blijken zou van Shabkadr worden betrokken, want men zou dan reeds verbinding hebben gekregen met de divisie ELLES, die den 15^{en} van uit Shabkadr zou oprukken.

De bevelen van BINDON BLOOD werden naar wensch uitgevoerd. Den 14^{en} 's avonds bevond zich de 3e brigade op een afstand van ongeveer één mijl ten Zuiden van Nawagai, terwijl de 2e nabij den noordelijken ingang van den Rambatpas een kamp had betrokken. De sappeurs en mineurs waren met de Buffs in den pas gedetacheerd in het belang van de daar te verrichten werkzaamheden.

Geheel onverwacht werd het kamp omstreeks 8 uur 's avonds van uit de nabij gelegen ravijnen flink beschoten. De aanvallers zetten het vuur voort tot 2 uur 's nachts en trokken toen af, om zich te onttrekken aan eene vervolging. Toch mocht het een, vroeg in den ochtend van den 15^{en} uitgezonden, eskadron gelukken eene bende te achterhalen. De Mamunds, dit waren de schuldigen, werden uiteengejaagd, met achterlating van 21 dooden. Doch ook het verlies der Engelschen was van belang. De nachtelijke beschieting kostte hun vier dooden, waaronder twee Britsche officieren, zeven gewonden, o.a. een Inlandsch officier, terwijl één Britsch officier zwaar gekwetst was. Verder waren ook eenige volgers gewond of gedood; het verlies aan paarden en muilieren beliep achttien.

Middels een telegraphisch bericht werd BINDON BLOOD met het gebeurde in kennis gesteld. JEFFREYS ontving last om zijn macht te verzamelen ten einde ten spoedigste de schuldige bevolking van de Mamundvallei te tuchtigen.

In den loop van den dag kreeg JEFFREYS de zekerheid, dat de Mamunds den aanval hadden gedaan, terwijl het verder bleek, dat zij daarin gesteund waren geworden door volgelingen van UMRA KHAN van Zagai. Hij deed aan BINDON BLOOD weten, dat hij zijn brigade te Inyat-Kili in de Mamundvallei had samengetrokken met het oogmerk de bevolking te tuchtigen.

BINDON BLOOD, die met de 3^e brigade ten Zuiden van Nawagai een kamp had betrokken, besloot aldaar de komst van ELLES af te wachten. Het plan de campagne kon door het gebeurde met de 2^e brigade in de Mamundvallei niet uitgevoerd worden. JEFFREYS moest tijd hebben om den aanval te wreken; de troepen, waarover hij beschikte waren voldoende. BINDON BLOOD oordeelde het daarom niet noodig om met de 3^e brigade

de macht in de Mamundvallei te versterken. Bovendien had hij ernstige bezwaren tegen het verlaten van Nawagai, want de HADDA MULLAH bevond zich met de zijnen in den Bedmanaipas, de 3^e brigade had zich in 't gezicht van dien pas sterk verschanst en observeerde den vijand, die evenwel te sterk bleek om met succes te kunnen worden aangevallen door de aanwezige troepenmacht. De afstand tusschen het kamp en den vijand bedroeg ongeveer 6 mijl, het westelijk gedeelte van het tussehengelegene terrein was doorsneden door ravijnen, het oostelijk gedeelte daarentegen was geschikt voor ruitery. In oostelijke richting leidde de weg van het kamp van de 3^e brigade naar dat der brigade JEFFREYS, welke nog over een afstand van 6 mijlen door een netwerk van ravijnen voerde, om vervolgens de laatste 6 mijlen door vlak terrein te loopen. Ontruimde BINDON BLOOD zijn positie tegenover den pas, dan zou de HADDA MULLAH, die van uit zijn stelling de bewegingen der brigade kon waarnemen, ongetwijfeld zich op de aftrekkende colonne werpen en deze met succes op haren tocht door de ravijnen kunnen bestrijden. BINDON BLOOD zou zich dus niet dan ten koste van zware verliezen bij de brigade JEFFREYS kunnen aansluiten.

Verder was de aanwezigheid eener sterke macht te Nawagai noodzakelijk om den Khan van die streek in het oog te houden, wijl men vreesde, dat hij, door de Engelschen verlaten, door den HADDA MULLAH gedwongen zou worden zich bij hem aan te sluiten.

Eindelijk meende BINDON BLOOD, zou ELLES, die er op rekende hem bij Nawagai te zullen ontmoeten, zich in eene onaangename positie geplaatst zien, als hij daar den opperbevelhebber niet aantrof

Ten slotte, en dit was niet de minst gewichtige overweging, zou men, door Nawagai te ontruimen, zelf oorzaak zijn, dat de invloed van den HADDA MULLAH in Badjaur zou toenemen en zijn aanhang zich dus uitbreiden.

De 3^e brigade zou daarom met het hoofdkwartier in het versterkte kamp nabij Nawagai blijven.

Keeren we na deze uitweiding tot de brigade JEFFREYS terug.

Reeds den 16^{en} 's morgens rukte JEFFREYS met het grootste gedeelte zijner macht uit het kamp te Inayat Kili ten einde de Mamunds te tuchtigen. Hiertoe had hij zijne brigade in drie colonnes verdeeld. De rechtercolonne, onder luitenant-kolonel VIVIAN, was samengesteld uit 6 compagnieën van het 38^e Regiment Dogras en eene compagnie sappeurs en mineurs. Zij zou langs de oostelijke zijde van de Mamundvallei oprukken naar de dorpen Shinhot, Chingai, Damadolah en Badamkili. De middelste colonne, onder kolonel GOLDNEY, telde 6 compagnieën van het 35^e Regiment Sikhs, 4 stukken, een eskadron cavalerie en een detachement sappeurs. De dorpen Munar, Hazarnao en Ladelai vormden het object. De linkercolonne, die zich evenwijdig aan de middelste bewoog, was gevormd uit 5 compagnieën van de Guides en een detachement sappeurs. Deze stond onder de bevelen van majoor CAMPBELL en had in last zich langs het Watelairavijn te bewegen.

De rechtercolonne, den voorgeschreven weg volgende, stootte het hoofd voor Damadolah. Dit dorp, dat zeer zwaar bezet en versterkt bleek, kon zonder artillerie niet worden aangetast. Daarom besloot de luitenant-kolonel VIVIAN tot den terugtocht, zoodat deze colonne omstreeks 4 uur in den namiddag in het kamp was wedergekeerd.

De middelste colonne was, zonder iets van den vijand bespeurd te hebben, de vallei binnengerukt. Tegen 10 uur in den ochtend kreeg kolonel GOLDNEY bericht, dat de vijand zich in het dorp Badamkili genesteld had en ontving de luitenant-kolonel OMMANNEY last zich van dat dorp meester te maken. De rest der colonne zou inmiddels voorttrekken. De voorhoede, bestaande uit twee compagnieën Sikhs, bezette een heuvel nabij Shaki-Tangi, ongeveer op 9 mijlen afstand van het kamp gelegen. Het schijnt, dat de voorhoede door te snel oprukken het verband met de hoofdcolonne had verloren en dat deze daarom, toen de vijand opdrong, haar niet dadelijk kon ondersteunen. Voor de groote overmacht moest de voorhoede hare stelling ontruimen en werd zij teruggeworpen met verlies van 2 dooden en 16 gewonden. Dank zij de komst van luitenant-kolonel OMMANNEY met de Buffs, mocht het gelukken de positie te hernemen. De hoofdcolonne, die inmiddels ook den heuvel had bereikt, nam thans ook deel aan het gevecht. De artillerie opende het vuur op de heuvels ten Noorden van Badalai, op de rechterflank gedekt door twee compagnieën Sikhs. Nadat dit vuur eenigen tijd was afgegeven, rukte het geheel weder voorwaarts, tot eene nieuwe artilleriestelling was ingenomen, van waaruit men Chingai onder vuur nam. Op de heuvels ter rechterzijde van de marschrichting namen de beide flankcompagnieën positie, doch, tengevolge van eene onjuist opgevatte order, te veel voorwaarts. Dit zou de colonne noodlottig worden.

De linkercolonne had al spoedig na het verlaten van het kamp ernstigen tegenstand ondervonden en kon daarom niet zoo snel oprukken, als men gehoopt had. Toen het bleek dat de vijand aan die zijde der vallei voortdurend in aantal toenam, besloot JEFFREYS deze colonne bij de middelste aan te doen sluiten, hetgeen omstreeks 12 uur volbracht was.

Nadat ongeveer te half drie in den middag de dorpen Chingai en Shaki-Tangi genomen en vernield waren, besloot JEFFREYS naar het kamp terug te keeren, ten einde vóór het invallen van de duisternis thuis te zijn.

De artilleriedekking, boven genoemd, trachtte, in eene van de terugtochtlijn der hoofdcolonne afwijkende richting, langs den heuvelrug terug te trekken. Al spoedig werd deze weinig sterke afdeeling hevig beschoten en leed zij dientengevolge zware verliezen. De commandant van dit gedetacheerd gedeelte zond aan dien der colonne bericht, dat hij geen kans zag om zonder hulp den heuvelrug te verlaten. De majoor CAMPBELL werd nu aangewezen om met 6 compagnieën Guides den troep van kapitein RIJDER te ontzetten.

Omdat de Guides in verspreide orde marcheerden en dus eerst ver-

zameld moesten worden, was het vier uur voor en alear de majoor CAMPBELL ter ondersteuning van kapitein RIJDER oprukte. De hoofdcolonne staakte hare beweging om CAMPBELL en RIJDER in te wachten. Nu begon de ellende. Eene plotseling losbarstende onweersbui en de daaraan gepaard gaande duisternis maakten het CAMPBELL onmogelijk den weg naar de hoofdcolonne terug te vinden. Na tevergeefs pogingen te hebben gedaan zich met de hoofdmacht te vereenigen, besloot hij, met het oog op het reeds vergevorderd uur, op eigen gezag naar het kamp terug te keeren en kwam hij daar tegen 9 uur 's avonds aan.

Generaal JEFFREYS, die wel begreep, dat majoor CAMPBELL, door de duisternis daartoe gedwongen, zelf zijn weg naar het kamp zou gezocht hebben, stelde zich weder in beweging om zoo spoedig mogelijk te Inayat Kili aan te komen.

De vijand, door de weërsgesteldheid zoo begunstigd, achtte de gelegenheid te schoon om haar ongebruikt te laten voorbijgaan; hij drong tot dicht in de nabijheid der troepen op, en opende daarop een levendig vuur. De volslagen duisternis, het noodweer, den slechten bodem, alles scheen met den vijand samen te spannen om de colonne in eene netelige positie te brengen. Het verband ging verloren, en zoo was het mogelijk, dat een groot deel der troepen zich van de andere kon afscheiden en eerst bij terugkomst in het kamp, omstreeks half negen, dit gewaar werd. Het achtergebleven deel der beide brigades, en hierbij bevond zich generaal JEFFREYS, bestaande uit het 35e Sikhs, de vier stukken, eenige sappeurs en een klein aantal Buffs, zag zich genoodzaakt den nacht in de vallei door te brengen. Het meevoeren van het geschut eischte bovenmatige inspanning, daar 's vijands vuur vele muilieren onbruikbaar had gemaakt. Bovendien was van één der affuiten de as gebroken. JEFFREYS, de onmogelijkheid inziende nog vóór den nacht in het kamp terug te zijn, besloot met de hem overgebleven troepen naar een in zijne nabijheid gelegen dorpje te trekken, om daarin den ochtend af te wachten. Hij bezette nu een uitspringenden hoek van het dorp en verschanste er zich zoo goed mogelijk. De vijand had evenwel gelijktijdig het andere gedeelte van het dorp bezet en ging voort met het beschieten van de Britsche afdeelingen. Tevergeefs trachten de luitenants WATSON en COLVIN den vijand te verjagen. Van de 54 man, die aan den uitval deelnamen, werden er 6 gedood en 18 verwond.

Eerst te middernacht kwam er hulp opdagen. De majoor WORDLEDGE slaagde er in met 2 compagnieën Sikhs en eene gelijke macht Guides den vijand te verjagen, zoodat men verder ongehinderd bleef.

Hier zij opgemerkt, dat majoor WORDLEDGE, overeenkomstig de bevelen van generaal JEFFREYS, te 4 uur 30 min. het kamp verlaten had om zich bij den bevelhebber te vervoegen. Deze had den majoor vervolgens opgedragen om zich te vereenigen met CAMPBELL, ten einde gezamenlijk naar het kamp terug te keeren. De duisternis was oorzaak, dat WORDLEDGE er niet in slaagde CAMPBELL te vinden, waarom hij be-

sloot zich met de hoofdcollonne te vereenigen. Maar ook dit mocht hem niet gelukken, en eerst nadat de maan was opgegaan vond de majoor het troepje van JEFFREYS.

Deze noodlottige dag had vele offers geëischt. De Engelschen hadden 34 dooden, waaronder 2 Britsche officieren, en ruim 100 gewonden, waaronder 5 officieren, terwijl drie Sepoys vermist bleken. Ook onder de dieren was eene ware slachting aangericht; 48 paarden en muil dieren waren gedood, gewond of vermist.

Den 17^{en} 's morgens in het kamp teruggekeerd, nam JEFFREYS de noodige maatregelen tot het evacueeren der gewonden en tot het spoedig aanvullen van den munitie- en vivresvoorraad. Dien dag werd niet uitgerukt.

Den 18^{en} viel JEFFREYS het zwaar versterkte dorp Damadolah aan; den vijand werd ten koste van een gering verlies eene gevoelige nederlaag toegebracht, terwijl eene groote hoeveelheid graan werd buit gemaakt.

Den 19^{en} maakte JEFFREYS, zonder tegenstand te ondervinden, zich meester van een groep dorpen, Hazarnao genaamd; zij werden verwoest. 's Anderen daags werd het dorp Zagai van UMRA KHAN aange tast, genomen en verbrand. De Engelschen verloren bij die gelegenheid 2 Britsche officieren en een tiental minderen aan gewonden. Den 22^{en} werd het versterkte dorp Dag met gering verlies genomen en eveneens vernield. Op denzelfden dag verscheen generaal BINDON BLOOD in het kamp te Inayat Kili.

Keeren we thans terug naar het kamp te Nawagai. De daar gelegde 3^e brigade had zich voortdurend onledig gehouden met het verkennen van 's vijands benden, die, als reeds gezegd, in den Bedmanai pas verzameld waren. Ook werden dagelijks cavaleriepatrouilles in de richting van den Nahakhipas uitgezonden omdat de divisie van ELLES, die over dien pas naar Nawagai zou oprukken, elk oogenblik kon verschijnen.

Den 17^{en} vertoonde zich eene 1500 man sterke bende van den HADDA MULLAH in de nabijheid van de heuvels aan den mond van den Bedmanai pas. Onmiddellijk rukte men met een deel der brigade tegen den vijand op, doch deze scheen een gevecht te willen vermijden en bleef waar hij was. Met het oog op het vergevorderde uur achtte men het niet raadzaam den vijand aan te grijpen, doch werd naar het kamp teruggemarcheerd.

Den 18^{en} kreeg men voeling met ELLES. Een detachement van diens macht bevond zich op het hoogste punt van den Nahakhipas en kreeg heliographische verbinding met het hoofdkwartier te Nawagai.

In den namiddag van den 19^{en} zag men van uit het kamp, dat eene bende van omstreeks 2000 man in den mond van den pas eenen krijgsgans uitvoerde, en dat hij zich tegen het invallen van de duisternis in de richting van het kamp bewoog. Onmiddellijk werden de noodige voorbereidingen getroffen om de aanvallers hartelijk te ontvangen. Het vermoeden, dat een nachtelijke aanval zou worden gedaan, werd bevestigd door den zoon van den Khan van Nawagai, die kort daarop in

het kamp kwam met het bericht, dat de MULLAH voornemens was de legerplaats aan te tasten. Omstreeks 11 uur stortten zich een paar honderd Pathans met het blanke wapen op dat gedeelte van het kamp, dat door het West-Surrey regiment onder luitenant-kolonel COLLINS was bezet. De aanvallers werden echter zoo wel ontvangen, dat zij van eene nieuwe attaque op dit gedeelte van het kamp afzagen en een ander punt tot doel namen. Na ook daar te zijn afgeslagen, trokken zij terug en lieten het kamp verder met rust. Vervolgens richtten zij zich tegen de lieden van den Khan van Nawagai, die gedurende den nacht veiligheidsdienst verrichtten; na eenige schermutselingen trokken zij omstreeks middernacht af.

Den volgenden dag bleek het, dat zich ongeveer 1200 man in de nabijheid van het kamp hadden opgehouden en dat het échec der eerste aanvallers, de overigen weerhouden had.

Den 20^{en} deed ELLES aan BINDON BLOOD weten, dat hij hem in den ochtend van den volgenden dag hoopte te ontmoeten te Lakerai, waar ELLES zich met de brigade WESTMACOTT zou bevinden. Hier zou men dan de maatregelen tot een gezamenlijk optreden bespreken.

Alvorens de krijgsverrichtingen van de sedert den 22^{en} vereenigde expeditionnaire colonnes te behandelen, zullen we eerst de divisie van ELLES op haren tocht van Shabkadr naar Lakerai volgen.

Volgens bekomen last zouden de troepen, die aan de expeditie moesten deelnemen, zich den 11^{en} September te Shabkadr concentreeren ten einde in den ochtend van den 13^{en} te kunnen oprukken. Toen evenwel door het hoofdkwartier bevolen werd eerst den 15^{en} op te rukken, gelastte ELLES de samentrekking op den 13^{en}. Daar, naar luid van ingekomen berichten, „de gekke priester” zich te Gundab zou bevinden, werd een geduchte tegenstand verwacht.

De divisie ELLES bestond uit twee brigades.

De eerste onder Brigadier-Generaal WESTMACOTT was samengesteld uit: 1° Bataljon van het Somersetshire Regiment Lichte Infanterie, een detachement Maximkanonnen van het 1° Bataljon van het Devonshire Regiment, 2 bataljons van het 1° Regiment Gurhka's, het 20° Punjab-Infanterie, hospitaalpersoneel (2 Eur. en 4 Inl. sectiën).

De tweede onder Brigadier-Generaal Mac GREGOR bestond uit: 2° Bataljon van het Oxfordshire Regiment Lichte Infanterie, het 9° Gurhka Rifles, het 37° Dogras; hospitaalpersoneel als bij de 1° brigade.

Divisioneele troepen: het 13° Bengaalsche Lanciers, één Britsche en één Indische bergbatterij, twee compagnieën sappeurs en mineurs en twee sectiën veldhospitaal-personeel. Hier zij opgemerkt, dat de Britsch-Indische Regeering van tal van Inlandsche vorsten aanbiedingen ontving om de legermacht met hunne troepen te versterken. Zoo werd ook het laatstgenoemde regiment ter sterkte van 1000 man geleverd door den Maharajah van Patiala (Punjab). Deze vorst beschikte bovendien nog over vier eskadrons cavalerie.

Voor 1889 waren de feudale vorsten verplicht tot het bijdragen van

eene som gelds ten behoeve van de Keizerlijke verdediging. Na dien tijd werd er eene belangrijke wijziging gebracht in de organisatie der troepen van Inlandsche Staten. In vreedetijd bepaalt zich de bemoeienis der Regeering slechts tot het inspecteeren der troepen door Britsche officieren. In tijd van oorlog kunnen de vorsten worden aangezocht om met hunne legers de Britsch-Indische strijdkrachten te versterken. Op deze wijze kan de regeering desnoods ruim 50.000 man hulptroepen op de been brengen.

In den jongsten grensoorlog wachtten vele vorsten geen oproeping af, maar deden zij zelf het verzoek aan de krijgsverrichtingen te mogen deelnemen. De Regeering heeft evenwel er zich toe bepaald slechts de hulptroepen te bezigen van die gewesten, welke het dichtste bij de in opstand gekomen streek gelegen zijn.

Keeren we thans weder tot ons onderwerp terug.

Den 15^{en} 's morgens werd Shabkadr door de daar verzamelde macht verlaten. De voorhoede werd gevormd door de 1e brigade, waaraan ééne bergbatterij en twee compagnieën genietroepen waren toegevoegd. De 2e brigade, waarbij de trein, volgde.

De 1e brigade bereikte Gundab zonder daarbij tegenstand te onder vinden. De trein kon slechts langzaam volgen, vooral over de laatste zeven mijlen was de weg zeer moeilijk begaanbaar voor de kameelen, die de munitie droegen. Het verbeteren van den weg bleek dringend noodig. Er werd dus halt gehouden en men besteedde den 16^{en} tot het bruikbaar maken van den weg. Uit Shabkadr, alwaar het hoofdkwartier zich nog bevond, werd de trein met een regiment lanciers versterkt. Een deel der 1e brigade, bestaande uit het 20e Punjab Infanterie, één bergbatterij en twee Maxims, trok den 17^{en} onder commando van den generaal WESTMACOTT naar den voet van den Nahakhipas. Den volgenden dag kreeg dit detachement heliographische verbinding met de troepenmacht van BINDON BLOOD.

Den 18^{en} was de weg naar Gundab voor kameelen bruikbaar en kon de trein dus verder oprukken. In den Nahakhipas deden zich echter weder dezelfde moeilijkheden voor, zoodat andermaal de genietroepen aan het werk togen om het pad begaanbaar te maken. Dank zij het ijverige werken dezer troepen, slaagde men er in de geheele brigade met de artillerie op den top van den pas te verzamelen.

ELLES besloot overeenkomstig den wensch van BINDON BLOOD te handelen, ofschoon hij door het legerbestuur gemachtigd was geheel volgens eigen inzichten te werk te gaan. De gebeurtenissen in de Mamundvallei waren oorzaak, dat aan de macht van BINDON BLOOD een aanzienlijk gedeelte was onttrokken, zoodat die generaal te weinig troepen te zijner beschikking had, om met kans van slagen den Bedmanaiipas te forceeren. De generaal ELLES deed met het oog op deze omstandigheid afstand van de vrijheid van handelen en stelde zich vrijwillig onder BINDON BLOOD's bevelen. Deze verzocht ELLES met zijne divisie naar Nawagai te trekken om zich daar bij de macht van WODEHOUSE aan te sluiten.

De vraag doet zich voor, waarom men de zuidelijke divisie niet via Kung en Torakhwa naar den ingang van den Bedmanaipas liet oprukken, om elders, van twee kanten dien pas inrukkende, op gemakkelijker wijze hem te vermeesteren. BINDON BLOOD achtte het beter dit niet te doen. Vooreerst wilde hij den „gekken priester” eene gevoelige les geven ter wille van den moreelen indruk. Rukte hij van twee zijden tegen des MULLAH's benden op, dan zou deze hoogst waarschijnlijk van tegenstand afzien en uitwijken. Verder hadden zich in Badjaur teekenen van onrust geopenbaard, waarschijnlijk door het werkeloos blijven van de troepen te Nawagai. Het was daarom wenschelijk de te Nawagai aanwezige macht te versterken.

Den 21^{en} rukte, overeenkomstig BLOOD's bevelen, WESTMACOTT met zijne brigade, waarbij één Britsche bergbatterij, zoomede 4 stukken der Indische bergbatterij, 2 Maxims, 3 eskadrons lanciers en een detachement genietroepen, op naar Lakerai, een dorp op 6 mijlen afstand van Nawagai gelegen. Hier bevond zich volgens afspraak de generaal BINDON BLOOD.

Den vorigen nacht was het kamp te Nawagai door eene sterke macht Pathans aangevallen. In den middag, welke dien nachtelijken aanval voorafging, had BINDON BLOOD eene verkenning gemaakt naar den Bedmanaipas. De vijand had zich in grooten getale vertoond in de aangrenzende Mittaivallei, maar zich op eerbiedigen afstand van de verkennende afdeelingen gehouden, in de hoop, dat zij zich te ver zouden wagen en door de duisternis zouden worden overvallen. BLOOD had 's vijands plannen doorzien en was tijdig naar het kamp teruggekeerd, gevolgd door den vijand, die onder begunstiging van de duisternis tot op 2 mijlen afstand van het kamp was doorgedrongen toen BLOOD dit bereikt had.

In zijne plannen teleurgesteld, had de vijand omstreeks 9 uur 's avonds den aanval gedaan. Het kamp was door 3000 Pathans blijkbaar gewapend met Lee Metfords, MartiniHenry-geweren en andere moderne vuurwapenen beschoten. Daarna hadden de bergbewoners met het blanke wapen attaques gedaan, toch had het hun, ondanks de groote doodsverachting, waarmede zij hadden gestreden, niet mogen gelukken in het kamp door te dringen, zoodat zij omstreeks 2 uur waren afgetrokken.

Deze verwoede aanval had den Engelschen zware verliezen gekost. Generaal WODEHOUSE was ernstig gewond, verder waren 2 officieren en ongeveer 30 minderen gekwetst, terwijl een Britsch soldaat was sneuvelde. Meer dan honderd paarden en muilieren waren gedood of gekwetst. Dat ook de vijand zware verliezen had geleden, bleek wel uit het feit, dat hij 330 lijken in de nabijheid van het kamp had achtergelaten.

Nadat BINDON BLOOD te Lakerai mondeling met ELLES alles had afgedaan, wat op de verdere krijgsverrichtingen betrekking had, en hij tevens het bevel over de te Nawagai aanwezige troepen aan ELLES had opgedragen, vertrok hij den 22^{en} naar het kamp der brigade JEFFREYS te Inayat Kili.

Thans zullen we achtereenvolgens behandelen de operaties van ELLES — wiens macht, zooals werd opgemerkt, nu versterkt was met de 3^e brigade van de Malakand strijdmacht — tegen den Bedmanaipas en diens verdere handelingen in de Mohmandstreek, en de verrichtingen van JEFFREYS brigade in de Mamundvallei.

Behalve het forceeren van den Bedmonaipas, stelde ELLES zich nog ten doel de naburige Mittai- en Surranvalleien te tuchtigen.

Op den datum, waarop BINDON BLOOD zich naar het kamp te Inayat-Kili begeven had, betrok ELLES met zijne troepen een kamp te Kuz Chinari tegenover den Bedmanaipas. Hij werd gedurende den nacht van 22 op 23 September door den vijand beschoten.

Den 23^{en} 's morgens te 7 $\frac{1}{4}$ uur verliet men het kamp tot den aanval op den pas.

De gevechtdispositie was als volgt:

De 1e brigade, generaal WESTMACOTT, bestaande uit 4 bataljons infanterie, 1 $\frac{1}{2}$ compagnie genietroepen en één bergbatterij, zou langs den linker-oostelijken-wand van den pas oprukken. De 3e brigade, — hierover had de luitenant-kolonel GRAVES na de vewonding van WODEHOUSE het bevel — bestaande uit 3 bataljons infanterie, het regiment Gharhwali's en 1 compagnie genietroepen zou den aanval op het centrum doen, en daarbij gesteund worden door 10 bergstukken, welke zich tusschen de beide brigades bewogen en het Somersetshire regiment tot dekking hadden.

De Gharhwali's (hulptroepen) werden aangewezen om de heuvels in de vallei van Nawagai en in die van Mittai te bezetten; deze heuvels liggen vóór den pas.

Bij hunnen opmarsch naar die heuvels werden de Gharwhali's gesteund door de cavalerie en werden deze troepen door een twee honderd vijandelijke schutters onder vuur genomen.

Te 8 uur 15 minuten rukte het 20^e Punjab langs een begroeid pad tegen den vijand op, gesteund door het vuur der beide Maxims.

Op eenigen afstand volgden het bataljon Gurhka's en eene compagnie pioniers. Eenige vijandelijke schutters, die, achter rotsen gedekt, als voorposten dienst deden, werden terug gedreven. Al spoedig bleek, dat de pas niet zwaar bezet was, hoogstens door 800 man, doch de vijand verdedigde zich krachtig. Het vuur der 1^e brigade en dat der daarbij ingedeelde Maxims noodzaakte den vijand echter tot den terugtocht, zoodat men omstreeks half elf in het bezit was van een 5500 voet hoogen top, die den 2700 voet lager gelegen pas beheerschte.

Nadat de vijand zijne positie, eene steenen borstwering, aldus had prijs gegeven, was hij naar een hooger top, waarop hij bij voorbaat reeds eene dergelijke versterkte stelling had aangelegd, getrokken en bestookte hij van daaruit de aanvallers.

De hoogten aan den rechterzijwand van den pas waren inmiddels door de artillerie onder vuur genomen, waardoor de Pathans ook deze ont-ruimden.

De 1^e brigade was, met achterlating van een batterij en de compagnie pioniers op den reeds genoemden heuvel, verder den pas ingetrokken en zag zich reeds te elf uur in het bezit van 's vijands tweede positie; daarmede was de tegenstand gebroken. De zich langs verschillende paden reddende Pathans werden door de Maxims onder vuur genomen; tot een nadrukkelijke vervolging leende zich het terrein niet.

De thans van vijanden gezuiverde pas werd aan de zorgen van de Queens en het 20e Punjab toevertrouwd, en in den namiddag nog door de genietroepen zooveel mogelijk voor den trein bruikbaar gemaakt. Dewijl evenwel deze werkzaamheden meerderen tijd vorderden, bleef de hoofdmacht in de vlakke en werd in het dorp Karmanzai, op één mijl afstand van de voet van den pas, een kamp betrokken. De trein, die onder bescherming van drie eskadrons lanciers en ééne compagnie per korps, 's morgens te Kuz Chinari was achtergelaten, kreeg mede last naar de kampplaats op te rukken.

De vrij zwakke bezetting van den pas door de Pathans werd toegeschreven aan de onzekerheid, waarin de benden van den MULLAH zich omtrent het ware aanvalspunt bevonden. De meermalen uitgevoerde verkenningen naar de aangrenzende Mittaivallei hadden tengevolge, dat de MULLAH in twijfel was gekomen of de Britsch-Indische macht tegen die vallei dan wel tegen den pas zou ageeren. Ook is het niet onwaarschijnlijk, dat de zware verliezen, bij gelegenheid van den nachtelijken aanval op het kamp te Nawagai geleden, ontmoedigend op de benden gewerkt hadden en dat daardoor velen van verzet hadden afgezien.

Den 24^{en} rukte de 1^e brigade op naar Sarfarez-Kili in de Bohai Dagh en werd de trein verder opgevoerd.

De 3^e brigade, luitenant-kolonel GRAVES, werd nog denzelfden dag, waarop men meester van den Bedmanaiipas geworden was, naar Kuz-Chinari teruggezonden om van daaruit de Mittai- en de Surranvalleien te tuchtigen. Nadat zij dit met succes en ten koste van slechts weinig verliezen had uitgevoerd, keerde zij den 27^{en} over Lakerai en over den Gundabpas naar Peshawor terug.

Den 25^{en} rukte de 1^e brigade, waarbij zich generaal ELLES bevond, op naar Jarobi, de woonplaats van den „gekken priester,” die zijn heil, in de vlucht gezocht had, toen de troepen den Bedmanaiipas aanvielen.

Jarobi, of liever het dorp van den MULLAH, want eed dorp Jarobi, bleek niet te bestaan, in spijt van de vóór dien omtrent dit dorp verspreide verhalen, was gelegen aan het eind van eene woeste vallei, welke trechtervormig toeloopt. De bodem was zeer hellend, als 't ware een reusachtige trap, en was den Engelschen in hunne onderneming tegen het dorp verre van gunstig.

Met het oog op de ongunstige gesteldheid van het terrein, besloot ELLES op een gunstig punt in de nabijheid der vallei een kamp te betrekken om van daaruit tegen des MULLAH's woonplaats te opereeren. Dienovereenkomstig werd de plaats van het kamp op ongeveer 4 mijlen afstand van het dorp gekozen. Van uit het kamp kon men het eind der

vallei en dus het object niet zien, omdat de vallei op een afstand van $2\frac{1}{2}$ mijl zich omhoog en de heuvels het dorp aan het oog ontrokken.

ELLES besloot tegen den middag een aanvang met de operaties te maken, ten einde vóór het invallen van de duisternis terug te kunnen zijn. Een Engelsch regiment infanterie, een batterij en een compagnie pioniers liet hij in het kamp achter. Deze afdeelingen hadden in last den terugtocht der troepen na afloop der operatie te dekken.

Het punt, waar de vallei zich omhoog, werd bezet door 4 compagnieën Gurhka's, die daartoe stelling namen op de rotsachtige heuvels aan de linkerzijde der vallei. Deze afdéelingen konden met hun vuur de bocht bestrijken. Iets verder de vallei in kwam een bergbatterij in stelling. Zij vormde, met vier compagnieën van het 20e Punjab en een detachement sappeurs, de aanvalscolonne.

De laatstgenoemde batterij opende het vuur op Tola Kili het voornaamste dorp der vijandelijke positie. Nadat dit aldus eenigen tijd geteisterd was, trokken de 4 compagnieën Gurhka's tegen het dorp op, terwijl gelijktijdig het 20^e Punjab tegen de moskee, die ongeveer een halve mijl dieper in de vallei lag, oprukte.

Al spoedig bleek, dat de Gurhka's te zwak waren om zich van het dorp meester te maken; eerst toen nog een viertal compagnieën Gurkha's hunne kameraden ter hulp waren gezonden, slaagde men er in Tola Kili te nemen. De overige drie dorpen van dien groep vielen den aanvallers zonder veel moeite in handen. De afdeeling, die de moskee moest nemen, naderde haar tot op zeer korten afstand, zonder dat de vijand den opmarsch bemoeilijkte. Plotseling werd zij evenwel hevig beschoten; nadat de verdedigers het vuur gestaakt hadden, deed een twaalftal hunner met het zwaard een wanhopigen uitval. Doch vóórdat zij den troep hadden kunnen naderen, waren eenigen reeds neergelegd, waarop de rest keert maakte.

Inmiddels was het 3 uur geworden en besloot ELLES den terugtocht te ondernemen. Deze werd door generaal WESTMACOTT, die den aanval geleid had, gelukkig uitgevoerd. Onder bescherming van het vuur der bergbatterij, dat op de omliggende heuvels gericht was, trok het 20e Punjab terug op de reserve. Het geheel werd vervolgens zonder ongevallen naar het kamp teruggeleid.

Het nemen en verwoesten van de dorpen had slechts weinig offers gekost, nl. één doode en 13 gewonden.

Den volgenden dag, den 26^{en}, werden de stammen in de nabijheid van het Jarobidal getuchtigd. Hiertoe splitste zich de 1e brigade in twee colonnes, die zich nadat het doel bereikt was 's middags weder verenigden tot het betrekken van een bivak.

Steeds zuidelijker trekkende, tuchtigde ELLES den 27^{en} de Kuda Khels, terwijl een detachement zijner brigade een bezoek bracht aan Torakhwa. De Kuda Khels, die zich in hun dorp goed versterkt hadden, boden flink weerstand en beschoten de troepen ook van uit de heuvels. Zij

moesten echter hun dorp, dat door de artillerie onder vuur werd genomen, ontruimen, waarna dit door de troepen vernield werd.

De Gurhka's kregen bij deze affaire vier zwaar gewonden. In de nabijheid van Kung werd dien avond gebivakkeerd. Den 29^{en} keerde men naar den Nahakhipas terug. Hier bevond zich nog de 2^e brigade van de divisie ELLES; deze brigade, onder generaal MAC GREGOR, was belast geweest met het bezetten der communicatielijn, en werd nu gebezigd om, onder persoonlijke leiding van ELLES, een tocht te maken in noordelijke richting naar Yakhdand, Pipal en Danish Khel, waarvan zij den 3^{en} October in den Nahakhipas terugkeerde. Een deel dezer brigade keerde daarna over den Likandepas naar Peshawar terug, weldra gevolgd door de andere afdelingen, zoodat de Mohmandstreek den 7^{en} October geheel ontruimd was.

Ondanks de vele moeilijkheden, die de expeditie had te overwinnen, als gebrek aan goed en voldoende drinkwater, slechte begaanbaarheid der wegen, vooral die over de passen, enz., was zij met succes bekroond. Met lof liet de bevelhebber der zuidelijke divisie, generaal ELLES, zich over de troepen uit. Vooral de Indische bataljons hadden in het bergterrein uitstekende diensten bewezen. De bergartillerie was de infanterie overal gevolgd; de cavalerie, ook die der hulptroepen, was bij de verkenningen met vrucht aangewend; ondanks het moeilijk begaanbare terrein, waren de hulpwapens steeds, en blijkbaar met goed gevolg, gebruikt.

Met een enkel woord werd reeds gemeld, dat BINDON BLOOD den 22^{en} September Nawagai verlaten en zich naar de brigade JEFFREYS (2^e) te Inayat Kili in de Mamundvallei had begeven, aan ELLES de leiding der operaties tegen den Bedmanaipas overlatende. JEFFREYS had na zijne laatste verrichtingen, het nemen en vernielen van het dorp Dag, op den 22^{en}, maatregelen getroffen om zijne gewonden en zieken naar de communicatielijn te kunnen opzenden, hetgeen dan ook reeds den 26^{en} geschiedde.

Den 23^{en} rukte JEFFREYS nogmaals uit, thans tegen Tangai in de nabijheid van Dag; het dorp werd, zonder dat veel tegenstand geboden werd, vermeesterd met verlies van twee gewonden, o. a. majoor MOODY van de Buffs.

Het scheen, dat de Mamunds genoeg hadden van den strijd, want reeds was den brigadecommandant verzocht de vijandelikheden te staken en afgezanten te woord te staan.

Generaal BLOOD besloot den Mamunds een wapenstilstand toe te staan voor den tijd van twee dagen. Deze termijn werd nog met een dag verlengd. Eindelijk verscheen in den avond van den derden dag een jirgah — gezantschap — waarmede de bevelhebber de eerstvolgende dagen over de voorwaarden van onderwerping in onderhandeling trad.

Inmiddels was BLOOD met een deel der 1^e brigade naar de brug over de Panjkorarivier getrokken, omdat hij daar verdere instructies

van de Regeering dacht te vinden. Wel is waar was het aanvankelijk zijn plan geweest de gemeenschap met Malakand te verbreken en via Shabhadr omtrent de inzichten der Regeering inlichtingen te bekomen, maar sedert ELLES, na de operaties tegen den Bedmanaipas, meer zuidelijk was getrokken, zag BLOOD zich wel gedwongen de communicatie met Malakand te herstellen.

De afdeeling, die BLOOD naar de Panjkora begeleidde, behoorde tot de 1^e brigade van de Malakand-expeditie. Deze brigade, aanvankelijk belast met de beveiliging der communicatie tusschen Malakand en de hoofd macht van BLOOD, was, nadat BLOOD besloten had die verbintenis te verbreken, uit hare positie aan de Panjkora in oostelijke richting naar Serai getrokken (15 September). De overval op de brigade JEFFREYS, die eene belangrijke wijziging in BLOOD's plannen tengevolge had gehad, was oorzaak, dat MEIKLEJOHN, de chef der 1^e brigade, uit eigen beweging zijne stelling aan de Panjkorabrug weder innam (17 September). Hij zond een deel zijner macht ter versterking aan JEFFREYS, wiens kamp te Inayat Kili op een afstand van ongeveer 28 mijl van de Panjkora lag.

Op den 17^{en} September ontving BLOOD last om met de 1^e en 2^e brigade zijner divisie aan de Tirah-expeditie deel te nemen. De concentratie der troepen voor die expeditie geschiedde omstreeks half September. De Regeering trok dien last evenwel in en droeg aan BLOOD op te waken, dat de rust in Badjaur en omliggende streken gehandhaafd bleef tijdens het oprukken der Tirah-expeditie. Om deze taak voor te bereiden, verwijlde BLOOD tot den 2^{en} October aan de Panjkora, waarna hij zich weder naar Inayat Kili begaf. Twee dagen later verscheen ook MEIKLEJOHN met zijne troepen in het kamp der brigade JEFFREYS, alwaar dus den 4^{en} October twee brigades gelegerd waren. Elk dier brigades telde ongeveer 3 bataljons, 14 stukken, 3 eskadrons en 2 compagnieën sappeurs. De sterkte der bataljons was evenwel verre beneden de normale, gemiddeld ongeveer 550 man.

De onderhandelingen met de Mamunds hadden niet tot eene bevredigende uitkomst geleid, hetgeen men toeschreef aan hunne bekendheid met de plannen der Regeering om, met het oog op de Tirah-expeditie, de Malakandmacht te ontbinden. Blijkbaar hadden de Mamunds met de onderhandelingen geen ander doel dan tijdwinst. Toen JEFFREYS 's vijands plannen doorzien had, maakte hij een eind aan de besprekingen en gaf den Mamunds, door het aanvallen van de dorpen Agrah en Gat, het bewijs, dat hij hen desnoods met geweld tot onderwerping wilde brengen. Beide dorpen, die op een afstand van ongeveer 7 mijl noordelijk van JEFFREYS kamp lagen, waren zwaar versterkt en konden elkaar onderling steunen. Zij lagen op de zuidelijke helling van eene bergketen, die oostwaarts loopt van den hoogen rug, welke de grens uitmaakt van Afghanistan. Beide dorpen werden, zoowel ten oosten als ten westen, aangeleund door kleinere zijketens, terwijl tusschen beide ketens nog eene derde keten, uitmuntende door woestheid, de defensieve waarde der positie bijzonder verhoogde.

Den 30^{en} September besloot JEFFREYS tot den aanval op beide dorpen, die door eene sterke bende waren bezet. De voorhoede van de brigade werd gevormd door het 1^e bataljon van het West Kent regiment. De linker bergketen werd bezet door de Guides infanterie onder majoor CAMPBELL, de middenketen door het 31^e Punjab, terwijl eene bergbatterij met haar vuur de voorwaartsche beweging steunde. Eene sterke bende Mamunds, die, van uit het westen opdagende, de linkerflank bedreigde, werd door de Guides cavalerie in bedwang gehouden.

's Vijands positie werd, zij het dan ook ten koste van zware verliezen, genomen en verbrand. De troepen leden een verlies van 61 dooden en gewonden, waaronder 7 officieren. De terugtocht werd niet in het minst bemoeilijkt, hetgeen men toeschreef aan de belangrijke verliezen, die ook de Mamunds hadden geleden.

Drie dagen later rukte JEFFREYS uit tegen het dorp Badalai, dat zonder tegenstand vermeesterd werd. Toen evenwel de troepen naar het kamp terugkeerden, drong de vijand van alle kanten op. Wel is waar wisten de afdeelingen, die de terugtocht dekten, hem op eerbiedigen afstand te houden, maar toch kregen de Engelschen door het vuur uit Martini-Henrigeweren het belangrijk verlies van 2 dooden en 16 gewonden.

Gelijktijdig met de brigade MEIKLEJOHN, verscheen in het kamp te Inayat-Kili, de politieke agent majoor DEANE, die adviseerde tot het tijdelijk staken der vijandelijkheden, ten einde den Khan van Nawagai en diens beide broeders, de Khans van Jhar en van Khar, gelegenheid te geven onderhandelingen aan te knoopen met de Mamunds. De laatste slagen den stam toegebracht, hadden bij de Mamunds thans een oprecht verlangen naar vrede doen geboren worden.

De generaal BINDON BLOOD besloot, overeenkomstig het advies van majoor DEANE, de operaties voorloopig te staken, maar gelastte, dat met de dagelijksche fourageeringen zou worden voortgegaan. Toen de Mamunds voor de eerste maal in onderhandeling waren getreden, had men ook het fourageeren gestaakt; dit werd hun voor de tweede maal niet toegestaan.

Den 11^{en} October boden de Mamunds hun onderwerping aan, waarop B. BLOOD reeds den volgenden dag de Mamundvallei ontruimde en naar Jhar trok en van daar, den 13^{en} naar de Salarzaivallei. In deze streek verwijlde de divisie een zestal dagen, gedurende welken tijd de officieren, belast met de regeling der politieke aangelegenheden, de vuurwapens, welke als straf voor de medeplichtigheid aan den aanval op fort Chakdara moesten worden ingeleverd, innamen.

Daarna verplaatste zich de divisie weder naar Jhar, om van de tot den stam der Utman-Khels behoorende Shamozaï's, die mede vijandelijkheden tegen fort Chakdara hadden gepleegd, eveneens een zeker aantal geweren in ontvangst te nemen. Ook deze taak werd, zonder bemoeilijkt te worden, volbracht, waarna de divisie den 22^{en} October naar de Swatvallei marcheerde. Den 27^{en} waren alle troepen, die aan de operaties ten Westen

van de Panjkora hadden deelgenomen in de Swatvallei verzameld.

Ontegengesteld hadden de Mamunds den grootsten tegenstand geboden; nergens was de vijand met zooveel beleid en met zooveel nadruk opgetreden. Men houde evenwel in het oog, dat overal elders den vijand reeds in den aanvang der tegen hem gerichte operaties eene beslissende nederlaag was toegebracht, zoodat zijn zelfvertrouwen geschokt en de ondernemingsgeest gefnuikt was. Men denke hierbij aan 't gevecht bij Landikai, 17 Augustus, en aan dat in den Bedmanaipas met de daaraan voorafgegane mislukte aanvallen op het kamp te Nawagai. De Mamunds daarentegen hadden aanvankelijk veel succes gehad. De aanval op het kamp der 2e brigade in den avond van den 24^{en} September mocht geslaagd heeten, al werd die handeling ook reeds den volgenden ochtend door de cavalerie bloedig gewroken. Den 16^{en} leden JEFFREYS troepen door een samenloop van noodlottige omstandigheden een zeer gevoelig échec. Het succes der Mamunds was niet zonder invloed gebleven op hunne verdere handelingen. Bovendien was het terrein den Mamunds bijzonder gunstig. De vallei bestaat uit een breed en zacht hellend plateau, dat in zijne geheele lengte doorsneden wordt door ravijnen, terwijl steil oprijzende heuvels haar begrenzen. In den regentijd is de vallei flink bebouwd, doch in den drogen moesson is het gebrek aan water algemeen. Alleen in het noordelijk gedeelte werd water gevonden in de daar gelegen ravijnen. De plaats van het kamp was dan ook in dat deel der vallei gekozen, zoodat het in de nabijheid lag van de dichtst bevolkte dorpen, die uit den aard der zaak in het waterrijkst gedeelte der vallei gebouwd waren. De overige dorpen zamelden het water in den regentijd in vijvers op; slechts enkele huizengroepen waren in het bezit van eene bron.

De tegenstand was het grootste daar, waar de bijzondere gesteldheid van het terrein zich het best tot verdediging leende niet alleen, maar ook tot dichtere bevolking aanleiding had gegeven.

Eindelijk hadden de Mamunds, alvorens vijandelijkheden te plegen, hunne roerende goederen naar den dichtbij gelegen Afghaanschen grens in veiligheid gebracht, zoodat de tuchtiging zich slechts kon bepalen tot het vernielen hunner uit zeer primitieve grondstoffen opgebouwde dorpen. Het besef, dat wat hen het dierbaarst was, nl. geld, kostbaarheden en vee, buiten het bereik van den wreken arm lag, was mede niet zonder invloed gebleven op hunne handelingen.

Het moet den Mamunds worden nagegeven dat zij met veel beleid de troepen hadden bestreden. In de overtuiging, dat een strijd in het open veld huu slechts noodlottig kon zijn, verlieten zij nimmer hunne stellingen tijdens den opmarsch der troepen. Zoodra echter, met het oog op de duisternis, last tot terugtrekken was gegeven, drongen de Mamunds op en bestookten hunnen vijand tot in de nabijheid van diens kamp. In den regel leden de Engelschen dan ook de meeste verliezen op den terugtocht. Tout comme chez nous.

De ondervinding had geleerd, dat de stammen zeer ruim voorzien waren van vuurwapenen, meerendeels Martini-Henri geweren, hoewel

de Lee Metfords volstrekt geen uitzondering waren. Van bijbehorende munitie waren de bergbewoners rijkelijk voorzien.

Onaangenaam moet het den Engelschen zijn te weten, dat al het oorlogstuig door landgenooten gefabriceerd en geleverd was.

Besluiten we het opstel over de Malakand-Mohmand-expeditie met de mededeeling van eenige opmerkingen door generaal BINDON BLOOD naar aanleiding daarvan gemaakt.

Na in het algemeen de houding der troepen, en in het bijzonder die der Sikhs, Gurhka's en Punjabis geprezen te hebben, betuigde BINDON BLOOD in zijn rapport zijne groote ingenomenheid met de diensten door de cavalerie bewezen.

Dit wapen was, ondanks het minder gunstige terrein, voortdurend met vrucht aangewend tot het doen van verkenningen en tot het geleiden van veldtelegraafafdeelingen. Meermalen had het de taak der infanterie belangrijk verlicht door het in bedwang houden van dikwijls veel sterkere henden, die een flankaanval beoogden.

Volkomen in overeenstemming met BLOOD's gunstige meening over dit wapen is de verklaring van den vijand zelf. Eens toen de Engelschen in de Mamundvallei een rustdag hielden, betuigde de vijand daarover zijn spijt en maakte van die gelegenheid tevens gebruik JEFFREYS' troepen te critiseeren. Van de cavalerie wisten zij te vertellen, dat dit wapen hunne bewondering had opgewekt.

De bergartillerie leidde steeds het gevecht in, zij volgde de infanterie over de moeilijkste terreinen. De veldartillerie was slechts zwak verlegenwoordig; het tooneel van den strijd leende zich niet tot haar gebruik.

Over de wijze waarop in de voeding was voorzien, was de opperbevelhebber vol lof. Volgens hem was het lage sterftcijfer, gedurende de zeven weken in het Mohmandgebied doorgebracht, aan de goede voeding toe te schrijven.

Ook over de transportmiddelen liet BINDON BLOOD zich gunstig uit. Van de brigade JEFFREYS, die zooals wij zagen voortdurend in actie was geweest, waren nog geen 20 muildieren van de 1250 na afloop der operaties tijdelijk voor het gebruik ongeschikt. Ook in deze expedities handhaafden de Engelschen, in zake den transportdienst hun ouden roem; aan dezen voornamen factor tot het welslagen eener expeditie wordt door hen de noodige aandacht geschonken. Hoe lang nog zal het bezit van een degelijk georganiseerden transportdienst tot de vrome wenschen van ons Indisch leger blijven behooren?

(Wordt vervolgd.)

De Opleiding in het Schieten bij de Infanterie.

In den afgelopen winter hield ik in een tweetal bijeenkomsten van de officieren der Infanterie, alhier in garnizoen, eene voordracht over de opleiding in het schieten bij dat Wapen. Mede naar aanleiding van een paar desbetreffende zeer gewaardeerde opmerkingen, besloot ik den inhoud dier voordracht — met weglating o. m. van alles wat op plaatselijke toestanden betrekking heeft — voor De Militaire Spectator om te werken.

Na kennis genomen te hebben van het onderwerp van dit opstel, houd ik mij reeds bij voorbaat overtuigd van veler belangstelling, inzonderheid van mijne kamaraden der Infanterie; want het schieten is immers voor een leger in het algemeen „des Pudels Kern”; dáárop komt het aan, wanneer wij geroepen worden met onze soldaten in werkelijkheid op te treden.

Elke oefening komt toch neer op de quaestie om onder zekere omstandigheden van de wapenen — en voor ons dus meer speciaal van het geweer — een goed gebruik te kunnen maken; alle exercitiën in het aannemen van verschillende vormen zijn slechts dáárop gericht om de meest gunstige positie aan te nemen tot het afgeven van een goed gericht schot in de eerste plaats en pas in de tweede plaats om de eigen verliezen door het vijandelijke lood, tot een minimum terug te brengen.

Het leeren schieten alzoo, d. w. z. natuurlijk *goed*, d. i. *raak* schieten, treedt bij de geheele opleiding op den voorgrond. De opleiding dáárin moet ten doel hebben, den man te leeren zijn geweer zoodanig te gebruiken, dat hij iets kan treffen als hij wil en hij moet van zijne bekwaamheid in het gebruik van zijn geweer zoodanig overtuigd zijn, dat hij volkomen rustig blijft onder de meest aangrijpende omstandigheden.

Hij moet doordrongen zijn van de gedachte, dat hij iedereen kan weêrstaan, zoolang hij zijn geweer bezit met de noodige patronen.

En is dit noodig voor iederen man, niet minder is dit het geval ten opzichte van het kader en van ons, officieren; ook wij moeten in dat opzicht in hooge mate kunnen vertrouwen op onze soldaten. Zij toch verdedigen direct ons, die persoonlijk geen deel nemen aan het vuur en daardoor de gelegenheid missen van onze meerdere bedrevenheid in het schieten te kunnen profiteren.

Met een koel hoofd moeten *wij* trachten het gevecht te volgen en in verband daarmede óf de bevelen van hoogerhand doen uitvoeren, óf zelf bevelen geven; *wij* moeten onze afdeelingen de meest gewenschte

formatiën doen aannemen, het vuur leiden en regelen, maar . . . het *uitvoeren* van het vuur — waarop het dan toch aankomt, voor wat het resultaat betreft — dát moeten wij overlaten.

En daarom moeten wij er op kunnen vertrouwen dat onze manschappen hun geweer *kunnen* gebruiken; zijn wij daarvan overtuigd dan kan men ook volkomen rustig zijn; dan geen vrees voor het niet meer luis-teren naar commando's; geen angst voor het uit de hand raken van den troep; geen bezorgdheid om onder den voet te worden geloopen; dan volkomen rust, volkomen vertrouwen wederzijds en als resultaat van dat alles: bijna zeker succes, althans nooit een *débacle*.

Blijkt aldus het groot gewicht dat gehecht moet worden aan den graad van geoefendheid in het schieten onzer manschappen, dan volgt daaruit reeds dadelijk, van hoe groot belang de wijze van opleiding is, die gevolgd wordt, om van onze miliciens, tot nog toe meerendeels boerenjongens, in zoo kort mogelijken tijd eenigszins dragelijke schutters te vormen door het bewustzijn bij hen op te wekken *van te kunnen raakschieten, als ze zulks willen*. Daartoe is het noodig dat reeds van den eersten dag der opleiding af getracht wordt den man vertrouwen te schenken in zijn geweer, hij moet zich bewust worden van eigen kracht en bedrevenheid in de behandeling van zijn wapen en is dit doel bereikt dan: „ik en mijn geweer tegen iedereen!”

Dat vertrouwen moet zóó groot zijn, dat ze evenals de Deutsche soldaten bij eene gelegenheid in den oorlog van 1866, zelfs bij het naderen van overmacht, elkander durven toefluisteren: „Nog niet schieten, laat ze eerst dichterbij komen!” ¹⁾

Mochten wij er in slagen de compagnieën, die thans aan onze zorgen zijn toevertrouwd, tot een zóó hoogen graad van oefening en zóó ontwikkeld besef van zelfbewuste kracht op te voeren, dan zullen wij het eveneens den Duitschers kunnen nazeggen; „Lieb Vaterland, kann'st ruhig sein!”

Hoewel overtuigd dat in het voorgaande niets nieuws is verteld, acht ik het toch goed, gedachtig aan het: „frappez, frappez toujours!”, opnieuw de aandacht te vestigen op het groot belang, dat er in gelegen is als onze soldaten kunnen *raakschieten*.

Er bestaat slechts één soort van goed vuur en dat is dát, waarbij het doel getroffen wordt. Wanneer wij de menschen slechts dáárvan goed doordrongen kunnen krijgen, dan komt de rest goeddeels als het ware vanzelf. Ik moet hierbij aanstippen, dat voor dat kunnen *raak-*

¹⁾ In den slag bij Königgrätz, rukten op een zeker oogenblik zes bataljons Oostenrijkers op tegen het bosch bij Lipa om den terugtocht van andere troepen te dekken; dit bosch was bezet door ongeveer 5 compagnieën Pruisen. Deze laatsten lieten de Oostenrijkers naderen tot op ongeveer 100 pas en open- den eerst toen het vuur, met het gevolg dat de zes bataljons met zware verliezen werden teruggeworpen, terwijl de Pruisen niemand verloren.

Wat een zelfvertrouwen en welk een resultaat!

schieten noodig is, dat de man den afstand tot het doel, zoo nauwkeurig als noodig is, kan schatten om zijn vizier daarnaar te stellen; dat hij zijn mikpunt kan regelen in verband met atmosferische toestanden; dat hij de juiste houding kan aannemen; en dat hij weet op welke soorten van doelen hij op verschillende afstanden nog voldoende trefkans heeft. Omtrent dit laatste valt op te merken, dat die afstanden voor elken schutter nagenoeg verschillend zijn en dat de, omtrent de trefkans met het geweer M. 95 in § 80 van ons Voorschrift betr. de W. en S. aangegeven getallen, als uitersten moeten worden beschouwd en dan nog in alleszins gunstige omstandigheden.

Het individueel kunnen *raakschieten* is, zooals ik reeds zeide, van het grootste belang; kan de man *dát*, dan zullen wij de grootste resultaten krijgen niet alleen bij eventueel af te geven salvovuur, maar óók en *voornamelijk* bij het tirailleurvuur; en het beginsel dat het tirailleurvuur — d. i. dus het individueele vuur — de grootste voordeelen oplevert, is onmiskenbaar in ons reglement neêrgelegd, waar in de 4^e alinea van § 73 Comp.-School is te lezen:

„Het zal dus in hooge mate van de degelijkheid en strenge vuurdiscipline van den troep afhangen, of men van de *voordeelen*” (ik cursiveer), „die het tirailleurvuur aanbiedt, reeds op de uiterste middelbare afstand „den gebruik kan maken”, terwijl wijders de volgende alinea de aanbeveling bevat „om naarmate de gevechtswaarde van den troep geringer „is, het salvovuur langer vol te houden”.

M. a. w.: voeren wij de gevechtswaarde van den troep op — en dat doen wij (niet alleen ten opzichte van den man zelf, maar ook ten opzichte van het niet medevurende kader en van de officieren) door den man het bewustzijn te geven van kracht en vertrouwen in zijn geweer —, dan kunnen de *voordeelen* van het individueele vuur eerder worden geplukt.

Opmerking verdient hier dat in de Recrutenschool (192) het tirailleurvuur reeds wordt onderwezen van 1200 M. af tot en met standvizier, terwijl, zooals ik zeide, in de Comp.-School voor het gebruik van het tirailleurvuur op de uiterste middelbare afstanden als voorwaarde is gesteld, dat de troep, in het algemeen de vereischte gevechtswaarde bezit.

Wanneer men een man, die aan de hiervoren opgenoemde eigenschappen van een goed-onderlegd schutter voldoet, slechts leert dat hij *mag* schieten na het algemeen commando „vuren”, dan zijn, naar het mij voorkomt, de bepalingen omtrent de verschillende soorten van vuur goeddeels overbodig. De hersenen van den man worden nu daardoor nutteloos bezwaard en de bevelvoering bemoeilijkt.

Neem aan er is langzaam tirailleurvuur gecommandeerd, dan geef ik het den beste te doen om over eenige tijdruimte zonder horloge steeds met de minuten rekening te houden; en gesteld dat dit kon, neem dan aan dat bij gecommandeerd langzaam tirailleurvuur een man op een waardig doel zijne *vier* schoten voor de loopende minuut heeft afgegeven;

hoe moet hij dan doen, wanneer het doel blijft, of er zich een ander goed doel opdoet dat hij vertrouwt te kunnen raken? Met het reglement in de hand mag hij geen 5^e of 6^e schot daarop afgeven, want de minuut is nog niet om.

Zegt men nu dat het algemeen gegeven *niet* voor elke minuut afzonderlijk geldt, doch over een zeker aantal minuten moet worden genomen, b.v. 60 patronen in het kwartier, dan blijft dezelfde moeilijkheid bestaan, want immers als de man die 60 schoten heeft afgegeven, b.v. in 10 minuten, moet hij toch 5 minuten wachten eer het kwartier om is.

Nu weet ik zeer goed dat deze redeneering min of meer kleingeestig kan worden gevonden en dat de aanvoering in dergelijke omstandigheden hoogstwaarschijnlijk wel aan de moeielijkheid zal tegemoet komen, maar „au fond” berust de redeneering toch op ons reglement en, naar het mij voorkomt, kunnen wij al dergelijke storingen of herhaald ingrijpen in kleinigheden van hen, die moeten zorgen voor de bevelvoering, voorkomen, wanneer de *man* slechts doordrongen is van het gevoel dat het *noodzakelijk* is, dat hij *moet* raken, — wanneer hij den *vasten wil* heeft om te raken en de macht dat te *kunnen*, als hij *wil*

Al die *verschillende belemmeringen* van 's mans *vrijen wil* en al dat *contrôleeren* van hem door hooger geplaatsten, zijn overbodig als de man beantwoordt aan de eischen, die ik hiervoren reeds stelde. Hij *weet* dan wel dat hij geen liggenden man op 800 M. *kan* raken; hij is dan overtuigd dat een op zulk een doel afgeschoten patroon zoogood als zeker verknoeid is; hij *zal* zijne patronen niet op onwaardige doelen verkwisten, maar alleen die doelen op de korrel nemen, waarop hij zeker van zijn *trefkans* is.

Al het bepaalde omtrent:

Gebruik van verschillende vuursoorten, met uitzondering der

salvo's.....	(73	Comp.-Sch.);
Bepalen van afstanden.....	(75	id.);
Vizieren.....	(76	id.);
Mikpunten.....	(77	id.);
Houding van den vurenden troep (niet gesloten)....	(79	id.);
Snelheid van het vuur.....	(80	id.);

moet meerendeels den man zóó in merg en been zijn doorgedrongen, dat de aanvoerder van een troep dááromtrent nagenoeg geene bemoeiingen meer heeft in het werkelijk gevecht. Immers, er blijven voor de *gevechtsleiding*, hoogere en meer belangrijke zaken genoeg over, die den troepencommandant en de hoogere commandanten geheel in beslag nemen; die zaken zijn (om bij ons reglement te blijven):

Keuze van het doel (in het algemeen).....	(69	Comp.-Sch.);
Keuze van plaats en wijze van opstelling van den		
troep.....	(70	id.);
Veranderen van doel (in het algemeen).....	(71	id.);
Hoeveelheid geweren in gevecht te brengen.....	(72	id.);
Eventueel gebruik van salvo's.....	(73	id.);

Verdeeling van het vuur.....	(74	Comp.-Sch.);
Tijdstip van openen en ophouden van het vuur, en aanvulling der munitie.....	(78	id.);
Houding van den vurenden troep, zoolang deze gesloten is.....	(79	id.);
Waarneming van de tegenpartij en van de eigen vuuruitwerking.....	(81	id.);
Vuur tegen artillerie en groote doelen.....	(82	id.).

Wil de *vuurleiding* niet teloorgaan, dan moet men de soldaten tot op zekere hoogte *kunnen* en *durven* loslaten; men moet overtuigd zijn dat ieder man vuurt op het aangegeven doel en ook alleen *dán*, wanneer hij kans heeft te raken. Bij elk schot, dat hij hoort afgeven, moet de commandant van een troep weten dat hij daardoor een stap nader komt tot het doel, immers hij moet overtuigd zijn dat anders dat schot niet zou zijn afgegeven.

Men *moet* zich niet telkens behoeven bezig te houden met de juiste houding van den man, met zijne vizierstelling, met de snelheid van zijn vuur, enz.; dat moet alles, als het ware, vanzelf gaan en om *dát* in de werkelijkheid te verkrijgen, *daárop* moet, naar mijne meening, ons geheele opleidings-systeem gericht zijn; *dát* is het ideaal waarnaar met alle middelen, van den aanvang der opleiding af, doorlopend en met alle kracht moet worden gestreefd en, al zal de verwezenlijking van dat ideaal in *alle* opzichten door verschillende omstandigheden onbereikbaar blijven, toch gelukkig de commandant die, wanneer hij zijn troep in een werkelijk gevecht moet aanvoeren, voor zichzelf overtuigd is met alle kracht, die in hem was, te hebben gestreefd naar dat, zij het dan ook niet volkomen bereikte ideaal!

Waar ik voor een oogenblik het eigenlijk gebied van mijn onderwerp heb losgelaten om mij op een meer algemeen terrein te begeven, daar breng ik als verontschuldiging bij dat de meer ruime opvatting van het gebruik van den soldaat en het bereiken van het ideaal zijner meer uitgebreide opleiding, slechts een gevolg is van de opleiding die ik tot onderwerp heb gekozen, nl. van die in het schieten.

Zonder bevredigende resultaten van de opleiding in *dát* vak is geen voldoende *vuurleiding* mogelijk, evenmin als vuurdiscipline; bestaat er geen innerlijk en geen wederzijdsch vertrouwen; in één woord is de troep niet „gefechtsfähig”. Wat geven de schoonste paradebewegingen op het gevechtveld, waar *raak* geschoten moet worden?

Daarentegen, *mét* bevredigende resultaten van de opleiding in het schieten is de troep tot *alles* in staat; zulk een troep blijft „per se” in de hand van den aanvoerder, want die troep is rustig; die troep zal alle bevelen opvolgen, want hij vertrouwt zijn commandant die hem leerde het geweer te gebruiken en die hem in de beste formatie en positie *zal* brengen om van de uitwerking van dat geweer partij te trekken. En het kader en de commandant van zulk een troep zijn mede

rustig; zij weten wat zij met „hunne jongens” kunnen uitvoeren en evenals iedere soldaat zegt: „ik en mijn geweer tegen iedereen”, zoo zegt de commandant; „ik en mijn troep tegen iedereen!”

En thans, na het groote gewicht daarvan nogmaals en voor zooveel noodig, naar ik hoop, overtuigend te hebben aangetoond, kom ik terug tot mijn eigenlijk onderwerp.

Ik moet al dadelijk opmerken dat, wanneer men er zich ernstig toe zet om de opleiding in het schieten in *alle* details te behandelen, — van het oogenblik af dat de recruit in de kazerne komt totdat men hem zóóver gevorderd meent dat men hem met vertrouwen op het gevechtsveld kan brengen, — de te behandelen stof overweldigend veel omvat, zóó veel dat het mij voor het oogenblik onmogelijk is de bedoelde opleiding *geheel* te behandelen. Ik zal er mij daarom voor ditmaal toe bepalen om eerst in groote grepen de *algemeene opleiding* te behandelen om daarna nog een tweetal belangrijke onderdeelen meer in bijzonderheden na te gaan, in verband met ons Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen.

In eerste instantie ben ik tot de behandeling van mijn onderwerp gekomen door de kennisneming van het „Officieel Overzicht van de „geoeffendheid in het schieten der miliciens van de lichte 1897, ingedeeld bij de Regimenten Infanterie”. Dat overzicht, hetwelk behoort bij de Rapporten, Verslagen en Memoriën van het jaar 1898, is ons geworden zonder enig commentaar, hetwelk mij eenigszins leed heeft gedaan omdat het wél aanleiding kan geven tot het maken van algemeene en belangrijke opmerkingen, gelet op de omstandigheid dat het, zooals ik dadelijk zal aantoonen, geen zeer bemoedigende gegevens bevat.

Het gevolg zal nu misschien zijn dat door velen — de anderen niet te na gesproken — bedoeld „Overzicht” voor notificatie is aangenomen; dat het gedeponeed is bij de andere Rapporten, Verslagen en Memoriën van genoemd jaar, die, min of meer keurig ingebonden, de een of andere boekenkast vullen en waarin soms geen oog meer geslagen wordt.

Wanneer men het „Overzicht” slechts even inziet, kan men daaruit al dadelijk de volgende conclusiën trekken:

- 1°. 31 miliciens hebben nog niet de eerste 5 oef. der 2 kl. doorloopen.
- 2°. 261 „ „ „ „ „ verschil. „ „ „ „ „
- 3°. 759 „ waren nog in de 2^e kl. van het schijfschieten.
- 4°. 3207 „ „ gekomen „ „ 1^e „ „ „ „
- 5°. 891 „ „ scherpshutter.

Het komt mij voor dat deze resultaten niet zóó schitterend zijn als wel gewenscht moet worden geacht en niemand te kort willende doen, wil ik dadelijk aanvoeren dat de omstandigheden, waarin men geplaatst was, daaraan schuld zijn. Maar dat neemt niet weg, dat het *feit* bestaat

dat, van de 5149 miliciens der lichting 1897, 1051 d. i. alzoo ruim 20% nog in de 2^e klasse van het schijfschieten waren bij hun vertrek met groot verlof; 3207 d. i. alzoo ruim 62% tot de 1^e klasse waren gevorderd, terwijl slechts 819 of ruim 17% het radicaal van scherpshutter konden verwerven.

Ik meen gerust te kunnen beweren dat de 20%, die nog in de 2^e kl. waren, *onvoldoende* geoefend zijn, om hen, nadat zij nog jaren lang met groot verlof zullen zijn geweest, met gerustheid tegenover eene goed geoefende tegenpartij te kunnen stellen, terwijl zij — afgescheiden voor het oogenblik van alle andere overwegingen — bovendien niet voldaan hebben aan den in § 130 van het Voorschr. betr. de W. en S. gestelden *minimum* eisch: „dat zij in het eerste schietjaar *minstens* de oefeningen der 2^e klasse van het schijfschieten moeten doorloopen”.

En dit aantal onvoldoend geoefenden (20 %) zal zeker nog vermeerderd worden met een aantal van de 62% die in de 1^e klasse van het schijfschieten waren, omdat daaronder vrij zeker schutters zijn, die net even in deze klasse — b. v. in B¹ of B² — waren gekomen, vóór hun gaan met groot verlof. Maar daarenboven zijn van die 62% een goed deel nog niet eens eenigszins dragelijke *oorlogsschutters*. Wanneer men toch in aanmerking neemt: dat de overgangsvoorwaarden in ons schietvoorschrift over het algemeen niet zwaar zijn; dat geschoten wordt op eene schijf, zoodat hoegenaamd geen gevaar voor den schutter bestaat; dat die schijven weinig overeenkomst hebben met de doelen, die in een werkelijk gevecht onder vuur genomen zullen moeten worden; dat in den regel eene gunstige weersgesteldheid het goed schieten bevordert (immers men begint reeds in Mei en dus is de geheele zomer met in den regel goed weêr voor het schieten beschikbaar); dat alles gedaan wordt om den man, als het U belieft, niet te vermoeien vóór hij voor de schijf komt; enz.; dan is, meen ik, de vraag niet ongewettigd, wat er van ons schieten wel terecht zal komen, wanneer men met zulke schutters te velde moet trekken tegen een vijand die terugschiet; wanneer de man eerst na een' vermoeienden marsch op het slagveld aankomt en moet schieten onder allerlei omstandigheden, die van zóó grooten invloed zullen zijn op zijn' gemoedstoestand?

Wat geeft het of er al veel patronen worden verschoten, als de man zijn tegenpartij niet treft, of dat dit in hoofdzaak alleen geschiedt met toevalstreffers?

De beste aanvoering, het uitnemendste geweer, de meeste hulp van het traditioneele „terrein en omstandigheden” zullen niet in staat zijn een échec van zulk een troep te voorkomen, wanneer deze optreedt tegenover eene goed schietende tegenpartij. Laten wij nu niet zeggen: „die tegenpartij zal ook niet altijd raakschieten”, want immers dat is toch altijd maar onderstellenderwijs en riekt sterk naar den struisvogel. Maar bovendien, al ware dat zoo, dan moet dit voor ons juist een prikkel te meer zijn, om goed-raakschietende schutters te vormen, ook al om met onze, uit den aard der zaak, zwakke infanterie een succes op die minder goed-schietende tegenpartij te kunnen behalen.

Toen ik de vermelde cijfers groepeerde, zooals ik zooeven deed, en de kleine daaraan verbonden rekensom had verricht, schrok ik van de uitkomst, omdat die in mijn oog zeer teleurstellend is; vooral wanneer men in aanmerking neemt de omstandigheden, waarin wij hoogstwaarschijnlijk in de werkelijkheid zullen verkeeren.

De eenige miliciens, waarin ik na jarenlange afwezigheid met groot verlot, nog *eenig* vertrouwen heb, zijn die, welke in hun' eersten oefeningstijd het radicaal van scherpschutter hebben kunnen halen. Doch dat zijn slechts 17% en de schietoefeningen, tijdens de miliciens voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zijn, verhoogden hunne bedrevenheid als schutter weinig of niet; die oefeningen zijn net even voldoende om hun eens weër het geweer in den juiste aanslag te leeren brengen, enz.

Wanneer men de cijfers van het Overzicht betreffende de verschillende garnizoenen onderling vergelijkt, dan vallen daartusschen soms groote verschillen op te merken, inzonderheid wat betreft de aantallen scherpschutters. ¹⁾ Vermoedelijk wordt op die cijfers invloed uitgeoefend door de omstandigheid dat in sommige garnizoenen niet, in andere daarentegen wel, *alle* oefeningen op de daarvoor aangegeven — d. i. dus ook op de grootere — afstanden kunnen worden gehouden; in eerstbedoelde garnizoenen kan in den regel daardoor gemakkelijker worden overgeschoten, waardoor de miliciens in hoogere oefeningen kunnen zijn. Bovendien kan in garnizoenen, waar geene gezamenlijke schietoefeningen kunnen worden gehouden, de daardoor vrij vallende tijd worden benut voor het individueele schijfschieten, waardoor dáárin meer oefeningen kunnen worden gehouden.

Dat de genoemde omstandigheden niet zonder invloed zijn, mag bijna zeker worden aangenomen, want het Overzicht geeft juist voor de regimenten, die of geheel, of gedeeltelijk in slechte conditie verkeeren, voor wat betreft de lengte der schietbanen of de gelegenheid tot het houden van gezamenlijke vuren en oefeningen in het gevechtsschieten, de grootste aantallen scherpschutters, terwijl die regimenten, die of geheel, of grootendeels beschikken over schietbanen ook voor de grootste afstanden, enz., het kleinste aantal scherpschutters bezitten.

Maar dit verschijnsel is allesbehalve verblijdend, want daaruit volgt dat er onder de schutters, die ik hiervoren aannam zóóver in het schieten te zijn gevorderd dat men ze, althans met eenigen kans op succes, in het veld zou mogen brengen, velen zijn die, ofschoon in eene hoogere oefening van het schieten, niet den naam verdienen van „betrouwbaar schutter”. Zij zijn *hooger* geklommen in de lijst der oefeningen, enkel omdat de, in hunne garnizoenen beschikbare, schietbanen niet toelieten de oefeningen te houden op de grootere afstanden — dat wil, in den

¹⁾ Vergelijk b. v. de bedoelde cijfers in het Overzicht voor de garnizoenen *Leeuwarden, Delft* en *Deventer* met die voor de garnizoenen 's *Gravenhage* en *Arnhem*.

regel, zeggen, moeilijker oefeningen —, dan hunne bekwaamheid in het schieten eigenlijk mocht toelaten, terwijl bovendien daardoor het groote nadeel is ontstaan, dat zij nooit op die grootere afstanden hebben geschoten.

Hiermede stap ik af van de cijfers, geput uit het Officieel Overzicht; niet omdat de stof, tot het maken van beschouwingen daaruit, is uitgeput, maar omdat ik vermeen dat het aangehaalde genoeg is, om de ernstige waarschuwing, welke die cijfers tot ons richten, bloot te leggen.

Waarlijk ik zie den toestand ernstig in; waar de cijfers zóó duidelijk spreken, daar is geen sprake van optimisme of pessimisme; daar treedt alleen de realiteit op den voorgrond!

Die cijfers, ze roepen ons als het ware toe: „Uwe infanterie *kan* niet „voldoende schieten, om aan haar, als het noodig is, het heil van het „vaderland toe te vertrouwen!”

Welnu dan, laten wij trachten in den geschetsten toestand verbetering te brengen door de oefeningen in het schieten en de voorbereidende schietoefeningen met allen ernst, die in ons is en dien de zaak in zoo hooge mate eischt, te volbrengen.

Nooit zij ons iets te veel, in het algemeen waar de dienst ons roept, maar in het bijzonder niet, waar het eene schietaangelegenheid betreft.

Bij goed weêr kan men, bij het geven van instructie en met inbegrip van oponthoud (als het loopen naar volgende afstanden, enz.) niet veel meer dan 80 patronen per uur met onze miliciens verschieten; bij eerst-beginnende schutters houdt dat aantal met 60 à 70 per uur op.

Bij oefeningen in het individueel gevechtsschieten, waarbij de man rekenschap moet geven van elk schot vóór hij dat afgeeft, vraagt naar het mij voorkomt elk schot gemiddeld ± 2 à 3 minuten.

Wanneer de troep eenigszins sterk is, duurt de schietoefening, op die wijze gehouden, in den regel lang en het is daarom bijna niet te vergen dat één officier de *geheele* oefening leidt; daarom zijn bij een zoodanigen troep minstens twee officieren per compagnie noodig, die elkander van tijd tot tijd aflossen. Zeer terecht is deze aangelegenheid dan ook op die wijze aangegeven in § 123 van het Voorschr. betr. de W en S., waar er uitdrukkelijk tegen wordt gewaarschuwd, dat niet urenlang door één officier achterelkander instructie moet worden gegeven.

Maar vóór alles mag *niets* een beletsel zijn om de oefening *geheel* tot haar recht te doen komen; anders ware het beter haar te staken.

Bij de geheele opleiding tot schutter ¹⁾ behoort steeds op den voorgrond te staan, het antwoord op de vraag:

„Wat moet het doel der opleiding zijn?” en dat antwoord is:

„Den man te leeren in den strijd zijne tegenpartij te *raken*”.

¹⁾ Voor hen, die over deze opleiding eene volledige studie willen naslaan, wordt o.m. beleefdijk verwezen naar het werk van FREIHERR VON LICHTENSTERN: Schieszausbildung und Feuer der Infanterie im Gefecht; welk werk ook door mij als bron voor dit opstel is geraadpleegd.

Slechts *die* oefeningen hebben bij de opleiding waarde, die gericht zijn op dat doel, waarbij men zich steeds behoort af te vragen welke eischen door het gevecht aan den man worden gesteld en in hoeverre hij aan die eischen kan voldoen; m.a.w. eene op goede gronden steunende opleiding moet met twee zaken rekening houden, nl. met de eischen, waaraan de man in het gevecht moet voldoen, en met hetgeen van den man in dat opzicht kan worden gevorderd.

Als hoofdfactoren treden daarbij al dadelijk op den voorgrond de omstandigheden in het gevecht, waaronder — de lichamelijke gesteldheid van den man op het oogenblik, waarop — en het geweer, waarmede zal worden geschoten. Deze *drie* zaken staan met elkander in nauw verband; hoe beter de wapenen, hoe meer invloed het gebruik daarvan *kan* uitoefenen op den loop van het gevecht, doch des te minder zal het den man gelukken, dat wapen *volkomen* tot zijn recht te doen komen. Ofschoon in deze laatste redeneering schijnbaar eene tegenstrijdigheid voorkomt, is dit toch niet het geval; immers, de ondervinding leert dat de man tegenwoordig reeds niet meer in staat is, in het gevecht een zóó groot aantal patronen mede te voeren als het ladingsmechanisme van het geweer toelaat achter elkander te verschieten.

Wat de vuursnelheid betreft, is het geweer meer ontwikkeld dan de man, die het bedient; het geweer is, om zoo te zeggen, verder gevorderd dan de man.

Hoe grooter dus het vermogen aan het geweer gegeven, hoe meer van de grootheid van dat vermogen ongebruikt moet blijven, zoowel wat vlugheid der lading betreft als wat aangaat het grooter worden der afstanden, waarop met dat geweer reeds eenig doel kan worden getroffen. Maar naar diezelfde mate moet er naar gestreefd worden, alles op te voeren wat van den man kan worden gevorderd.

De verbeteringen in de techniek zijn onbegrensd, terwijl de mensch in hoofdzaak gelijk blijft. Maar . . . de mensch is geschikt om geoefend te worden. Moet men eenerzijds een juist gevoel hebben van hetgeen men van den mensch voor eenig oorlogsdoel kan eischen zonder iets ongerijms of onmogelijks te vragen, anderzijds moet men ook zonder zwakheid door de juiste middelen op den man inwerken om zoowel zijne geestelijke als zijne lichamelijke gaven tot den hoogst mogelijken graad te ontwikkelen. De ondervinding leert dat dit mogelijk is, maar *menschenkennis* is, vooral in *ons* practisch beroep, daarbij onmisbaar.

Bij de opleiding van schutters moet men hen daarom in de eerste plaats als *menschen* beschouwen en in verband daarmede nagaan, in hoeverre men van hen, voor de practijk bruikbare, werktuigen kan maken. Het komt er op aan den juisten middenweg te vinden om van den *mensch* niet te veel en van den *schutter* niet te weinig te eischen; dáárin ligt de kunst der opleiding, evenals voor een groot deel die der aanvoering.

Met terzijdestelling, voor het oogenblik, van alle invloeden die in den werkelijken strijd op den mensch zullen inwerken, als liggende buiten

het gebied van dit opstel, moet toch op één punt de bijzondere aandacht gevestigd worden, nl. op den overgang van een bewuste, weloverwogen daad — hetzij een lichamelijke of geestelijke — tot een mechanische; die overgang heet: „gewoonte”.

Gaan wij na wat de schutter in het gevecht moet doen, dan is dit niet weinig; nl. de juiste houding aannemen, den afstand schatten, vizier stellen, mikpunt kiezen, aanleggen, aftrekken en weder laden. Het nakomen van al die verschillende zaken, ook in het gevecht van man tegen man of in het vreeselijk tumult en rumoer van den strijd, waarbij men geneigd zou zijn te denken dat het boven de menschelijke kracht gaat geregeld te denken, moet grootendeels verkregen worden door de *macht der gewoonte*.

Onnoemelijk veel dingen worden in het leven min of meer mechanisch verricht en men kan het daarin door oefening vèr brengen. Wanneer wij loopen, rijden, dansen, schaatsenrijden, wielrijden, lezen, schrijven, vloeiend spreken, een muziekinstrument bespelen, enz., doen wij dat mechanisch, althans kunnen wij door oefening verkrijgen dat wij dat mechanisch doen.

Iets mechanisch doen, beteekent de limiet eener oefening. Ook de wijze van zich voordoen in het dagelijksche leven, in de wijze van handelen daarin, is in den regel mechanisch, nl. het resultaat van door ondervinding uitgebreid weten en kunnen, dat zich in gegeven omstandigheden onmiddellijk in onze hersenen vereenigt en overgaat in eene handeling.

Daarom moeten wij ook van den schutter niets anders eischen dan wat hij in het gevecht geven kan, maar dát moet dan ook in vredes-tijd zóó ijverig en aanhoudend worden beoefend, dat het voor hem eene *gewoonte* wordt; dat hij in staat is het vereischte te verrichten, zonder daarbij bepaald te denken.

Ieder goed jager heeft dat gevoel; moest hij bij het opspringen van eenig stuk wild den afstand daarop schatten en overleggen of hij ook misschien te ver afstaat en zijn mikpunt bepalen in verband met de richting en de snelheid van het dier, dan kwam hij zeker in den regel platzak thuis. Neen, dat alles *voelt* hij zonder redeneering, zóó als het wild opspringt of zichtbaar is, is het geweer aan den schouder en valt het schot; dat is zuiver mechanische arbeid!

Maar . . . dat verkrijgt iedereen slechts door oefening; de een vlugger, de ander langzamer en bovendien de een in veel hoogere mate dan de ander; maar toch, ieder is daarvoor tot op zekere hoogte vatbaar.

De onderwijzer in het schieten moet daarom eischen dat *alleen in den beginne* alles volkomen beredeneerd, maar dat *steeds* alles juist verricht wordt en hij late voorts al hetgeen *noodig* is, altijd en altijd weér, beoefenen.

Ook uit onze reglementen is te lezen, dat getracht moet worden door veelvuldige oefening te verkrijgen dat de man, als het ware *uit gewoonte*

het een of ander doet; zoo lezen wij b. v. in de laatste alinea van blz. 2 der Recrutenschool:

„Hij” (d. i. de onderwijzer) „*gewent* de recruten, naar zijn voorbeeld, „uit zichzelf de voorgeschreven houding aan te nemen en de verschillende bewegingen uit te voeren”;

in § 85 van het Voorschr. betr. de W. en S.:

„Deze oefeningen” (dat zijn de voorbereidende schietoefeningen) „hebben „in de eerste plaats ten doel, den man voor te bereiden tot het schieten „met scherpe patronen en voorts, hem eene *grootte geoefendheid* in het „laden in de verschillende houdingen te doen verkrijgen”;

in de laatste alinea van § 157 van hetzelfde Voorschr.:

„De man moet er aan *gewend* worden, zich naar het commando te „regelen en rustig te wachten en zonder te rukken af te trekken”.

Verschillende buitenlandsche reglementen zijn op dit punt veel positiever; zoo leest men b. v. in de inleiding van het Duitsche Exerctie-reglement:

„Die wichtigsten Anforderungen aber, welche der Krieg stellt, sind: „strengste Disziplin und Ordnung bei höchster Anspannung aller Kräfte. „Diese Eigenschaften der Truppe so anzuerziehen, dass sie ihr zur *anderen* „*Natur* werden, ist ein *Hauptzweck aller Uebungen* auf dem Exerzirplatz „wie im Gelände”.

En in het 2de deel No. 57 staat:

„Der Mann, welcher in den *einfachen Regeln für die sich immer* „*wiederholenden Fälle* eines Gefechtes unterwiesen ist, wird auch den „starken Eindrücken des Infanteriekampfes gegenüber Stand halten und „sich als zuverlässiger Soldat bewähren”.

Het Oostenrijksch „Exerzir-Reglement” beveelt zelfs, op blz. 65 van het 2° Heft: „*mechanische Uebungen im Anschlagen*” aan, die, dagelijks herhaald, als uitstekende oefeningen moeten worden beschouwd.

Ofschoon het Fransche „*règlement sur les exercices et les manoeuvres de l'infanterie*” minder positief is in de onderhavige aangelegenheid, wordt ook dáárin herhaaldelijk aangetroffen, dat de manschappen zich moeten gewennen („s'habituer”) om de verschillende bewegingen met juistheid uit te voeren.

Voorts zij vermeld dat verschillende militaire schrijvers als hun gevoelen te kennen geven, dat een recruit door veelvuldige herhaling van elke oefening er toe gebracht moet worden om vele handelingen zuiver mechanisch uit te voeren, wil men zekerheid hebben dat hij in een gevecht zal voldoen aan de eischen die men aan hem moet kunnen stellen. (1)

En ten bewijze dat er ook in dit opzicht alweer niets nieuws onder

1) Majoor GUMTAN: „Die Jäger und Schützen des Preussischen Heeres”; Overste WOLOZKOI: „Gewehrfeuer im Gefecht”; FREIHERR VON LICHTENSTERN: „Schieszausbildung und Feuer der Infanterie; Hauptman KARL LÖBL in Oest.; Mil. Zeitschrift 1895, blz. 5; enz.

de zon is, deelt FREIHERR VON LICHTENSTERN mede dat CICERO omtrent de militaire geoefendheid der Romeinen verhaalt: „De wapenen worden „door onze soldaten zóó doelmatig gebruikt, dat zij daarmede *evenals* „met hunne ledematen kunnen vechten!”

Uit het voorgaande mag evenwel in geen enkel opzicht worden afgeleid, dat men moet trachten van de soldaten *machines in den vollen zin van het woord* te maken; integendeel hunne intelligentie moet zooveel mogelijk ontwikkeld worden, maar *die* handelingen welke daarvoor vatbaar zijn, moeten als uit gewoonte geschieden, ten einde het verstand en de geestvermogens alleen bezig te houden met zaken van meer gewicht.

Het kiezen van den gulden middenweg is ook hier ter beoordeeling van den onderwijzer, aan wien overigens bij het schietonderricht, hooge eischen moeten worden gesteld.

Behalve toch dat de onderwijzer zelf een goed schutter behoort te zijn, moet hij de kunst verstaan het schieten aan anderen te leeren; voldoet hij aan die voorwaarden niet, dan is het onmogelijk van hem uitstekend onderwijs te verwachten. Slechts het bloot *kennen* der voorschriften en der verschillende oefeningen is *niet* voldoende. Daarentegen behoeft hij ook geen geboren meester in het schieten te zijn; integendeel, zulke schutters kunnen zich — evenals geboren ruiters — slechts moeilijk verplaatsen in den toestand van met allerlei bezwaren worstelende leerlingen. Uitstekende schutters zijn niet altijd uitstekende onderwijzers; en dáárop juist komt het voor ons aan.

Aan welke eischen dan voldaan moet worden door een goed instructeur in het schieten? Het voorgaande resumeerende, kan men daarop kortelijk antwoorden: „Hij moet een helder begrip hebben van het „wezen van het gevechtsschieten, met een juist inzicht in alle onder„deelen daarvan, zoowel voor wat betreft de tactische, de menschelijke „als de technische verhoudingen, die hierbij in het oog moeten worden „gehouden en in innig verband met elkander staan. Practijk en theorie, „kunnen en weten, moeten bij het onderricht in het schieten ten nauw„ste aan elkander aansluiten”.

Volgens § 87 van ons Voorschr. betr. de W. en S. is de regeling van de voorbereidende schietoefeningen overgelaten aan den Comp.-Comm^{dt.}, terwijl § 84 van genoemd Voorschr. dien Commandant verantwoordelijk stelt voor den goeden gang van het onderricht in het schieten, voor zoover dat niet plaats heeft onder leiding van den officier, belast met de scherpschuttersoefeningen. In de regeling en de leiding van het *theoretisch* en *practisch* schietonderricht moet den Comp.-Comm^{dt.} mitsdien zooveel mogelijk vrijheid worden gelaten.

Volkomen in verband hiermede was dan ook tot voor korten tijd op blz. 15 van den Grondslag van het Onderricht bij het Wapen der Infanterie bepaald, dat het *theoretisch* onderricht van het kader in het Voorschr. betr. de W. en S. aan de leiding van den Comp.-Comm^{dt.} was toevertrouwd.

Zooals bekend, werd hierin verandering gebracht bij brief van den Inspecteur der Infanterie van 27 September jl. N°. 790 Z., Vertrouwelijk, en werd bedoeld onderricht daarbij opgedragen aan de Bataljons-Adjudanten.

Ofschoon er zeker wel goede redenen zullen hebben bestaan om de bedoelde verandering aan te brengen en ik mij natuurlijk van critiek daaromtrent wensch te onthouden, komt het mij toch voor, dat de vraag zou kunnen rijzen of het brengen van het theoretisch onderwijs onder de Bataljons-Adjudanten wel geheel in overeenstemming is met de 3^e alinea van Art. 13 van het Reglement op den Inwendigen dienst der Infanterie alwaar o. m. gelezen wordt: „Hij (d. i. de Comp.-Comm^{dt}.) „bestedt de meest mogelijke zorg aan de verdere opleiding en de „militaire vorming van de jonge officieren en *het kader*”.

Voorts schijnt het mij toe dat de jongste verandering in het te geven theoretisch onderwijs in het Voorschr. betr. de W. en S., *niet* in het voordeel zal blijken te zijn eener op vaste gronden berustende opleiding in het schieten.

Verschillende wegen kunnen tot het doel voeren en elke Comp.-Comm^{dt}. zal daaromtrent wel zijn eigene inzichten hebben, ook al zijn die natuurlijk geheel gegrond op de reglementen en voorschriften. Zoo zal — om een voorbeeld te noemen — de eene Comp.-Comm^{dt} veel waarde hechten aan eenig onderdeel der voorbereidende schietoefeningen, in verband waarmede hij dáárop speciaal de aandacht van zijn kader goed wil vestigen en het dááromtrent voorgeschrevene herhaaldelijk met dat kader bespreken of doen bespreken; een ander kan daarentegen weér meer waarde hechten aan eenig ander onderdeel der opleiding en met het oog dáárop eene speciale voorbereiding van het kader willen houden of doen houden. De een is misschien tevreden wanneer het kader slechts goed weet wat is voorgeschreven, terwijl de ander daaraan zijne beschouwingen wensch vast te knopen door aan te toonen *waarom* een en ander op de aangegeven wijze is bepaald en *waarom* niet anders, om daardoor het verstand van zijn kader, of van een gedeelte daarvan tot een hooger graad van ontwikkeling te brengen, enz.

Nu geeft de Bataljons-Adjutant gedurende de winter-theorieën o. m. *zijne* denkbeelden over de opleiding in het schieten — aannemende dat hij niet tevreden is met het door het kader „opzeggen” van het desbetreffende Voorschrift — en vooral het jonge kader wordt daardoor min of meer in eene bepaalde richting gedreven, die zeer goed kan afwijken van de inzichten der betrokken Comp.-Comm^{ten}.; deze kunnen nu pas kort vóór of tijdens de instructie zeggen, hoe ze wenschen dat het een of ander moet worden uitgevoerd. Het oudere kader dat weet, hoe *hun* kapitein het schietonderricht wil gegeven hebben, kan soms min of meer in strijd komen met de theorieën van den Bataljons-Adjutant, hoe goed die overigens ook mogen zijn.

Een en ander schijnt mij minder goed; de practische vorming is niets anders dan het omzetten in vleesch en bloed van de bestaande theore-

tische voorschriften en het is m. i. daarom niet alleen gewenscht, maar bepaald noodzakelijk de theoretische opleiding van het kader en de praktische vorming der soldaten door dat kader, in ééne hand te verenigen.

Wij hebben om zoo te zeggen slechts éénmaal per jaar eene zeer geregelde opleiding en dat is die der nieuwe lichte miliciens; wel is waar zijn er nagenoeg doorlopende recruten, maar hun aantal is in den regel slechts zeer gering en misschien is het juist dáárdoor, dat hunne opleiding minder geregeld geschiedt en minder volledig is dan die van eene lichte. En dat is ook zeer natuurlijk; immers, wanneer eene lichte opkomt worden alle diensten op de opleiding daarvan gebaseerd; die opleiding is dan *de zaak*; alle officieren en kaderleden zijn nagenoeg voor die opleiding beschikbaar, waardoor steeds van de beste onderwijskrachten kan worden gebruik gemaakt. Bij het samenstellen van het diensttableau, voor zooveel mogelijk zelfs bij het commandeeren voor Inwendige- of Garnizoensdiensten (blz. 9 Grondslag van het Onderricht), wordt in hooge mate rekening gehouden met de opleiding der lichte. En die opleiding gaat steeds door, ook nadat de miliciens z. g. n. zijn afgeëxerceerd.

Geheel anders gaat dit alles met de nakomers en de andere recruten — b. v. de vrijwilligers —, die in den loop van het jaar aankomen; de elementaire exercitie gaat nog zoowat; die wordt hun vrij geregeld geleerd door enkele leden van het kader; het toezicht daarop is echter veel minder en zijn die recruten dan eindelijk z. g. n. afgeëxerceerd, dan „gaan ze met de andere soldaten mee” en, misschien enkele uitzonderingen daargelaten, komt er van hunne verdere opleiding eigenlijk gezegd niet veel meer terecht, althans lang zooveel niet als van die eener lichte.

Een en ander is bij de regimenten goeddeels een gevolg van overmacht; echter vermeen ik dat de opleiding in het schieten van die nakomers evengoed *kan* en *moet* plaats hebben, omdat *die* opleiding nagenoeg zuiver individueel is en berust in handen van één persoon: den Comp.-Comm^{dt}. Het eenig daarvoor noodige is, dat den Comp.-Comm^{dt}. de beschikking worde gegeven over die nakomers, doch helaas dat laat, vooral in de wintermaanden, dikwijls te wenschen over.

De Comp.-Com^{dt}. ziet in dien tijd nagenoeg *nooit* de manschappen zijner compagnie dan alleen op de dagen van schijfschieten, d. i. alzoo éénmaal in de 14 dagen; van voorbereiding vóór het gaan naar de schietbaan is nagenoeg *geen sprake*. De voorbereidende schietoefeningen, die — § 85 van het Voorschr. betr. de W. en S. zegt het zóó duidelijk — „*het geheele jaar door* plaats hebben, zoowel om het geleerde „te onderhouden, als ter vervanging van schietoefeningen met scherp, „die niet gehouden kunnen worden” en welke oefeningen „in de eerste „plaats ten doel hebben, den man voldoende voor te bereiden tot het „schieten met scherpe patronen en voorts hem eene groote geoefendheid

„in het laden in de verschillende houdingen te doen verkrijgen”, — die *hoogst nuttige* oefeningen, ze hebben nagenoeg *niet* plaats.

De bepaling in § 87 van dat voorschrift, dat de Comp.-Com^{dt}. de voorbereidende schietoefeningen regelt, is daardoor in de wintermaanden *een doode letter*; de bepaling onder het hoofd „*verantwoordelijkheid*” op blz. 3 van den Grondslag van het Onderricht, dat „ieder officier zijn onderhebbend gedeelte zal onderwijzen en aanvoeren”, wordt in het genoemde tijdperk *buiten werking gesteld*, enz.

Wanneer ik mij veroorloof hier den vinger te leggen op eene wonde plek in ons opleidings-systeem. dan verklaar ik uitdrukkelijk dat zulks *niet* geschiedt uit oneerbiedigheid of om andere minder edele beweegredenen; ik heb daarvoor hoogere drijfveeren, nl. waarachtige belangstelling en innige toewijding met het beste dat in mij is.

Zoo velen met mij gevoelen zich vleugellam; wij zouden zoo gaarne onze beste krachten dagelijks geven aan het heil van ons Wapen en er bestaat daartoe in een goed deel van het jaar, helaas, zoo weinig gelegenheid! ¹⁾

Wanneer ik in het volgende spreek over de opleiding in het schieten, zooals ik vermeen dat deze moet plaats hebben, dan vestig ik op grond der vorenstaande overwegingen onwillekeurig meer speciaal het oog op de opleiding eener lichte miliciens, terwijl, zooals ik reeds zeide, getracht moet worden die van enkele nakomers, in verband met de omstandigheden, zooveel eenigszins mogelijk op overeenkomstige wijze te doen plaats hebben.

Wat dan betreft de bedoelde opleiding eener lichte miliciens, zoo ben ik het geheel eens met den Kapitein VAN TERWISGA ²⁾, dat met dankbaarheid moet worden geconstateerd dat men daaromtrent thans in gunstiger conditie verkeert dan vroeger en wel door de opkomst dier miliciens in Maart, in plaats van in Mei. Hoe men ook moge oordeelen over hetgeen de thans gepensioneerde Kolonel SEYFFARDT indertijd als Minister van Oorlog heeft gemeend in het belang van het Leger en het Rijk te moeten doen en te mogen nalaten, m. i. was het goed gezien het tijdstip van opkomst der lichtingen te vervroegen; daardoor worden twee maanden in den besten tijd van het jaar gewonnen voor oefeningen, die niet binnen's kamers *kunnen* worden gehouden, als b.v. velddienst, gevechtsexercereen en last not least schijfschieten; terwijl, wanneer de maand Maart minder gunstig is, de meest elementaire exercitiën uit de Recrutenschool, enz., of binnenskamers, of in de onmiddellijke nabijheid der kazerne kunnen worden onderwezen.

Povendien bestond vroeger altijd, om zoo te zeggen, eene „jacht” om de miliciens in korten tijd zóóver te brengen dat zij, in het gelid staande, konden deelnemen aan de in September te houden najaarsmanoeuvres. Vele zaken *moesten* daarom vluchtiger worden behandeld, dan wel ge-

¹⁾ Ik schreef dit in December 1898 en Januari 1899.

²⁾ Militaire Spectator, N°. 10 van 1898.

wensch was en daaronder leden veelal de voorbereidende schietoefeningen en het schijfschieten.

Ook de opleiding in de Recrutenschool door de Bataljons-Adjudanten werkte minder goed op het houden van oefeningen als voorbereiding voor het schijfschieten, omdat de Comp.-Comm^{ten}. daarvoor slechts gedurende enkele uren per dag over de recruten konden beschikken, waardoor die hoogst belangrijke oefeningen voor de geheele compagnie tegelijk moesten plaats hebben, dikwijls onder minder daarvoor geschikte onderwijzers, omdat *al* het kader tegelijk als zoodanig moest optreden, en waardoor het eentonige, afmattende en voor de recruten dikwijls vervelende z. g. n. „richten en mikken” ontstond

Door een en ander onttaarde deze hoogst belangrijke oefening dikwijls in een vervelend corvée en werd meermalen het signaal „afslag” met vreugde begroet.

En dát mag niet zijn: immers, § 3 van het Reglement van Krijgstucht zegt o. m.: „een ieder moet *met genoegen* en zonder morren zijnen plicht doen”, terwijl § 123 van ons Voorschr. betr. de W. en S. o. a. beveelt: „dat de oefeningen in het schieten, den manschappen aange-„naam gemaakt moeten worden”. En om aan deze twee voorschriften (afgescheiden nog van alle overige overwegingen) te voldoen, is het noodig dat van meet af, aan alles wat op het schieten betrekking heeft een cachet van belangrijkheid worde gegeven, waardoor de belangstelling van de leerlingen wordt opgewekt en zij met ijver en opwektheid, al dadelijk het voorbereidend onderricht volgen, om later bij de werkelijke schietoefeningen goede resultaten te verkrijgen, te trachten hunne kameraden in bekwaamheid in het schieten te overtreffen, enz.

Alzoo als eerste eisch voor eene goede opleiding in het schieten: vermijdt, zooals trouwens bij alle onderdeelen der opleiding, al wat kan „leiden tot verveling! Geen beuzelachtige bezighouderij; geen tijd dooden; maar ons gegeven met alle kracht die in ons is en datzelfde „eischen van onze ondergeschikten”. Dat „eischen” zal zeer gemakkelijk zijn, want de minderen volgen in den regel het voorbeeld van de meerderen; dáárom is het eigen voorbeeld van zoo onberekenbaar belang!

Zooals thans de opleiding is geregeld, beschikt de Comp.-Com^{dt} over 6 à 8 oefeningsuren per dag, die hij, volgens het bepaalde op blz. 7 en 8 van den Grondslag voor het Onderricht, geheel naar zijn goedvinden en volgens zijn programma mag besteden, óók zelfs al verschilt hij in details van gevoelen met den betrokken Bataljonscommandant. Op de aangehaalde bladzijden toch is aangegeven dat „tot wederzijdsche leering, in het begin van Februari door den Bataljons-Commandant eene „samenspreking wordt gehouden over de ingediende programma's voor „de a. s. opleiding, ten einde te trachten zoo mogelijk overeenstemming „te krijgen. Ieder Comp.-Com^{dt}. behoudt echter, in verband met de op „hem rustende verantwoordelijkheid, vrijheid tot toepassing der methode „van onderricht, waaraan hij de voorkeur schenkt en van het programma „dat hij verlangt te volgen”.

Als gevolg van een en ander is thans eene betere regeling van het voorbereidend schietonderricht mogelijk, dan vroeger wel het geval was.

En op dat voorbereidend onderwijs komt het reeds dadelijk zeer aan; ik wil dat onderwijs reeds zoo spoedig mogelijk doen beginnen, b.v. op den derden of vierden dag na de opkomst der lichting en dan klasse's gewijze door *vaste* instructeurs, die daarvoor bijzonder in aanmerking komen, onder een en denzelfden officier die volkomen bekend moet zijn met de desbetreffende inzichten van den Comp.-Com^{dt}.

Ofschoon in den aanhef der 4^e alinea van blz. 3 van den Grondslag voor het Onderricht bij het Wapen, vermeld is: „dat zooveel mogelijk „ieder officier bij de exercitiën en evolutiën zijn onderhebbend gedeelte „zal *onderwijzen* en aanvoeren”, vermeen ik toch dat de Comp.-Com^{dt}. gerechtigd is voor de opleiding in het schieten één officier en *vast* kader aan te wijzen, op grond van het bepaalde aan den voet van blz. 8 van dien Grondslag, alwaar staat dat „de Comp.-Com^{ten}. het officiers- en „verdere kader aanwijzen, dat de oefeningen (der miliciens) zal leiden „of daarbij tegenwoordig moet zijn”.

Niet *alle* onderofficieren en korporaals zijn uitstekende onderwijzers in *alle* vakken en door nu de beste schietinstructeurs met dit vak te belasten, kan men de sectiën om beurten bij hen brengen, terwijl de overige sectiën andere oefeningen houden. Op deze wijze zal men éénheid in de opleiding krijgen en betere uitkomsten, omdat de beste krachten daaraan worden gewijd, en meer opgewektheid en toewijding bij het kader, omdat het resultaten ziet.

Op die wijze ten opzichte van de voorbereidende schietoefeningen handelende, zal men in het begin van Mei naar de schietbaan moeten gaan en ik wil dat zoo spoedig mogelijk doen; niet alleen met het doel om goede schutters te vormen, maar ook om de recruten zoo spoedig mogelijk te doen genieten van een der meest interessante oefeningen; maakt men hun het verblijf op het schietterrein aangenaam door ze niet *aanhoudend* bezig te houden, doch door oefeningen te houden die bij het schieten werkelijk te pas komen, b.v. afstanden schatten; leeren handig met het geweer omgaan door het doen uitvoeren van gymnastische bewegingen met het wapen; theorieën over trefkans op verschillende doelen; het stellen van het vizier; het kiezen van een mikpunt in verband met atmosferische invloeden; enz.; dan zal eene schietoefening spoedig worden wat het moet zijn: „nl. de meest ge-„liefde oefening voor den soldaat en het kader”.

Maar *vooral* afwisseling en geen bezighouding. Wil men in den marsch naar of van het schietterrein nu en dan eene oefening houden, goed; maar laat het dan b.v. een flinke marschveiligheidsdienst zijn met een goed opgezette veronderstelling, enz., en dan bij aankomst op het terrein, vóór den aanvang van het schieten, zoo noodig $\frac{1}{2}$ of $\frac{3}{4}$ uur rust. Het liefst zou ik, indien zulks mogelijk is, zulk eene oefening op den terugmarsch houden en de compagnieën, al of niet vereenigd, in opge-

wekte stemming naar het schietterrein laten gaan, nu en dan een eindweegs uitgeleide gedaan door de muziek.

Zulk eene oefening moet echter ook alweër nooit op dezelfde wijze, zóólang worden voortgezet dat het kader of de troep — of beide — in den dut geraakt. Neen, *altijd* afwisseling, dáarnaar moet worden gestreefd; *altijd* wat nieuws en wat anders, zij het dan ook op een oud thema.

In het zoeken daarnaar kent men ook de goede krachten in het leger; aan het vinden der *hoognoodige* afwisseling kunnen ook de beteren hunne hoogere gaven ten beste geven tot nut van allen, die daarbij tegenwoordig zijn.

Laat degene, die den troep naar of van het schietterrein moet brengen, eenige eenvoudige tactische opdracht samenstellen en uitvoeren, of wil men dat niet, welnu dan ook flinkweg „rust” gecommandeerd. Ook andere oefeningen kunnen gedurende den marsch worden gehouden, b.v. gedurende eenigen tijd de gesloten exercitiën uit de Compagnies- of Recruten-school, als: de opmarschen, de vuren, de verschillende passen, het met vieren van directie veranderen, signalen zingen, afstand schatten, enz.

Voorts kan men op den marsch gedurende korten tijd theorie doen houden, b.v. over den toestand van het terrein dat men doorloopt; al of niet begaanbaarheid daarvan; het versperren van een weg; den marschveiligheidsdienst, aanschouwelijk gemaakt door b.v. eene patrouille vlak voor den troep te laten loopen om het terrein voor zooveel noodig te doorzoeken; enz.

Als er maar lust en opgewektheid is, kan men zich altijd en onder alle omstandigheden nuttig maken en iets bijdragen tot de opleiding van anderen. En wil men zich ook eens, bij afwisseling op een niet-militair terrein bewegen, welnu praat met de manschappen en het kader over de soort van boomen langs den weg, over hetgeen verbouwd wordt op de aangrenzende velden; het loont de moeite om dit te doen al is het alleen maar om eens te zien, hoe weinig de menschen over het algemeen weten van die alledaagsche zaken.

Na deze kleine uitwijding op mijn onderwerp terugkomende, zoo zal naar het mij voorkomt — wanneer van 1 Mei af geregeld en vooraf goed onderlegd aan de schietoefeningen wordt deelgenomen — het gros der miliciens op 1 Augustus de klasse A van het schijfschieten moeten hebben doorloopen en zou ik wenschen de jongste lichting, vóór de opkomst der miliciens voor herhalingsoefeningen ¹⁾, nog enkele gezamenlijke vuren te doen uitvoeren en aan 1 of misschien 2 gevechtsschietoefeningen met afdeelingen te doen deelnemen. Want, wanneer zij daarna de te houden troepenmanoeuvres bijwonen, zullen zij zich beter rekenschap kunnen geven van de wijze, waarop men zich in het gevecht van de, dan

¹⁾ Toen ik dit schreef, had ik op het oog een opkomst voor herhalingsoefeningen zooals in de laatste jaren heeft plaats gehad en niet zooals voor dit jaar sedert bevolen is.

beoefende, vuren bedient; zij zullen begrijpen wat er bij die manoeuvres door hun vuur wordt verondersteld te geschieden, want ofschoon daarbij slechts van losse patronen wordt gebruik gemaakt, zullen de jonge soldaten zich beter rekenschap van dat vuur kunnen geven, omdat zij dat hebben beoefend met scherp en toen de resultaten daarvan hebben waargenomen.

Na afloop der najaarsmanoeuvres moet de schietopleiding met kracht worden voortgezet en moeten zoowel individueele oefeningen als gezamenlijke vuren en oefeningen in het gevechtsschieten worden verricht, waarbij de achterlijken, d. z. zij die nog in de 2de klasse mochten zijn, zooveel mogelijk op *elken* schietdag (dus dan geen corvée, wacht, enz.) eene dubbele individueele oefening moeten verrichten.

De Comp.-Com^{dt}. heeft het recht op die wijze te handelen, ingevolge § 134 van het Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen. Wel is waar staat in die paragraaf dat alleen *hij* een of meer oefeningen op éézelfden dag mag doen, die in het schietjaar een- of meermalen aan de oefeningen niet deelnam, doch de practijk leert dat *alle* miliciens in dat geval verkeerden, zoodat ook met het voorschrift in de hand de door mij bedoelde dubbele oefening kan worden gehouden.

Het bepaalde in het laatste lid derzelfde §, alwaar is aangegeven dat niemand meer dan 350 patronen in het schietjaar bij de individueele oefeningen mag verschieten, kan hier ook niet belemmerend werken, want wanneer men rekent: dat op 1 Mei met het schieten naar de schijf wordt begonnen; dat ± één maand (b. v. September) is bestemd voor de schietoefeningen der miliciens, die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komen, voor de veldmanoeuvres, enz., zoodat de geregelde schietoefeningen der jongste lichter *niet* kunnen plaats hebben; en men voorts alle gezamenlijke en gevechtsschietoefeningen volbrengt, die bij ons Voorschrift zijn aangegeven; dan komt men ongeveer tot het volgende overzicht:

1 Mei—1 Aug.	24 individueele oefeningen, waarvan		
	b. v. 21 à 5 patronen en		
	3 snelvuur à 12 "	=	141 patronen.
1 Aug.—1 Sept.	4 individueele oefeningen	=	20 "
	1 oef. salvovuur	} op bek. afst kl.	6 "
	1 " snelvuur		15 "
	1 " tirailleurvuur		12 "
	1 indiv. gevechtsschietoef.		10 "
September.	Geene oefeningen.		
1 Oct.—1 Nov.	1 oef. tirailleurvuur, kl. bek. afst.		12 "
	1 " salvovuur, middelb. "		10 "
	1 " tirailleurvuur, " "		12 "
	1 ind. gevechtssch.oef., onb afst.		10 "
	2 gevechtssch m. afd. aanv. gev.		32 "
	2 " " " verd. "		32 "

Transporteeren 151 161 patronen.

	Transport	151	161 patronen.
1 Nov.—1 Maart.	1 gezamenlijke oef.		
	afsl. cav. aanv.	10	"
	1 " gr. afst tegen art.	10	"
	18 individueele oefeningen	90	"
	Totaal	171	251 patronen.

Uit dit overzicht blijkt:

1°. dat, wanneer een milicien *nooit* verhinderd is aan de schietoefeningen deel te nemen en wanneer deze *allen* volgens het Voorschrift worden gehouden, de man in het *eerste* schietjaar niet meer dan \pm 251 patronen individueel *kan* verschietsen;

2°. dat hij, onder de genoemde gunstige voorwaarden, \pm 171 patronen in gezamenlijk vuur en de gevechtsschietoefeningen verschiets;

3°. dat m. i. een oefeningstijd van 8 maanden (tot 1 November) te kort is, om den man *alle voorgeschreven* oefeningen met vrucht te doen doorloopen, ook al woont hij *altijd* en *geregeld* de schietoefeningen bij.

Hieromtrent moet ik nog opmerken, dat ik met opzet de gezamenlijke vuren, in het vorenstaand overzicht, vroeg heb gesteld, doch dat men dan in Augustus slechts 4 individueele oefeningen kan houden en tot 1 November in het geheel niet meer, terwijl de man dan nog 2 gezamenlijke vuren *te weinig* verricht. Wil men *vóór* of in Augustus nog meer gezamenlijke vuren doen beoefenen, dan krijgt men alweêr een of meer individueele oefeningen in dien tijd minder. (1)

Bij een oefeningstijd tot 15 November zal alzoo de man in hoogstens 30 oefeningen moeten worden opgeleid tot een *betrouwbaar juistheids-schutter*.

Het zal vermoedelijk wel aan mijne te geringe praktische ervaring liggen, dat het mij voorloopig te eenenmale onbegrijpelijk is, hoe men dat resultaat verkrijgen kan, te meer nog wanneer ik in aanmerking

1) Ingevolge het schrijven van de Heer Generaal-Majoor Inspecteur der Infanterie van 13 Februari 1899, No. 120 Z. zullen, behalve de individueele oefeningen, ook *alle* voorgeschreven gezamenlijke schietoefeningen *vóór* 15 November a. s. vermoedelijk plaats hebben.

Gerekend op 8 schietoefeningen per maand (§ 125 Voorschrift betreffende de Wapenen en Schietoefeningen bij de Infanterie) en na aftrek van één maand waarin door andere diensten niet kan worden schijfgeschoten, zullen alzoo vermoedelijk worden gehouden:

Van 1 Mei—15 November (5½ maand) 44 schietoefeningen, waarvan 14 bestemd zullen worden voor gezamenlijke en 30 voor individueele schietoefeningen; voor het oogenblik kan hierbij buiten beschouwing blijven, het aantal verschillende *dagen*, waarop die oefeningen worden gehouden.

Overigens zij hierbij nog opgemerkt dat mijn vorenstaand overzicht niet mag worden beschouwd als de meest gewenschte *volgorde* voor de verschillende oefeningen aan te geven; het dient slechts om het aantal te verschietsen patronen te berekenen voor elken milicien, bij een eersten oefeningstijd van 12 maanden.

neem, dat sommige miliciens — althans tot dusverre — weken lang door andere diensten verhinderd zijn aan de schietoefeningen deel te nemen¹⁾.

En is mij dát onbegrijpelijk, dan weet ik geen woorden te vinden om mijne verwondering uit te drukken over het feit dat er officieren zijn, aan wier practische bruikbaarheid en inzicht in instructie-aangelegenheden, ik in geen enkel opzicht wensch te twijfelen, die durven beweren dat reeds een oefeningstijd van zes maanden voldoende kan worden geacht voor onze lichtingen miliciens, in welk geval de hiervoren genoemde 30 oefeningen zouden worden teruggebracht tot 14.

¹⁾ Uit den staat, opgenomen op blz. 254 en 255 van de Verslagen, Rapporten en Memoriën van dit jaar, blijkt, dat in het tijdvak van 12 Augustus tot 1 December 1898, elke schietoefening *gemiddeld* door slechts 17 van de 34 bij de compagnie onder mijn bevel aanwezige *soldaten* werd bijgewoond en dat de miliciens der lichting 1898 in bedoeld tijdvak, elk van 3 tot 15 maal eene individuele schietoefening bijwoonden, waardoor het noodzakelijk was steeds in ruime mate toe te passen het slot der 1e alinea van § 134 van het Voorschr. W. en S.

Wat de opleiding van de miliciens der lichting 1899 betreft, verkeerden zij in *ongunstiger* toestand dan ten opzichte der vorige lichting, omdat de laatste miliciens der lichting 1897 eerst op 12 Augustus 1898 met groot verlof gingen en dus tot zoolang wacht-, corvée- en andere diensten verrichtten. Daardoor konden de miliciens der lichting 1898 tot dien datum vrij geregeld alle oefeningen, dus ook die in het schieten, bijwonen. Voor de miliciens der lichting 1899 is laatstbedoelde gunstige omstandigheid met ongeveer zes weken verminderd, daar de laatste miliciens van de lichting 1898 reeds op 30 Juni jl. in het genot van onbepaald verlof zijn gesteld.

De gevolgen hiervan zijn nu reeds merkbaar; bij *elk* der 2, sedert 1 Juli jl. gehouden schietoefeningen waren 16 van de 34 miliciens der lichting 1899, van de compagnie onder mijn bevel, door *dienst* verhinderd de schietoefeningen der compagnie bij te wonen, waarbij natuurlijk de recruten en achterlijken buiten rekening zijn gelaten.

(Wordt vervolgd.)

Engelsch vernuft en Geweerprojectielen.

In de verschillende Rijken heeft men op onderscheidene wijzen getracht er achter te komen, welke de uitwerking is van de aan hunne troepen verstrekte geweren, althans voor zoover betreft de veranderingen, die de projectielen teweegbrengen in levende weefsels, speciaal in het menschelijke lichaam.

Deze kennis toch is van groot belang, daar de kogel de eigenschappen moet bezitten om den getroffene voorloopig buiten staat te stellen aan verdere vijandelijkheden deel te nemen, doch bovendien moet voldoen aan den bij alle beschaafde staten als een gebod geldenden eisch den gewonde niet steeds voor altijd te verminken of te dooden. Afgezien van hetgeen te dezen opzichte te leeren valt uit verwondingen bij zelfmoord, bij ongelukken, bij volksofstanden, e.d., heeft men vnl. in Duitschland, Frankrijk, Oostenrijk en Roemenië zich de gewenschte kennis verschaft door talrijke schietproeven, waarbij ook menschelijke lijken en levende dieren tot doel dienden. Andere rijken, waaronder Nederland, hebben het gemakkelijker gevonden wel te willen gelooven, dat de in het buitenland genomen proeven met de noodige accuratesse verricht waren, en hebben derhalve gemeend wel te kunnen profiteeren van de dáár verkregen uitkomsten.

Een geheel eigen standpunt wordt door Engeland in deze kwestie ingenomen; deze Staat nl. probeert zijn nieuwe projectielen op levende menschen en wel op zijne vijanden buiten Europa. Omtrent een dezer op uitgebreide schaal genomen proeven, die genomen werd bij de gevechten tegen de Indische grensstammen in Chitral, deelde DAVIS het een en ander mede in het Brit. med. journ. van 17 Dec. '97.

De Engelsche troepen hebben, gelijk bekend is, het Lee-Metfordgeweer M. 89, kal. 7.7 mM.; het projectiel bestaat uit een looden kern met nikkelen mantel en heeft, bij $V^{\circ} 610$ M., een arbeidsvermogen van 263 KGM. en eene dracht van 2743 M. Met de uitwerking van deze projectielen nu waren de troepen niet bijster tevreden, omdat zij hunne vijanden, wanneer deze in woesten stormloop op hen afkwamen, niet voldoende konden tegenhouden. Zij kwamen hierdoor op het „practische en vernuftige” idee de nikkelen punt der kogels op scherpe steenen weg te slijpen, totdat de looden kern goed zichtbaar werd, en ziet, deze „weekneuzen” (soft-nosed) hadden het gewenschte effect, want bij het passeeren van lichaamsdeelen werd het lood meer of minder paddestoelvormig

ingedrukt, en werd de mantel in verschillende mate verscheurd, waardoor inderdaad gruwelijke wonden werden teweeggebracht en alzoo eene voldoende „man-stopping-power” werd verkregen. Toen het legerbestuur hoorde, dat deze proef, op kleine schaal en in meer intiemem kring genomen, zoo uitstekend voldaan had, besloot het deze nieuw-model kogels van staatswege te laten fabriceren; zij kregen den berucht geworden naam Dum-Dum bullets, werden om het ravageerende effect nog te verhoogen van een dunneren nikkelen mantel en een korte looden punt voorzien en veroorzaken zulke verschrikkelijke wonden, dat zij naar de meening van DAVIS in eenen Europeeschen oorlog zouden verboden worden.

Aangezien dergelijke kogels met halven mantel al wel gebruikt werden bij de jacht op grof wild, is in het bovenstaande alleen geheel nieuw het idee van hunne toepassing in gevechten tegen menschen.

De mededeeling van DAVIS gaf den bekenden Duitschen onderzoeker op het gebied van geschoten wonden, VON BRUNS, aanleiding met dit nieuwe projectiel nader kennis te maken door er op de schietbaan te Tübingen eene reeks proeven mede te nemen. Hierbij werden mantelprojectielen met een korte (5 mM.) looden punt gebruikt, die op 25—50 M. afstand uit het Deutsche Ordonnanzgewehr M. 88 met volle lading naar verschillende doelen geschoten werden. De slechte meening, die v. B. jegens de nieuwe kogels meende te moeten koesteren, bleek nog veel te goed te zijn; hij zag nl., dat de eenvoudige wegneming van de mantelpunt zulke verschrikkelijke blessuren tengevolge heeft, dat deze niet in vergelijking komen met alle andere tot nu toe bekende geweerkogelwonden. Zij waren bij de schoten op korten afstand bijna niet meer te herkennen als door een geweerprojectiel veroorzaakt, doch geleken daarentegen geheel en al op die, welke men in den regel door grof geschut teweeggebracht ziet. Huid, zachte deelen en beenderen waren over eene groote uitgebreidheid uit elkaar gerukt, verscheurd en versplinterd, terwijl hovendien geheele stukken waren weggeslagen, zoodat de ledematen vaak alleen door reepen huid en enkele pezen aan elkaar hingen.

Wij herinneren ons, dat de tegenwoordige met een harden mantel bekleede projectielen, wanneer zij alleen in aanraking komen met zachte weefsels, daarin eenvoudig eene cilindervormige opening slaan van iets grooteren omvang dan de kogel zelf, en dat de in- en uitgangsopening in de huid voor een Lee-Metfordprojectiel resp. 7 à 8 en 9 à 10, hoogstens 15 mM. bedraagt. Geheel andere verhoudingen vond v. B. bij zijne proeven met den Dum-Dum kogel. Bij een schot door de spieren aan de binnenzijde van den bovenarm was geen in- noch uitgangsopening te herkennen; de huid was over de geheele lengte van het schotkanaal weggeslagen en de wondranden waren door verschillende scheuren in de lengte-as in smalle strooken en franjes verdeeld, zoodat een defect bestond ter grootte van eene hand. De spieren waren over eene uitgebreidheid van eenige vingerbreedten verpletterd, de groote bloedvaten

en zenuwen verscheurd, in 't kort er was een wond van 11 cM. breed tot op het ongeschonden been.

Een ander schot had de spieren doorboord aan den achterkant van de dij; de ingangsoopening in de huid had 11 mM. doorsnede en de uitgangsoopening vertoonde, in den vorm van eene kruissnede, een scheur in de lengte en een in de dwarste van 12 à 13 cM. lang, die sterk openklapten. Het schotkanaal in de spieren vormde eene holte ter grootte van een ganzenei gevuld met verkneusde weefseldeelen.

Bij de Dum-Dum kogels zien wij alzoo ook bij eenvoudige verwondingen der zachte deelen eene enorme explosieve werking, die wij bij de mantelprojectielen onder dezelfde omstandigheden geheel missen. Dit explosieve effect is evenwel nog veel verschrikkelijker, wanneer beenderen getroffen worden.

Bij een schot door den onderarm was het onderste gedeelte daarvan alleen nog maar met enkele smalle strooken huid aan het bovendeel verbonden, daar de overige weeke deelen en de beenderen over eene uitgebreidheid van 3 vingerbreedten volledig vernield en weggeslagen waren. In de huid waren verschillende scheuren tot 15 cM. lang; de wond was met huid-, spier- en peesfranjies, en verder met beensplinters en projectielresten bekleed.

De oorzaak van dit alles is niet ver te zoeken; door de enorme aanvangssnelheid dezer projectielen en de weekheid van den kern kan deze tot in de hoogste mate vervormd worden van eene lichte verdikking aan het vooreinde tot eene totale uitelkaarspatting toe. Aan deze verandering van vorm is de verschrikkelijke explosieve werking toe te schrijven, die ons niet alleen in harde, maar vooral ook in zachte weefsels is opgevallen. De vervorming treedt, zooals wij gezien hebben, al op bij het ontmoeten van geringe weerstanden, bij het passeeren van weeke deelen, bv. van spieren; het lood wordt dan al paddestoelachtig ingedrukt, en hierdoor wordt de mantel in 2—3 mM. breede reepen uiteengescheurd, die zich naar buiten omkrullen en achteraan met elkaar verbonden blijven. Worden beenderen getroffen, dan spat het lood uiteen en wordt de mantel kort en klein geslagen, zoodat de stukjes, wat met RÖNTGENstralen gemakkelijk aantoonbaar is, over de geheele wond verspreid zijn.

Het eenige voordeel, dat deze gemakkelijke vervorming uit een humaan oogpunt heeft, is, dat zij een ongunstigen invloed heeft op het doordringingsvermogen der projectielen, waardoor de mogelijkheid, dat 3 en meer personen door denzelfden kogel buiten gevecht gesteld worden, vrijwel is buitengesloten, en de uitwerking op grootere afstanden zeker aanzienlijk bij die der mantelprojectielen ten achter staat. In den strijd tegen meer of minder onbeschaafde stammen, die toch in den regel op korten afstand geleverd wordt, weegt deze laatste eigenschap echter niet zwaar.

Welke in een toekomstigen oorlog de gevolgen zouden zijn, wanneer

kogels van een systeem als het beschrevene ook ingevoerd werden bij de Europeesche legers is moeielijk in alle opzichten van te voren te bepalen. Vrij zeker kan evenwel aangenomen worden, zooals ook de Majoor QUANJER in het Mil. Geneesk. Tijdschrift 1898 4de Afl. reeds in het kort mededeelde, dat de taak van den militairen geneeskundigen dienst er zeer door zoude worden verzwaaard. Het is mogelijk, dat er minder gewonden onder behandeling zullen komen, deels door hun geringe aantal en voor een ander deel door het veel grootere procent, dat direct gedood wordt; doch het aantal dergenen, die op eigen beenen de verbandplaats kunnen bereiken zal zeer gering zijn, terwijl aan ieder afzonderlijk veel meer tijd en zorg zal moeten besteed worden, daar de wonden veel belangrijker zijn niet alleen, doch ook omdat zij door hunne bijzondere verhoudingen veel minder kans bieden op een gunstig verloop door de moeielijkheid, vaak onmogelijkheid hen aseptisch of antiseptisch te maken en te houden. Ten slotte zullen veel meer projectielen in de getroffen lichaamsdeelen achterblijven.

Ook v. BRUNS vreest eene aanzienlijke vermeerdering van ellende in eenen toekomstigen oorlog, wanneer algemeen tot de invoering van eenen onvoldoend gepantserden geweerkogel besloten werd, en aangezien geene enkele overeenkomst tusschen de beschaafde staten het gebruik van massieve projectielen beperkt, maakte hij de uitkomsten zijner proefnemingen op het ten vorigen jare te Berlijn gehouden congres van Duitsche chirurgen openbaar, en verzocht hij ten slotte de vergadering ook het hare te doen om te voorkomen, dat in navolging van Engeland die onmenschelijke projectielen aan de soldaten gegeven werden, of dat deze ze zich zelf vervaardigden. Hij stelde daarom aan het Congres voor om uitdrukking te geven aan den wensch, dat van het Duitsche opperbestuur van het leger de eerste pogingen mochten uitgaan om te verkrijgen, dat de verschillende staten zouden goedvinden aan het artikel der Conventie van St. Petersburg, waar sprake is van ontplofbare kogels ¹⁾, toe te voegen, dat alleen zulke looden kogels mogen gebruikt worden, die of geheel of althans aan de punt in een stalen mantel gestoken zijn. De aanwezigen stemden geheel met het voorstel in.

De soft-nosed bullets, die alzoo niet direct in strijd waren met de letter der aangehaalde Conventie, hielden toch zeker geen rekening met den geest van humaniteit, die bij de samenstelling daarvan voorzat, en van verschillende kanten werd dan ook tegen de Britsche handelwijze geprotesteerd. Aan de overzijde van het kanaal was men echter blijkbaar van meening, dat, wat verboden is in fatsoenlijk gezelschap, daarom toch wel geoorloofd kon zijn in samenkomsten van lieden voor een gedeelte

¹⁾ Luidende: „Les parties contractantes s'engagent à renoncer mutuellement, en cas de guerre entre elles, à l'emploi par leurs troupes, de terre ou de mer de tout projectile d'un poids inférieur à 400 grammes qui serait ou explosible, ou chargé de matières fulminantes ou inflammables.”

van grootere en voor de rest van zeer geringe ontwikkeling. Om evenwel toch iets te doen, zij het ook alleen voor het oog, kregen de Engelsche soldaten, die tegen de Derwischen in Boven-Egypte optrokken, eenen anderen kogel, die nu wel is waar aan de voorzijde geheel met een stalen mantel was bekleed, doch welke tevens bedeed was met een voldoende man-stopping-power.

Dit allernieuwste projectiel gelijkt geheel op het oude Lee-Metford, wat betreft kaliber, vorm, lengte, gewicht en samenstelling uit een looden kern met nikkelen mantel. Het verschil is alleen, dat aan de punt in de lengte-as van het projectiel eene cilindrische holte is ingestampt, waardoor een kanaaltje gevormd wordt van 2 mM. doorsnede en 9 mM lengte, dat van voren open is en overigens overal met een laagje nikkel is bekleed.

Ook bij dezen kogel komt door de aangebrachte holte veel gemakkelijker eene vervorming tot stand dan bij het gewone mantelprojectiel; vooral bij het aanslaan op vaste droge voorwerpen wordt de punt ingedrukt, waardoor de holte wijder wordt, de mantel berst en de looden kern meer of minder paddestoel- of tuinhoedvormig voor den dag komt, het omhulsel daarbij tevens in flarden slaande. Over de resultaten met dezen holpuntigen kogel verkregen, zijn de Engelschen zeer tevrede; zij schrijven er voor een groot gedeelte het groote en snel verkregen succes aan toe, dat zij in Soedan hebben behaald.

VON BRUNS heeft ook met dezen nieuwen kogel proeven genomen. Hij gebruikte daarbij een Engelsch troepengeweer en schoot op hout, staal, klei, water, een levend paard en menschenlijken. Een uitgebreid verslag van deze schietproeven is te vinden in *Beiträge zur klin. Chir.* Bd. XXIII.

Uit een ballistisch oogpunt beschouwd is er geen onderscheid tusschen den hol- en den massiefpuntigen kogel; het verschil tusschen beide wordt echter aanzienlijk, wanneer er sprake is van hunne uitwerking. Ten opzichte van deze staan, zooals trouwens wel te verwachten was, de holpunten in vele opzichten tusschen de Dum-Dum's en de gewone mantelprojectielen in. Aangezien zij n.l. gemakkelijker vervormd worden dan de laatstgenoemden, is hunne doordringingskracht geringer, doch spreiden zij meer uitwerking in de ruimte, en een grooter vernielend effect in het doel ten toon en veroorzaken zij daardoor veel ernstigere verwondingen. Vooral bij schoten op korten afstand bleek ook de holpunt de eigenschap te bezitten buitengewoon gemakkelijk van vorm te veranderen tot totaal uit elkaar spatten toe. De mantel werd daarbij in meerdere of mindere mate verscheurd en de reepen nikkel vertoonden de grilligste verdraaiingen en verbuigingen.

Eene voor het model karakteristieke eigenschap komt pas voor den dag bij schoten in vochtige of vloeibare stoffen, daar hierbij mantel zoowel als kern in kleine, ja zelfs allerkleinste fragmenten worden uiteengeslagen. De reden hiervan is volgens v. B. daarin gelegen, dat op het oogenblik van het aanslaan de in de holte afgesloten dampkringslucht en het

er in geperste water aan een zoo hoogen druk worden blootgesteld, dat het projectiel uit elkaar vliegt, als het ware ontploft.

Op korten afstand tegen dikke stalen platen afgeschoten vertoonen de drie projectielen weinig verschil, bij allen is dan de verandering van vorm ongeveer even groot.

In zachte weefsels, bv. spieren, zijn de verwoestingen van de holpunt grooter dan die van het mantelprojectiel, doch halen niet bij die van den zachtneus. De ontwikkelde explosieve werking vermindert al spoedig, b.v. al op 200—400 M. en boven de 600 M. is zij geheel verdwenen. De ontzettende uitwerking der holpuntige kogels in met vocht gevulde holten die, v. B. o. a. onder de ooggen kreeg toen bij een der schietproeven het kloppende hart van een paard getroffen werd, en die van dien aard is, dat iets dergelijks wel nooit te voren zal gezien zijn, houdt wat langer stand. Zij werd nl. nog waargenomen, toen op 400 M. afstand de weinig gevulde blaas van een menschenlijk vernield werd.

Daar bij het aanslaan op beenderen ook de holpunten in kleine stukjes uit elkaar slaan, zijn de verwondingen hier bijna even ernstig als die door Dum-Dumkogels teweeggebracht, en alzoo veel erger dan wij die waarnemen bij het gebruik van gewone mantelprojectielen. De uitgangsoening wordt ook hier gevormd door defecten ter grootte van het vlak van de hand, die begrensd worden door in- en uitgescheurde randen en waaruit spier- en peesflarden naar buiten hangen. De huid vindt men met 2, 4 tot 6 bersten opengesprongen, terwijl de daardoor gevormde strooken weer door dwarsscheuren in vakjes verdeeld werden, waarvan een aantal geheel zijn weggeslagen.

Het voorgaande samenvattende kunnen wij zeggen, dat de Engelsche geweerkogel met holle punt onder sommige omstandigheden eigenschappen vertoont, die zonder twijfel strijdig zijn met het bepaalde in de Conventie van St. Petersburg. Doch ook in het gunstigste geval zijn aan deze projectielen, wanneer zij binnen de 500 M. treffen, evenals aan den Dum-Dum kogel, hoedanigheden eigen, die hen tot de meest inhumane geweerkogels stempelen. In gevechten met onbeschaafde stammen, die op korten afstand geleverd worden, richten zij ontzettende verwoestingen aan, zoodat de onderstelling niet gewaagd is, dat kwamen zij ook in gebruik bij gevechten tusschen geregelde troepen, zij aanleiding zouden geven tot gewone moordtooneelen, zonder dat de Geneeskundige Dienst iets zoude kunnen bijbrengen om aan den ernst der verwondingen het hoofd te bieden of deze zelfs maar eenigszins te verzachten.

Zoover zal het echter vooreerst wel niet komen.

Veldslagen tusschen troepen op de hoogte van hunnen tijd worden toch meestal op grooten afstand geleverd, en op 1000—1500 M. leggen het de gemakkelijk vervormbare geweerkogels af bij de mantelprojectielen: zij zijn dan veel minder waard voor het doordringen van dekkingen, het treffen van meer dan één persoon, enz. Maar wij vertrouwen, dat op de a. s. Vredesconferentie te 's Gravenhage ook dit onderwerp zal ter tafel gebracht worden.

Moge men dan beginnen met de overtuiging uit te spreken, dat onze driekwart en geheel wilde broeders ook menschen zijn en derhalve recht hebben als zoodanig behandeld te worden.

Een tweede gewenscht besluit ware, dat bij officieele gevechten tuschen menschen nimmer geweerprojectielen mogen gebruikt worden, die, alleen met de bedoeling om hunne destructieve uitwerking te verhoogen, op eene bijzondere wijze geconstrueerd zijn, waardoor zij in noodeloos mutileerend vermogen de thans in gebruik zijnde overtreffen. Werd men het hierover eens, dan zoude daarmede tevens het gevaar afgewend zijn, dat men bij het zoeken naar nog dunnere projectielen de minder inhumane eigenschappen van deze, hun minder vernielend vermogen, zoude trachten te compenseeren door hen expresselijk te bedeelen met grootere destructieve uitwerking.

Men gunne en late aan de Engelschen de twijfelachtige eer wereldkampioenen te blijven in het fabricceeren van menschenverpletterende geweerkogels. De menschelijkheid gebiedt ons steeds zooveel mogelijk de theorieën te bestrijden, waarmede misschien later anderen hunne pogingen trachten te rechtvaardigen, om het bestaande record te slaan.

Dr. ROMEYN.

Off. v. Gez.

De Artillerie-Schietschool en de Vesting-Artillerie gedurende de laatste 20 jaren.

„Ten einde de officieren en het verdere personeel van het Wapen der Artillerie zooveel mogelijk bekend te maken met de practische aanging van de nieuwere soorten van geschut en meer bepaaldelijk het kader daarin tot in de kleinste bijzonderheden te onderrichten, is bij Koninklijk Besluit van 6 April 1878 N°. 16 eene Artillerie-Schietschool „opgericht”. Aldus vindt men in de „Vredesorganisatiën” de taak der Schietschool omschreven, zooals deze haar bij het oprichtingsbesluit gesteld werd.

In onderstaande regelen heb ik mij ten doel gesteld na te gaan, op welke wijze onze voorgangster op artilleristisch gebied, gedurende haar 21-jarig bestaan, aan hare bij uitstek moeilijke taak heeft voortgearbeid. De ontwikkelingsgang van het Wapen der Vesting-Artillerie, nauw met dien der Schietschool samenhangende, zal daarbij uit den aard der zaak mede een belangrijk punt van beschouwing uitmaken.

Omdat slechts weinig volledige bescheiden geraadpleegd konden worden, kan de hier geleverde arbeid ook geenszins op volledigheid aanspraak maken. Ik was toch in hoofdzaak beperkt tot de „Beknopte Overzichten der Proeven en Oefeningen” en tot hetgeen van vroegere jaren in de herinnering is bewaard gebleven. Voor het door mij beoogde doel was zulks voldoende. Mochten deze regelen echter tevens eene aansporing kunnen zijn, om een meer uitgebreide en op officieele bescheiden berustende terugblik op het streven van Schietschool en Vesting-Artillerie het licht te doen zien, dan zou ik mij mogen vleien tot een vruchtdragenden arbeid den stoot te hebben gegeven.

In de geschiedenis toch, althans wanneer zij ons wijst op licht- en op schaduwzijden, ligt de leerschool voor de toekomst. De mistastingen van het verleden kunnen ons tot waarschuwend voorbeeld strekken.

Den 1sten Mei 1878 dan had het Wapen der Artillerie eene Schietschool; doch — het zal vreemd klinken — de werkkring der school was intusschen nog niet bepaald en, daar er geen tijd van voorbereiding beschikbaar was, kon er in 1878 geen cursus worden gehouden. ¹⁾ De jonggeborene begon dus zonder werkkring; niettemin, daarvan mag men verzekerd zijn, werd zij met vreugde door het Wapen begroet.

¹⁾ B. O. 1878, bladz. 145.

Hoewel nergens bepaaldelijk neêrgeschreven en door den loop der zaken min of meer gelogenstraft, zoo meen ik het toch een feit te mogen noemen, dat de ons geschonken Schietschool bestemd was voor het *geheele* Wapen. Dat zij als zoodanig niet in engere verbinding trad met één der beide onderdeelen, doch daarentegen onder de rechtstreeksche bevelen werd gesteld van den Inspecteur van het Personeel der Artillerie, is eene begrijpelijke verschijning. Niemand kon echter toen voorzien, dat die schijnbaar onverschillige en door de omstandigheden geboden plaatsing in het organiek verband van het Wapen indirect belangrijken invloed zou uitoefenen op de ontwikkeling der nieuwe instelling. Thans, nu we terugblikken op den afgeloopen weg, wordt het duidelijk, hoe toch die plaatsing de onmiddellijke oorzaak is geworden, dat tusschen Schietschool en Vesting-Artillerie, aan welker belangen gene zich weldra uitsluitend zou gaan wijden, nimmer die band heeft kunnen bestaan, die voor eendrachtig handelen onmisbaar ware geweest.

Het valt moeielijk uit de zoo onvolledige bronnen na te gaan, hoe de verhouding der Bereden-Artillerie tegenover de nieuwelings wel geweest is. Alles wijst er evenwel op, dat zij haar beschouwde als uitsluitend bestemd voor de Vesting-Artillerie. Voor het bereden gedeelte, waar het schieten zoo nauw is saangeweven met tactiek, manoeuvreeren, enz., dat slechts veldartilleristen den weg van vooruitgang kunnen wijzen, was dan ook geene leering te verwachten van de nieuwe instelling, uitsluitend uit Vesting-Artillerie samengesteld. ¹⁾ Daarbij was de Bereden-Artillerie reeds meerdere jaren geheel met achterlaadgeschut uitgerust en had dus op het zusterwapen een niet onbelangrijken voorsprong kunnen verkrijgen.

Toch zou zij aan het patronaat der Schietschool niet geheel ontsnappen, want gedurende den zomer van 1878 was aan den nieuw benoemden Directeur de hoofdleiding opgedragen van alle oefeningen, die op de beide plaats hadden, ¹⁾ en hiertoe behoorden mede de oefeningen van zes veldbatterijen. ²⁾ Dat er echter van hoofdleiding in artilleristischen zin geen sprake kon zijn en ook, blijkens het B. O. van dit jaar, niet geweest is, zal voorzeker niet verwonderen, wanneer men leest, dat toenmaals de Bereden-Artillerie op niet minder dan 5 verschillende terreinen hare schietoefeningen hield. ²⁾

In den volgenden zomer zou zich echter de verhouding van Schietschool en Bereden-Artillerie duidelijker gaan afteekenen. Het jaar 1878 was toch in allerlei opzicht voor de eigenlijke schietschoolroeping weinig belangrijk geweest. Duidelijk blijkt dit uit het geringe aantal van 380 schoten tegen \pm 1800 projectielen in den volgenden zomer verbruikt.

Van den ruimen opzet voor 1878 vinden we voor 1879 geen gewag meer gemaakt. Voor de achtereenvolgend kampeerende Bereden- en Vesting-Artillerie was de leiding van de oefeningen geheel zelfstandig

¹⁾ B. O. 1878, bladz. 145.

²⁾ B. O. 1878, bladz. 1.

opgedragen aan de daarvoor aangewezen seriecommandanten. ¹⁾ De taak der Schietschool had zich dus, zooals voorzien kon worden, weldra beperkt tot het onderricht der kaders; maar — en hiervoor vraag ik in het bijzonder de aandacht — de kaders van het *geheele* Wapen. We lezen toch, hoe de beide cursussen, in 1879 gehouden, werden bijgewoond elk door één officier en één onderofficier der Bereden-Artillerie, vormende ongeveer $\frac{1}{3}$ van het totale aantal leerlingen. Het onderwijs omvatte in hoofdzaak het schieten en al hetgeen eene grondige kennis kon verschaffen van het gebruik der Nederlandsche vuurmonden. ²⁾

Die toestand duurde zoo voort tot het jaar 1881, toen de onderofficieren der Bereden-Artillerie reeds geen deel meer uitmaakten van de gehouden schietcursussen. De Schietschool had blijkbaar van het oefenen van invloed op de schietontwikkeling van dit onderdeel van het Wapen verder afgezien. In dit en volgende jaren neemt dan ook het aantal uit veldgeschut gedane schoten merkbaar af. Bedroeg dit toch in 1880 nog $\frac{1}{5}$ van het totale munitieverbruik, reeds in 1881 daalde dit verhoudingscijfer tot $\frac{1}{7}$ en varieerde toen tot het jaar 1891 van $\frac{1}{8}$ tot $\frac{1}{10}$, terwijl het in volgende jaren niet meer kan worden nagegaan.

Weldra zouden dan ook de schietoefeningen met veldgeschut geen ander doel hebben, dan om aan de gedetacheerde officieren der Vesting-Artillerie de uitwerking van dit geschut eenigszins te leeren kennen. ³⁾ De detachering van officieren der Bereden-Artillerie bleef dus blijkbaar ook alleen gehandhaafd, omdat de zoo noodzakelijke scheiding tusschen de beide onderdeelen van het Wapen der Artillerie nog niet uitgesproken was en dus vorming als Vestingartillerist voor hen niet kon worden gemist.

Of nu de Bereden-Artillerie in die dagen geene voorlichting op schiettechnisch gebied verlangde, is uit de B. O.'s niet af te leiden. Wel toonen deze ons overtuigend aan, hoe zij zich zelfstandig haar eigen weg heeft gebaand. In het jaar 1878 bestond toch reeds een „Leidraad voor het schieten te velde met granaten” ⁴⁾ en toen de Veld-Artillerie in 1879 op de Oldebroeksche heide hare schietoefeningen kwam houden, bleek aan de Schietschool, dat er ook reeds een „Leidraad voor het schieten met granaatkartetsen” bestond. ⁵⁾ Samengesteld door eene Commissie onder voorzitterschap van een Luitenant-Kolonel der Bereden-Artillerie, was deze leidraad geheel buiten de Schietschool om tot stand gekomen. Ook in den vervolge zou deze weg door het bereden gedeelte van het Wapen worden gevolgd. ⁶⁾

Reeds zeer spoedig na hare oprichting had zich dus de taak der

1) B. O. 1879, bladz. 98.

2) B. O. 1879, bladz. 100.

3) B. O. 1885, bladz. 56.

4) B. O. 1878, bladz. 3.

5) B. O. 1879, bladz. 104.

6) B. O. 1882, bladz. 3; B. O. 1883, bladz. 4; B. O. 1889, bladz. 5.

Schietschool afgeteekend, als uitsluitend zich richtende op de ontwikkeling der Vesting-Artillerie.

Dit karakter heeft zij tot nog toe getrouw bewaard; voor welke meening een niet onaardig bewijs kan worden aangevoerd uit den aard der door haar tot het jaar 1898 genomen proeven. Op een totaal aantal van 235 toch, gedaan sedert de oprichting, komen slechts vier der Veld-Artillerie ten goede; terwijl men zich door het naslaan der betrokken B. O.'s ¹⁾, kan overtuigen, dat twee dezer vrijwel ter zijde kunnen worden gesteld en de beide andere (1892) door gemengde commissiën werden genomen. Het is daarbij bekend, hoe meer in het bijzonder de beproeving van snelvuurkanonnen geenszins der Veld-, wel daarentegen der Vesting-Artillerie dienstbaar is geweest.

Wanneer ik na vorenstaande inleiding de Artillerie-Schietschool dan ook steeds zal beschouwen, als uitsluitend dienende voor het Wapen der Vesting-Artillerie, hoop ik de volle instemming van den Lezer te mogen verwerven.

Bezien we thans haar werkring van dit standpunt uit.

Reeds hiervoren werd vermeld, welke band in het jaar der oprichting had bestaan tusschen de Schietschool en de kampeerende troepen ²⁾; hoe die band echter in het daaropvolgende jaar veel lossier werd, toen de leiding van de oefeningen der Vesting-Artillerie werd opgedragen aan Hoofdofficieren van dit Wapen, onder de beperking echter ze zoodanig te houden, dat zij den geregelden gang van het onderwijs bij de Artillerie-Schietschool niet belemmerden. ³⁾

Aan haar was het leeuwenaandeel bij het gebruik der heide toegekend ja zelfs moest het aantal schoten door elke compagnie te doen, zich regelen naar hare dienstverrichtingen. ³⁾ Deze prioriteit was alleszins verklaarbaar, wanneer we in het oog willen houden, hoe gering toenmaals het artilleristisch comfort op de heide moet zijn geweest en hoe veel omvattend de taak der nieuwe inrichting zou zijn, waar het gold de bij het voorlaadgeschut opgegroeide Vesting-Artillerie vooruit te brengen.

Welk is nu het aandeel geweest van de Schietschool op den ontwikkelingsgang van het Wapen gedurende haar ruim twintigjarig bestaan?

Ziehier de eerste vraag, die ik wil trachten met de weinige, mij ten dienste staande, middelen zoo objectief mogelijk te behandelen; om daarbij tevens het aandeel te beschouwen, dat het Wapen bij dien ontwikkelingsgang voor zichzelf heeft behouden.

¹⁾ B. O. 1883 Beproeving van gietijzeren GKT. van 8 cM. St.

B. O. 1889 „ „ GKT., samengesteld uit verschoten St. bussen.

B. O. 1892 „ „ G., voorzien van tijdbuizen.

Tactische beproeving van snelvuurkanonnen.

²⁾ Zie ook B. O. 1878, blzn. 90 en 91.

³⁾ B. O. 1879, bladz. 70.

Het eerste werk der Schietschool moest uit den aard der zaak zijn: het samenstellen van schietregels¹⁾ voor het nieuwe achterlaadgeschut, waartoe zij in de schietregels, vermeld in het „Handboek voor Officieren van de Pruisische Artillerie,” een uitmuntend materiaal had gevonden, dat, omgewerkt naar de opmerkingen in vakbladen, de basis zou gaan vormen voor de schiettechnische kennis der Vesting-Artillerie.

Eenstemmig was deze in haar oordeel over hetgeen door hare leermeesteresse was geleverd en, mochten al geringe wijzigingen daarin worden noodig geacht — aldus merkte zij bescheiden op —, zoo zouden die ook aan de aandacht der Artillerie-Schiet-school niet ontgaan zijn. ²⁾

Ook aan Hoogerhand moet de Schietschool van die dagen eene hooge plaats in het Wapen hebben bekleed. De vergelijking van de door haar en door de Vesting-Artillerie op de heide verschoten munitie toont dit m. i. overtuigend aan.

Jaar	Verschoten door:		Artillerie-Schiet-school. Aantal schoten.
	Vesting-Artillerie. Aantal comp ^{en}	Aantal schoten.	
1879	16	2240	1791
1880	16	1472	1529
1881	20	2240	2661
1882	20	2760	2599
1883	11	2519	4583

Die cijfers spreken nog duidelijker, wanneer men in het oog houdt, hoe tot het jaar 1883 jaarlijks slechts 20—22 leerlingen de cursussen volgden.

Het onderwijs³⁾ werd theoretisch en practisch gegeven volgens een door het M. v. O. vastgesteld programma; doch het moest zich weldra uitsluitend tot het „practisch schieten” bepalen, toen in zooeven genoemd jaar het aantal cursussen van twee op vier en daarmee de leertijd van twee maanden op één werd teruggebracht.⁴⁾

De richting der Schietschool had zich dus in het jaar 1883 nog nauwkeuriger afgebakend; zij zou voor de toekomst eene bij uitstek praktische zijn en is zulks tot en met het jaar 1895 ook gebleven. De B. O.'s toonen dit duidelijk aan; telkenmale toch wordt de praktische zin van het onderwijs opnieuw betoogd.

Nadat de hiervoren vermelde schietregels eenige overgangsperioden hadden doorleefd,⁵⁾ werd in den aanvang van 1883 de „Leidraad voor het schieten met Vestinggeschut” definitief vastgesteld.⁶⁾

¹⁾ B. O. 1879, bladz. 104.

²⁾ B. O. 1880, bladz. 97.

³⁾ Hierop wordt later teruggekomen.

⁴⁾ B. O. 1883, bladz. 120.

⁵⁾ B. O. 1879, bladz. 105; B. O. 1880, bladz. 129; B. O. 1882, bladz. 107.

⁶⁾ B. O. 1883, bladz. 120.

Met het begin van genoemd jaar mogen we dus rekenen, dat de voorbereidende, de ontwikkelingsperiode der Schietschool haar beslag had gekregen. Met genoegdoening mocht zij op haar werk nederzien, dat behoudens kleine wijzigingen¹⁾ goed zou blijven voldoen.²⁾

De vraag, of en zoo ja welken invloed de Vesting-Artillerie heeft uitgeoefend op de schietregels, wordt door de B. O.'s onbeantwoord gelaten. Het vermoeden ligt echter voor de hand, dat de Schietschool in alle opzichten de leiding had en de leermeesteresse van het Wapen der Vesting-Artillerie mocht worden genoemd. Eerst in 1885 vinden we officieel den invloed van het Wapen vermeld; want in het B. O. van dit jaar wordt voor de eerste maal van een gezamenlijk rapport³⁾ gewag gemaakt, dat in den loop van 1886 wijzigingen in de schietregels tot stand bracht.⁴⁾

De militaire literatuur van die dagen is nu juist niet rijk te noemen op schiettechnisch gebied en wanneer ik naar dien maatstaf de belangstelling van den troepenofficier zou moeten afmeten, zoo zou ik willen zeggen, dat deze zich, enkele uitzonderingen daargelaten,⁵⁾ eerst tegen het einde der 80-er jaren meer gaat toonen.

Eene nieuwigheid valt er echter uit die rustige jaren na 1883 te vermelden, die onze aandacht niet onopgemerkt mag voorbijgaan, al bewoog zij zich ook geenszins op schiettechnisch gebied. Ik bedoel de door den toenmaligen Kapitein SEYFFARDT in 1884 voorgestelde „Regeling van het vuren uit Vestinggeschut”.

Behoudens eene enkele technische bijzonderheid, door de Artillerie-Schiet-school te beproeven,⁶⁾ waren de denkbeelden van den voorsteller ter overweging aan de Korpsen gegeven. Dit feit, verklaarbaar overigens uit de omstandigheid, dat de voorstellen vielen buiten de schiettechnische bemoeiingen van de Schietschool, is m. i. echter daarom de aandacht waard, omdat het den eersten stoot heeft gegeven aan de zich weldra afbakende richtingen, die ik kortweg zou willen noemen de *technische* en de *tactische*; de eerste, voorgestaan door de Schietschool, de tweede vertegenwoordigd door de Korpsen. Onder leiding van bekwame woordvoerders die voor een deel helaas het Wapen reeds zijn ontvalen en die ik gaarne met name zou willen vermelden, zoo niet mijn streven ware personen-critiek met zorg te vermijden — ontwikkelde zich de tactische richting in de Vesting-Artillerie met rassche schreden. De zoo verdienstelijke arbeid van den Duitschen Generaal WIEBE: „Die Artillerietruppe des Festungskrieges”, in 1888 verschenen en voor onze

1) B. O. 1885, bladz. 49.

2) B. O. 1884, bladz. 30.

3) B. O. 1885, bladz. 30.

4) B. O. 1886, bladz. 86.

5) Mil. Spectator 1882. „Iets over de schietregels”.

” ” 1883. „Iets over de schietregels met GKT”.

6) B. O. 1884, bladz. 87.

toestanden bewerkt in de bekende brochure „Onze Vesting-Artillerie”, heeft daartoe ongetwijfeld het zijne bijgedragen.

Voor de eerste maal werd in het jaar 1889 de „Regeling van het vuren met vestinggeschut uit vaste positiën” bij de schietoefeningen der Korpsen beoefend. ¹⁾ Op last van Hoogerhand deden de „tactische oefeningen” hare intrede in het programma: en, werd ook al eene enkele maal gespot met de martiale tenue, waarin de goedige Vesting-Artillerie in de batterijen verscheen, het daagde niettemin. Eene nieuwe richting was ons Wapen geopend.

Het zoeven genoemde voorschrift zou weldra plaats maken voor het „Ontwerp tot regeling der indirecte richting en der waarneming in haren geheelen omvang”, dat den grondslag heeft gevormd tot ons huidige voorschrift. Bij de schietoefeningen in 1891 ²⁾ verschijnt de rooihark *officieel* als waarnemingsinstrument op de Oldebroeksche heide; in het volgende jaar was haar het monopolie aldaar verzekerd. ³⁾ De batterijbediening vroeg weldra de aandacht, toen door de tactische oefeningen de noodzaak van krijgsmatiger optreden der Vesting-Artillerie begon door te dringen. De schietoefening verloor meer haar karakter van proefvuur; regelingen voor den werkkring van sectiecommandanten ⁴⁾, later van batterij-, sectie- en stukcommandanten, ⁴⁾ volgden elkaar snel op. De Vesting-Artillerie was op den weg van den batterijdienst en weldra beoefende men dezen in de garnizoenen met te meer opgewektheid, waar hij brak met de sleur der eentonige exercitie.

De Schietschool was bij dit alles, hare technische richting getrouw blijvende, toeschouwster gebleven en het kon welhaast niet anders, of weldra zou er wrijving moeten ontstaan tusschen haar en het Wapen, waar het denkbeeld zich ontwikkeld had, dat de technische zijde der schietkunst onverbrekkelijk verbonden moest zijn met den batterijdienst en met het tactisch gebruik van het geschut in oorlogstijd. Die wrijving kwam wellicht nog eerder, dan zij verwacht werd.

De Schietschool had niettemin ijverig voortgearbeid; hare taak was in menig opzicht zwaar geweest, waarvan de talrijke proeven, door haar genomen, het bewijs leveren.

Onmiddellijk na de samenstelling van den „Leidraad” van 1883 vorderde het indirect GKT.-vuur hare onverpoosde aandacht. ⁵⁾ Snel volgden de werkzaamheden elkander op. In de jaren 1885—1887 werden het kanon van 10 cM., de mortieren van 15 en 10 cM. en het kanon van 15 cM. K. naar de heide overgebracht, om daar hunne laatste voorbereiding te ondergaan, alvorens in gebruik bij de troepen te worden gegeven. Het moet in de jaren van de invoering van het staalhard-bronzen geschut dan ook druk zijn geweest aan de Schietschool.

¹⁾ B. O. 1889, bladz. 31.

²⁾ B. O. 1891, bladz. 27.

³⁾ B. O. 1892, bladz. 22.

⁴⁾ B. O. 1892, bladz. 23.

⁵⁾ B. O. 1883, bladz. 161.

In 1887 was de „Leidraad voor het schieten met vestinggeschut” herdrukt geworden en van genoemd jaar af in gebruik genomen. ¹⁾ Dit voorschrift bleek echter weldra voor het nieuwe indirecte vuur met GKT. niet toepasselijk. Toch bleek het evenzeer moeielijk om geëigende regels samen te stellen, vooral toen zich hierover tusschen Schietschool en Commissie van Proefneming meeningverschil openbaarde. ²⁾ In den aanvang van het jaar 1890 verschenen evenwel de door Hoogerhand goedgekeurde „Voorloopige schietregels voor het indirect GKT. vuur”, vormende eene niet onaanzienlijke uitbreiding der reeds bestaande schietregels

De B. O.'s geven al weder geenerlei licht in de vraag, hoe het oordeel der Korpsen allengs zich gevormd had over de krijgsmatigheid der schietvoorschriften; doch zij, die de jaren, welke aan onze tegenwoordige schietregels voorafgingen, hebben medegeleefd, zullen zich zeker nog herinneren, hoe aan de practische bruikbaarheid sterk werd getwijfeld

De Schietschool had de omwerking der regels, van welker noodzaak ook zij overtuigd scheen, middelerwijl ter hand genomen, waarvoor we in het B. O. 1890, bladz. 47, de bewijzen vinden aangevoerd. Weldra zag een „Ontwerp-Leidraad voor het schieten met G. uit vestinggeschut” het licht ³⁾, die in het jaar 1891, mede bij de schietoefeningen der Vesting-Artillerie, in beproeving werd genomen. Over het GKT.-vuur konden echter Schietschool en Vesting-Artillerie, die mede een stem in het kapittel had verkregen, het niet eens worden en het toonde zich thans tot welke verdeeldheid de scheiding in de beide vroeger genoemde richtingen had gevoerd. De zich in tactischen zin snel ontwikkelende Vesting-Artillerie had nu hare eigene denkbeelden op schiettechnisch gebied en wist niet van toegeven. Eene gemengde commissie zou trachten het dilemma te ontwarren. Wat er in die Commissie is verhandeld, zal wel immer een geheim blijven, hoe leerzaam hare verhandelingen ook zouden kunnen zijn, om de grootte der scheiding tusschen Schietschool en Vesting-Artillerie toe te lichten. Naar buiten werd slechts merkbaar, dat hare samenstelling gedurende den arbeid moest worden gewijzigd en dat ten slotte in het licht verscheen het „Ontwerp” van een leidraad, dat weldra bij de schietoefeningen werd beproefd. ⁴⁾

Voor de Schietschool moeten het dagen van teleurstelling zijn geweest, toen na vele jaren van ingespannen en onverpoosden arbeid het initiatief haar ontglipte. Het gemis aan voeling met de Vesting-Artillerie had haar eene zelfstandigheid geschonken, die schadelijk bleek gewerkt te hebben op het resultaat van haar ijverig streven. De omstandigheden waren schuld, dat zij niet datgene had geleverd, waartoe ze, nauw verbonden met het Wapen, ware instaat geweest.

¹⁾ B. O. 1887, bladz. 43.

²⁾ B. O. 1888, bladz. 55.

³⁾ B. O. 1891, bladz. 29.

⁴⁾ B. O. 1892, bladz. 26.

Doch nog meer teleurstelling wachtte.

In den loop van den zomer van 1892 verscheen toch het „Entwurf Geschütz-Schiessvorschrift für die Fuss-Artillerie“, dat weldra een einde zou maken aan de schietregelquaestie. Eene Commissie, waarin het aantal tot de Vesting-Artillerie behorende leden de meerderheid had, kon gunstig adviseeren na afloop van eene voorloopige beproeving ¹⁾ en in den aanvang van 1893 was de Vesting-Artillerie in het bezit van schietregels, die de practische schietkunst weder op de hoogte van den tijd zouden brengen.

Met dankbaarheid herdenkt het Wapen in die dagen met vaste hand geleid te zijn. In afwachting van eene meer uitgebreide beproeving werd alle reactionnaire invloed met zorg ontweken, want het Ontwerp zou eene getrouwe vertaling zijn van het Duitse voorschrift. Schietschool en Korpsen verrichtten de beproeving geheel afzonderlijk, ²⁾ in tegenstelling van den tot nog toe gevolgden weg der gezamenlijke rapporteering. ³⁾

De 15^e Februari 1894 is voor de Vesting-Artillerie een gedenkwaardige dag geweest; het nieuwe voorschrift werd toen door het M. v. O bekrachtigd. ⁴⁾

Moest dit nu het loon zijn voor zooveel arbeid en inspanning; waren dan zoo talrijke proeven en schietoefeningen van onwaarde geweest? Deze en dergelijke vragen moeten ongetwijfeld bij velen in die dagen zijn opgekomen.

In het vervolg dezer regelen zal de gelegenheid bestaan hierop een bemoedigend antwoord te geven.

Met de nieuwe schietregels zou ook de batterijdienst zijn intrede bij de Schietschool maken. Voortaan zouden dus ook bij haar onderricht de schietregels en de zoeven genoemde dienst twee onverbreekbare schakels vormen in de vuurleiding. Dat daarbij aanvankelijk op bezwaren zou gestooten worden, ligt voor de hand, wanneer men nagaat, hoeveel het kader der Schietschool van die dagen in vorming verschildte met dat der Korpsen; hoe bij de schietoefeningen het vaste personeel een amalgame vormde met de tijdelijke versterking der Korpsen en hoe het door bijzondere omstandigheden onmogelijk was geworden vaste vuurploegen in te deelen. Het was dan ook niet wel mogelijk de leerlingen der cursussen eene geordende batterijbediening voor oogen te stellen.

Tot zoover heb ik me voorgesteld het beeld van den ontwikkelingsgang der Schietschool als voorgangster van het wapen te schetsen. Wat ik geleverd heb, is een gebrekkig stukje geschiedenis, m. i. voldoende echter om aan te toonen, hoe verkeerdelijk hare zelfstandige positie heeft gewerkt en hoe met reden verwacht had kunnen worden,

¹⁾ B. O. 1892, bladz. 85.

²⁾ B. O. 1893, bladz. 28 en 65.

³⁾ B. O. 1891, bladz. 29.

⁴⁾ B. O. 1893, bladz. 66.

dat, nauwer verbonden met ons Wapen, het gezamenlijk resultaat deugdelijker had kunnen zijn.

Doch niet alleen ter wille van de ontwikkeling van het Wapen, evenzeer waar de Schietschool tot onmiddellijke leering van het kader strekt, zou een engere band met de Vesting-Artillerie eene welkome aanwinst zijn geweest.

Ik wil trachten dit aan te toonen en daartoe in de eerste plaats, voor zooveel noodig, eene korte geschiedenis geven van het onderwijs op de cursussen, gehouden sedert het jaar 1879.

Van den omvang van dat onderwijs krijgt men een vrij goed denkbeeld door het raadplegen der hieronder volgende Tabel. In de 4^e en 8^e kolom zijn opgenomen de aantallen projectielen, verschoten door seriën Vesting-Artillerie en Schietschool; die getallen zijn op vele plaatsen slechts als benaderde waarden te beschouwen, omdat de B. O.'s in den regel te onvolledig zijn, om met zekerheid de verschoten munitie te kunnen vaststellen. Niettemin zijn de opgaven voor het door mij beoogde doel voldoende nauwkeurig. Deze kolommen zijn ter verkrijging van een zuiveren maatstaf van vergelijking in de 5^e en 9^e kolom herleid per hoofd, te weten van officieren en onderofficieren, die aan de schietoefeningen hebben deelgenomen, terwijl het gemiddelde dier ko-

Jaar.	SERIËN.				SCHIETSCHOOL.			
	Aantal compagnieën.	Aantal officieren en onderofficieren.	Aantal projectielen.		Aantal cursussen.	Aantal officieren en onderofficieren.	Aantal projectielen.	
			Totaal.	Per hoofd.			Totaal.	Per hoofd.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1879	16	224	2240	10	2	22	1791	81
80	16	224	1472	6	2	22	1529	69
81	20	280	2240	8	2	20	2661	133
82	20	280	2760	10	2	21	2599	123
83	11	154	2519	16	4	50	4583	92
84	15	210	3765	18	4	54	4524	84
85	20	280	5820	21	4	55	4464	81
86	28	392	5964	16	4	56	4255	76
87	28	392	6860	17	4	54	3993	74
88	28	392	6720	17	4	56	4156	74
89	28	392	6076	16	4	54	3813	70
90	28	392	5572	14	4	54	3973	74
91	28	392	7196	18	4	54	4425	82
92	28	392	7532	19	4	52	"	90 à 100
93	28	392	9996	25	4	49	4570	93
94	20	280	6940	25	4	50	"	± 100
95	28	392	7196	18	4	49	"	± 85
96								
97	28	392	5824	15	4	48	2846	60

Per compagnie is gerekend op: 4 officieren en 10 onderofficieren.

Bellieteursus.

Gemiddeld 18.

Gemiddeld 78.

lommen genomen is sedert het jaar 1886, toen voor de eerste maal 28 compagnieën aan de oefeningen deelnamen.

Wanneer men nu uit de vergelijking dier gemiddelde waarden wilde besluiten, dat per officier of onderofficier op den cursus 4 maal zooveel munitie beschikbaar is geweest, dan bij de compagnieën, zoo zou dit al dadelijk eene misrekening zijn. De leerlingen profiteeren toch van de munitie ter beschikking gesteld voor de andere, en deze indirecte leering is bij de cursussen grooter dan bij de compagnieën, waar een niet onbelangrijk deel van het kader voor verschillende dienstverrichtingen in en buiten de batterij wordt bestemd. Om dus eene juiste vergelijking te krijgen tusschen de leering bij cursus en compagnie, mogelijk met behulp van het gemiddelde aantal ter beschikking staande schoten, moet men die gemiddelden resp. vermenigvuldigen met 12 (den cursus gesteld op 12 officieren en onderofficieren) en b.v. $\frac{14}{3}$ (zijnde 14 de sterkte van officieren en onderofficieren per compagnie). De vergelijking dier producten doet dan zien, dat bij den cursus ongeveer 10 maal zooveel munitie voor de opleiding beschikbaar is geweest, als bij de compagnieën. Die factor geeft een denkbeeld van de hoeveelheid leermateriaal, die tot nu toe voor het onderwijs bij de Schietschool verbruikt kon worden.

Kwam nu dat kostbare materiaal voldoende tot zijn recht?

De beantwoording dezer vraag is eene bij uitstek moeilijke; de B.O.'s wijzen hierin echter voldoende den weg.

Toen de Schietschool in het jaar 1879 met twee cursussen haren werkring aanving, duurde het onderwijs, zooals reeds hiervoren werd uiteengezet, twee maanden en had het zoowel eene theoretische als praktische strekking. Verkorting van den leertijd noopte tot inkorting van de leerstof en weldra zouden de besprekingen en theorieën zich bepalen tot hetgeen direct in verband stond met het praktische schieten. Achterwege bleven de zuiver theoretische onderwerpen, als samenstelling van schootstafels, buitenlandsch geschut, die moesten behandeld worden, toen de cursussen nog op twee maanden waren bepaald.¹⁾

Die toestand duurde voort tot het jaar 1897, toen een nieuw ontwerp-programma voor het onderwijs aan de cursussen in werking trad.²⁾ De reden hiertoe zal zoo aanstonds worden ontvouwd. Vooraf dient echter te worden overwogen, wat men aanvankelijk en later met het onderwijs beoogde.

Beschouwen we daartoe eerstens de opleiding der onderofficieren.

Het antwoord ligt voor de hand en zou moeten luiden: om geschikte batterijcommandanten te vormen. Toch is dit aanvankelijk geenszins de bedoeling geweest, want in De Mil. Spect. 1882 bladz. 135 leest men, hoe destijds werd gemeend, dat de artillerie-onderofficier, wil hij ten volle aan zijne roeping voldoen, een granaatvuur moet kunnen leiden. Nu, de toestanden waren toen inderdaad anders dan tegenwoordig. De

¹⁾ B. O. 1883, bladz. 120.

²⁾ B. O. 1897, bladz. 52.

versnipperde opstelling der bewapening in de tusschenterreinen stelt hogere eischen aan het aantal geschikte batterijcommandanten dan voorheen. En een ieder, die eene enkele maal eene oefening in den vestingoorlog op de kaart, als verdediger, heeft bijgewoond, zal overtuigd zijn, hoe noodig het is, om uit Oldebroek geoefende onderofficier-batterijcommandanten te zien terugkeeren, te meer, waar de opleiding bij de Schietschool slechts een gedeelte van het onderofficierskader omvat.

Doch aan welke eischen behoort een goed batterijcommandant te voldoen?

Officieel antwoord vermag op die vraag niet gegeven te worden, omdat deze eischen nog niet zijn omschreven geworden, zooals b.v. wel is geschied met die, gesteld voor het behalen van een graad. Dáárvoor hoop ik echter instemming te vinden, dat die eischen, wat betreft karakter, grondige praktische en theoretische kennis, zoo omvangrijk zijn, dat zij op een 14-daagschen voorbereidenden cursus van zuiver theoretischen aard niet in voldoende mate zijn te behalen, om er op te mogen rekenen, dat na één maand schietpractijk het doel zou bereikt zijn. Het moet dan ook duidelijk zijn, dat, wanneer de Schietschool aan het Wapen wat bruikbaar wil afleveren en wanneer ze de kroon wil zetten op het voorbereidend onderricht bij de Korpsen, er samenwerking behoort te zijn tusschen beiden. En daarmede was het minder gunstig gesteld.

Bijna immer heeft het aan een bepaald systeem ontbroken en met grond mag worden ondersteld, dat het gemis aan aansluiting van het onderwijs, bij de Korpsen en op de cursussen gegeven, aanleiding is geweest, dat veel moeite en kosten renteloos zijn gebleven. De meest uiteenloopende soorten van onderofficieren, qua leeftijd en gehalte, woonden de cursussen bij. Veelal ontbrak het hun aan voorbereidende vorming, ja zelfs aan voldoende intellectueele ontwikkeling. Waren zij daarom minder als onderofficier? In geen deele, doch ze behoorden niet te Oldebroek gedetacheerd te worden, omdat ze nimmer aan de eischen van een goed batterijcommandant zouden gaan voldoen, waar de twee hoofdvoorwaarden, beslistheid en ontwikkeling, ontbraken. Van alle onderofficieren te willen eischen, dat ze den geest en de ontwikkeling bezitten voor een goed batterijcommandant gevraagd, zou m. i. moeten heeten, geene rekening houden met de meer bescheiden positie van onderofficier en zou aan de minder met energie en kennis bedeedden den pas afsnijden om in het militaire voldoening te vinden voor vlijt en plichtsbetrachting.

Het wenschelijke en het practisch bereikbare zijn hier elkander bepaaldelijk vijandig.

En hoe was het met de opleiding der officieren gesteld?

Het ligt voor de hand, dat hier eene scherpe scheiding moet worden gemaakt met de onderofficiers-opleiding. Moet de laatste op een scherp afgebakend doel afstevenen, die van eerstgenoemden heeft geheel andere beteekenis. Onzen artillerie-officier valt toch uit den aard der zaak bij

de vuurleiding in den vestingoorlog een taak toe, die zich veelal ook zal uitstrekken buiten de grenzen, waarbinnen de batterijcommandant zich beweegt. Batterij-groepsleiding, dus vuurleiding in hooger verband, vordert zijne werkzaamheid, terwijl in vredestand het schietonderricht de aandacht vraagt. Ik zou dan ook de officiersopleiding ontwikkelend, de kaderopleiding meer schoolsch willen noemen. Wordt bij de eerste het waarom naast het hoe gesteld, het in beproeving zijnde getoetst aan het bestaande; met het kader moet slechts het laatste behandeld worden.

Vandaar dan ook, dat officiers- en onderofficiersklassen nimmer parallelklassen kunnen zijn, terwijl het schadelijk moet werken, dat vestingartillerie-officieren worden opgeleid in gemengde klassen met officieren, die geruimen tijd buiten dit Wapen hebben gediend.

Reeds op bladz. 542 schetste ik in groote trekken welke perioden het schietonderricht tot op heden heeft doorloopen. In de praktische richting van 1883 werd doorgearbeid tot het oogenblik, dat de schietregels van 1893 een spaak in het wiel zouden steken. De vuren kregen toen een korter verloop, waartoe eenerzijds de regels, anderzijds het grooter aantal vuurmonden in de batterij het hunne bijbrachten; zij vroegen meer munitie, ook gewenscht door de beproeving der regels, terwijl het aantal vuren moest verminderd worden, want het totale munitieverbruik was aan grenzen gebonden. Zoo vuurden, in tegenstelling met voorheen, de officiers- en onderofficiersklassen gezamenlijk slechts éénmaal per dag en kwamen dus de leerlingen, behoudens het bijwonen van elkan- ders vuren, om den anderen dag in de batterij. Toen het nu de aandacht ging trekken, dat de leerstof niet meer dien omvang had, als wel gewenscht was, om de leerlingen nuttig bezig te houden, werd naar middelen omgezien om het tekort aan te vullen.

Het theoretische deel van het onderwijs werd toen belangrijk uitgebreid en de schootstafelberekening weder, als van ouds, in het programma opgenomen. In het midden latende of dit theoretisch onderricht nu bij de opleiding tot officier, dan wel op de Schietschool behoort behandeld te worden, zoo geeft de wijze van leerstof-uitbreiding, na de historische schets van het aandeel der Schietschool aan de ontwikkeling van het Wapen, toch te denken. Doch elke vermeerdering van leering voor den officier is een niet genoeg te waardeeren steun voor zijne ontwikkeling. De programma-wijziging zou dus blijde begroet kunnen worden.

Wat leeren ons evenwel de cijfers?

Slaan we ter beantwoording dezer vraag eens de tabel op bladz. 541 op, dan zien we het verrassende resultaat, dat op het oogenblik, waarop het meeste over gebrek aan leerstof werd geklaagd, de beschikbare munitie meer was, dan te voren.

Hoe verklaart zich nu het vreemde verschijnsel, dat b.v. in het jaar 1895 uit eenzelfde aantal schoten minder leering te trekken viel, dan in voorafgaande jaren?

Laten we nu voor een oogenblik schietregels en aantal vuurmonden buiten beschouwing en stellen we ons voor oogen, dat het doel van het schieten is bereikt met het behalen van eene zekere uitwerking, dan is het voor de hand liggende, dat, schietende met dezelfde vuurmonden, thans van 20 schoten juist dezelfde leering te trekken valt, als voorheen. De schietregels zijn voorzeker niet van dien aard, dat ze minder uitwerking beloven, dan bij de vroegere wijze van schieten; alleen het gezamenlijk schieten der vuurmonden zou wellicht als argument kunnen worden aangevoerd om per vuur over meer munitie te moeten beschikken, dan vroeger, omdat men zich niet ingeschoten zou willen rekenen, alvorens de gemiddelde trefpunten van alle vuurmonden op elkander gebracht te hebben. Tegen dit argument zou ik de vraag willen aanvoeren, of het schietterrein te Oldebroek ons hier geen parten speelt en of in de werkelijkheid tegenover met rookzwak kruit vurende aanvalsartillerie van al die juistheidsvuren veel zal overblijven.

Mij wil het dan ook voorkomen, dat werkelijk onder den invloed van de nieuwe schietregels een minder nuttig gebruik is gemaakt van de beschikbare munitie, m.a.w. dat het munitiegebrek, dat tot programma-wijziging leidde, er inderdaad niet had behoeven te zijn. Er was geen gebrek aan leerstof.

Ja maar, zoo hoor ik reeds tegenwerpen, het schieten is immers ook zooveel eenvoudiger geworden met de meer eenvoudige regels

Helaas heeft dit begrip sinds de invoering van den Leidraad 1894 in de Artillerie meer en meer voet gekregen. En toch vereischt het schieten m.i. nog dezelfde vorming van hem, die beveelt, nog dezelfde mate van kennis van materieel, uitwerking en ballistisch vermogen, als in vroeger jaren. Één ding is echter tegen vroeger veranderd; de schietregels werden eenvoudiger, doch de ontwikkeling van den batterijcommandant moest hooger worden. Het totaal bleef onveranderd en er had slechts eene verschuiving plaats van uit de schietvoorschriften naar het hoofd van den vuurleider. Is niet het nieuwe Deutsche schietvoorschrift het sprekende bewijs, dat streven naar eenvoud, naast hoogere ontwikkeling, het doel was, waarop in Duitschland werd aangestuurd?

Dat in de schietregels de schietkunst ligt vervat, is een verkeerd begrip, dat ons weder zou kunnen voeren in verkeerde richting. De symptomen zijn er reeds; aan het gezamenlijk grensschieten werd al weder getornd ¹⁾ en de laatstelijk vastgestelde wijzigingen in de regels geven te denken.

We moeten ons blijven vastklampen aan de gezonde gedachte, dat ons schietvoorschrift slechts een *leidraad* zij voor het gezonde, geoefende verstand. Die oefening te verschaffen is de taak der Schietschool, die zij heeft te vervullen door van hare schietervaring mede te deelen aan hare leerlingen.

¹⁾ B. O. 1897, bladz. 52.

En zij beschikt over eene rijke bron, gevoed door de practijk van jaren her. Neen! het werk van toenmaals is niet van onwaarde geweest (bladz. 540), het kan nu nog tot leering strekken, maar de resultaten werden toenmaals misbruikt door ze in voorschriften te belichamen, in stede van ze alleen te doen strekken bij het vormend onderricht der vuurleiders.

Worden we andermaal voor dit gevaar behoed, dat immer moet blijven bestaan, zoolang het schietschoolonderwijs zelfstandig staat, zoolang de Schietschool door hare positie buiten het Wapen genoodzaakt wordt eene taak te vervullen, die zij alleen niet vervullen kan.

Ik ben hiermede aan het einde gekomen van de taak, die ik me heb gesteld, nl. aan te toonen, hoe de Schietschool, nagenoeg van hare oprichting af, zuiver en alleen in dienst der Vesting-Artillerie heeft gearbeid; hoe haar streven, in stede van in nauwen samenhang met dit Wapen, zelfstandig is geweest; hoe daardoor ten slotte twee richtingen zich vormden, die elk voor zich arbeidden, langs een omweg elkanders terrein betraden en daar in botsing kwamen; hoe die botsing tot teleurstelling en verlies van het initiatief aan de zijde der Schietschool moest leiden, die, overvleugeld door het Wapen, in haar prestige moest worden geschokt, toen zij van leermeesteresse tot volgerster was geworden; hoe het onderwijs aan de Schietschool jarenlang buiten verband was met de oefening bij de Korpsen, zonder dat feitelijk het doel was aangegeven, waarop moest worden aangestevend; hoe voor alle deze nadeelige toestanden de oorzaak mag worden gezocht in gemis aan samenhang met de Vesting-Artillerie.

Het werk der Schietschool is verre van voleindigd; eerder staat uitbreiding te wachten. Het Wapen der Vesting-Artillerie behoeft haar in hooge mate. In hare tegenwoordige formatie, blijvende buiten de invloeden van de meer technische richtingen ¹⁾, gecompleteerd door *troepen-officieren*, die het doel voor oogen hebben, waarop de Vesting-Artillerie aanstuurt, kan ze het Wapen onschatbare diensten bewijzen.

Doch vóór alles vragen we een nauweren band met dat Wapen.

We vragen „onze Schietschool” met de Vesting-Artillerie onder eenhoofdige leiding.

T.

¹⁾ Ik heb hier het oog op eene soms aangeprezen vereeniging met de Commissie van Proefneming, die m.i. niet anders dan schadelijk zou kunnen werken op de schietschooltaak.

BOEKBEOORDEELING.

Der Krieg als sociologisches Problem, von Dr. S. R. STEINMETZ. *Amsterdam*, 1899. W. VERSLUJJS.

DR. STEINMETZ, *privaat-docent* in de sociologie aan de Rijks Universiteit te Utrecht, heeft, denkelijk naar aanleiding van de huidige algemeen heerschende vredesbeweging, een vlugschrift in het licht gegeven, waarin hij den oorlog als sociologisch vraagstuk bespreekt en, op het voetspoor van Professor VON STENGEL, o. m. tot de slotsom komt:

„Friedliche Concurrenz der Individuen und Krieg der Staaten erschöpfen „erst die menschlichen Wetbewerbsmittel, und beide sind daher zur „gesunden Entwicklung aller menschlichen Kräfte und zur Hebung der „Kultur unbedingt nöthig”.

Na den oorlog, als uiterlijk waarneembaar verschijnsel in de ontwikkeling en het leven der volken, objectief en van alle zijden beschouwd te hebben, gaat Schrijver ten slotte over tot de beantwoording van de vraag: Welke beteekenis het Vredescongres te 's Gravenhage, ten aanzien van de mogelijkheid om den oorlog te voorkomen en zijne gevolgen te beperken en te verzachten, opleveren kan.

Vooraf dit laatste hoofdstuk, het zevende, is belangwekkend; van de zes voorafgaande toch mag worden ondersteld, dat hun inhoud aan hen bekend is, die het wezen van den oorlog bestudeerd hebben.

Naar de meening van den Schrijver dan kan het Congres zich met drie vraagstukken bezighouden en wel: primo met de arbitrage tusschen de staten; secundo met de algemeene ontwapening of althans eene belangrijke vermindering der oorlogstoerusting in tijd van vrede; eindelijk met de verzachting van de rampen van den oorlog.

Alleen in de laatste richting gelooft hij eenig resultaat te mogen verwachten.

Omtrent de beide andere vraagstukken zegt hij, in 't kort weergegeven, het volgende: „Scheidsgerechten zullen in sommige weinig beteekenende geschillen iets kunnen uitrichten, maar bij werkelijk ernstige verwickelingen tusschen strijdbare — lees niet ontzenuwde — volken is het scheidsgerecht in welken vorm ook eenvoudig onbruikbaar. De eenig wenschelijke oplossing is dan de meting der wederzijdsche krachten door den oorlog, want alleen deze kan beslissen aan wien de toekomst moet toebehooren. De Staat, die een belang waarmede zijn bestaan gemoeid is aan arbitrage onderwerpen zou, was waard ten onder

te gaan, wat dan ook spoedig door den loop der feiten het geval zou zijn”.

„De geheele aarde zou een soort van ouderdomsverzorging van individuen en staten worden, zonder strijd, zonder inspanning, zonder verantwoordelijkheid! Een verheven grijsaards ideaal: vervuilen in een leuningstoel! Kan men zich iets ellendigers voorstellen dan dat het bestaan der volken en de behartiging van hunne belangen voortaan uitsluitend aan eene commissie van rechtsgeleerden toevertrouwd zou zijn”.

„Geen wonder dat de socialisten en de feministen van alle landen met den wereldvrede dwepen; overal dezelfde miskennis van de rechten der persoonlijkheid en der vrijheid”.

„Van alle drie deze partijen is zonderling genoeg eene gedisciplineerde kazerne toch eigenlijk nog het ideaal”.

De Schrijver besluit zijn betoog met te zeggen: „Niet door den vrede, maar door oorlogen, zij het dan ook zeldzaam in aantal, zullen de toestanden en de menschen verbeteren en het ideaal meer nabij komen”.

Die Wahrheit über die Schlacht von Vionville-Mars la Tour auf dem linken Flügel. Mit 1 Uebersichtskarte, 5 Plänen und 4 Skizzen. FRITZ HÖNIG. Berlin 1899. Militär-Verslag R. FELIX. S. W. Bernburgerstr. 13. Preis: 5 Mark.

Het was in het jaar 1891, dat wij in dit Tijdschrift, op blz. 653 en volgende van dien jaargang, eene aankondiging schreven van de „*Untersuchungen über die Taktik der Zukunft*”, welke, kort tevoren in het licht gegeven, een omgewerkten en naar de nieuwste gegevens aangevulden herdruk van de reeds in het jaar 1881 zoo gunstig bekende „*Zwei Brigaden*” bezorgden.

Onder meer schreven wij toen het volgende:

„Wie verstaat zooals FRITZ HÖNIG de kunst op tactisch gebied te boeien zonder aan degelijkheid tekort te doen of tot oppervlakkigheid te vervallen; wie bezit zooals hij de gave een gevecht tot in de kleinste details te ontleden zonder te vermoeien en daarbij leering aan leering te knooien?”

„Trekt de pittige en onbevangen schrijftrant op zichzelf reeds aan en geeft de zonder ophef en als terloops ingevlochten persoonlijke ervaring aan de schildering der behandelde gevechtsepisoden een gloedvolle tint, meer nog sleepte ons de onverdroten ijver mede, waarmee hij — evenals in de meeste zijner werken — aan de hand van onloochenbare feiten, welke door een scherpzinnig onderzoek aan elkander geschakeld zijn, in den doolhof van tegenstrijdige meeningen, persoonlijke opvattingen, onware voorstellingen en vergoelijkende beoordeelingen met onverbidde logica de waarheid opspoort, vervolgt en zonder aanzien des persoons bloot legt”.

„Dat hij dezen weg bewandelend niet enkel op rozen ging, behoeft voor den kenner van het menschelijk karakter geen betoog; het heeft hem dan ook bij de daarop afgelegde eerste schreden niet aan doornen ontbroken. Naargelang het rechtschapenheidsgevoel evenwel de overhand behaalde op gevoeligheid en spijt, naarmate de reële waarde van zijne studiën duidelijker in het oog sprong en men in hem iets meer zag dan een „Streber,” won ook de waardeering meer en meer veld en werd hij ten slotte, alhoewel zijn revolutionnair optreden in zekere kringen nog altijd min of meer aanstoot bleef geven, tot de literarisch en krijgskundig hoogst ontwikkelde mannen gerekend, waarop het Duitsche officierkorps, en met reden, zich met zekeren trotsch verheft”.

„De hooge waarde van dit nieuwe werk is voor ons hoofdzakelijk hierin gelegen, dat de daarin uitgedrukte beginselen niet op theoretische bespiegelingen berusten, maar op historie en practijk; dat het niet opwelende gedachten zijn, die ons geboden worden, maar jarenlang gekoesterde en gerijpte overwegingen als de vruchten van diepgaand onderzoek en onverpoosde studie. Het bewijs daarvoor vindt men in den steeds in innerlijke waarde en degelijkheid toenemenden inhoud van zijne opvolgend in het licht verschenen studiën, die ons een blik doen slaan in de voortschrijdende ontwikkeling van zijne talenten, een blik zoo diep, dat wanneer men ons *nu* vragen zou, hoe men zichzelf op krijgskundig gebied in strategischen en tactischen zin ontwikkelen moet, wij daarop zonder voorbehoud zouden antwoorden: Studeert FRITS HÖNIG's werken van het begin tot het eind in de volgorde waarin zij openbaar zijn gemaakt, leert van hem hoe men werken moet om veel te weten, zonder dat dit nochtans doel mag zijn, maar enkel het middel om zich een zelfstandig oordeel te verwerven, en gaat daarna met ijver en volharding op het u gewezen voetspoor verder!”

„Dat is de eenige methode, die tot het wezen doordringt en met ware kennis verrijkt. De heerschende compilatie-zucht kweekt slechts schijngeleerdheid, beroert alleen de oppervlakte en tracht doorgaans gemis aan kwaliteit door quantiteit te vergoeden. De tactische en strategische wetenschappen willen nu eenmaal, voor zoover het de leering van hare beginselen betreft, druppelsgewijze aan de krijgsgeschiedenis worden afgeperst, daar, om met den Schrijver te spreken: Muth und Sorgen vieler Jahre dazu gehören diesen in einer der Wissenschaft würdigen Erschöpfung und Tiefe zu behandeln”.

Wij veroorloofden ons deze woorden nogmaals in herinnering te brengen, omdat uit het feit, dat zij indertijd in het Duitsch vertaald aan Duitsche lezers werden voorgehouden om te doen zien, hoe of een onpartijdige over den inhoud van het zooveel geruchtmakende geschiedboek dacht, blijkt, dat die beoordeeling werkelijk op den naam van onbevooroordeeld te zijn aanspraak mocht maken.

Sedert zijn acht jaren verlopen, ligt de roemruchtige aanval van de 38ste brigade op de Braviller-hoogten in den slag bij Vionville-Mars la Tour bijna drie decenniën achter ons en zijn bijkans 20 jaren vervlogen

zonder dat aan de geschiedbeschrijving van dat wapenfeit in de „Zwei Brigaden” belangrijke tekortkomingen ten laste werden gelegd. Wel heeft HÖNIG, voorgelicht door de critiek en door hem ruimschoots toevoeiende aantekeningen van ooggetuigen, in latere herdrukken van het aanvankelijk te boek gestelde relaas wijzingen aangebracht in enkele details van de gevechtshandelingen der onderdeelen van de brigade, maar in het groot genomen bleef de hoofdstrekking van het betoog en van de voorstelling van het gevechtsverloop onaangetast.

Maar zie, in November 1898 verscheen het 25ste Heft der „Kriegsgeschichtlichen Einzelschriften, herausgegeben vom Groszen Generalstabe, Abtheilung für Kriegsgeschichte”, hetwelk tot titel voerde: „Der Kampf „der 38. Infanterie-Brigade und des linken Deutschen Flügels in der „Schlacht bei Vionville-Mars la Tour am 16. August 1870”, en waarin eene geheel nieuwe beschrijving van het gevecht der even vermelde brigade gegeven wordt, die sterk afwijkt zoowel van het relaas, dat in het Duitsche stafwerk het licht heeft gezien, als van de door HÖNIG te boek gestelde geschiedenis.

Een dag na het verschijnen van dit Heft volgde reeds de aankondiging daarvan in het *Militär-Wochenblatt* en wel van de hand van den Generaal der Infanterie VON SCHERFF, die zooals bekend de stafofficier van de divisie (19de) was, waarvan de 38ste brigade deel uitmaakte.

Werpt deze omstandigheid op zichzelf reeds een eigenaardig licht op de min of meer partijdige wijze waarop deze nieuwe studievrucht van de afdeeling voor krijgsgeschiedenis van den Duitschen Generalen Staf ten loop werd gehouden, niet minder bevreemdend was het, dat in die geschiedbeschrijving tal van weinig of geheel onbeteekenende ooggetuigen ten tooneele worden gevoerd om aan het betoog klem en kracht bij te zetten, doch dat HÖNIG's bekende werkzaamheid op dit gebied naar het schijnt moedwillig over het hoofd werd gezien, als oordeelde men het niet noodig hem zelfs maar even te vermelden.

Wij releveeren dit om het juiste licht te laten vallen op den pennestrijd, die zich, na het verschijnen van voornoemd Heft, zoo in het *Militär-Wochenblatt* als in de „*Deutsche Heereszeitung*” en in de bovenvermelde brochure van HÖNIG heeft ontwikkeld.

Deze brochure was namelijk het antwoord zoowel aan het adres van den inhoud van het 25ste Heft der *Kriegsgeschichtlichen Einzelschriften* als van de door den Generaal VON SCHERFF daarvan in het *Militär-Wochenblatt* gegeven aankondiging, die, dit mag niet onvermeld blijven, op stekeligen toon aan HÖNIG's arbeid alle geschiedkundige waarde ontzegt.

De brochure, waarvan wij de aankondiging hier schrijven, bleef het antwoord niet schuldig, toonde op de aan HÖNIG eigene scherpe en scherpzinnige wijze tevens onderscheidene leemten en gebreken van de beide geschriften aan, bracht nieuwe feiten en getuigenissen van deelnemers te berde, zegde nog nadere van onweerlegbaren aard toe en trachtte zoodoende de juistheid van de in den vierden druk der „*Untersuchungen*” gegeven voorstelling der handeling staande te houden.

In dien strijd mengden zich sedert anderen o. m. BERNHARDI, die als autoriteit op dit gebied zeker niet gering geschat mag worden, doch wiens positie wederom aanleiding kan zijn, dat hij niet meer de noodige objectiviteit bezit om in dezen onbevooroordeeld te wezen. Ook zijne artikelen zagen in het Militär-Wochenblatt het licht en waren alles behalve gunstig voor de betrouwbaarheid van HÖNIG's beschrijving van dit gevecht.

Gaat men na dat de beide partijen hunne overtuiging verdedigen met dezelfde wapenen, dat wil zeggen met de beschrijving van het Duitsche stafwerk tot grondslag en de mededeelingen van ooggetuigen als correctief, dan zal men wel willen toegeven dat wij ons tot een alleszins gemotiveerd oordeel in deze materie incompetent verklaren. Wie gelijk heeft, wie ongelijk, is a priori, zelfs door aan de handeling deel genomen hebbende officieren, niet uit te maken, laat staan dat wij, die onze kennis ter zake slechts uit de boeken moesten verwerven, daartoe in staat zouden zijn. Maar wat wij wel kunnen beoordeelen is de algemeene waarde en beteekenis van de werkwijze van HÖNIG, die, dit mogen wij gerust beweren, eenig in haar soort is en die — wat nog meer wil zeggen — in Duitschland en verre over de Duitsche grenzen ten voorbeeld heeft gestrekt aan allen, die in de critische bestudeering der krijgsgeschiedenis het middel zagen om het verstand te scherpen, de oordeelskracht te ontwikkelen, het positieve weten op tactisch en strategisch gebied te verhoogen en in gevechts- en oorlogshandelingen het element der berekening, der ontleding, der afleiding van oorzaak en gevolg op den voorgrond te brengen en daarmee het zelfbewust handelen in de toekomst meer te verzekeren.

Deze verdienste kan geen enkele afbrekende critiek, hoe scherpzinnig ook gesteld en door welke onwraakbare getuigenissen ook gerugsteund, aan HÖNIG's geschiedkundige werken ontzeggen. Zij allen, die, om welke reden dan ook, op hem aanvallen en hem trachten neer te vellen, zij allen, herhalen wij, hebben van hem geleerd. En niet het minst VON SCHERFF zelf. Daarvoor heeft men de kenschetsende veranderingen in de wijze van publiceering van zijne denkbeelden slechts op te merken; daarvoor heeft men slechts naast elkander te leggen, zijne philosophische werken over tactiek, die, hoe fraai en degelijk ook, bijna ongenietbaar waren, en zijne „Kriegslehren“, waar hij, in navolging van HÖNIG, de abstracte bewijsvoering latende varen, zijne lezers op de gevechtsvelden rondleidt en zodoende aan de bron der practijk de beginselen tracht te ontleenen, die voorheen slechts door de redeneerkunst kracht en gezag kregen.

Dit uit het oog verloren te hebben strekt den tegenstanders van HÖNIG niet tot eer, en wij, die hem nog steeds als onzen meester op dit gebied blijven beschouwen, achtten het ons ten plicht daarvan openlijk getuigenis af te leggen.

La Conférence de la Haye. Désarmer c'est déchoir, par
LÉON CHOMÉ, Directeur de la Belgique militaire. *Bruxelles*,
1899. GUSTAVE DEPREZ. Prijs: 1 fr.

De titel van deze brochure wijst er reeds op dat hier geen vriend der vredesbeweging het woord voert en al lezende komt men ras tot de overtuiging, dat een van de meest verbitterde tegenstanders in het krijt getreden is, die nog bovendien over een dosis argumenten van zoo degelijken aard beschikt, dat weerlegging daarvan veel talent en kennis vereischen zou.

Ons hiertoe aan te gorden ligt geenszins in de bedoeling. De positie, welke wij ten opzichte van dit vraagstuk — als men die beweging zoo noemen wil — innemen, mag als bekend worden ondersteld, zoodat eene bestrijding van des Schrijvers hoofdgedachte vrijwel uitgesloten is. Het komt er dus op aan den lezers van „De Militaire Spectator” met enkele woorden in te lichten aangaande den inhoud dezer brochure en de aandacht te vestigen op belangrijke gedeelten daarvan.

In een dertiental hoofdstukken dan, — getiteld: Un rescrit inattendu. Psychologie des partisans de la paix perpétuelle. Les armemens universels, effets d'une proposition de désarmement. Le second rescrit. Fais comme je dis, non comme je fais. Guerre à la science. A La Haye. Latins et Anglo-Saxons. Un des aspects économiques de la question. L'arbitrage. La Belgique et le désarmement. Abaissement du type guerrier. Le péril asiatique.—, schetst de Schrijver de geheele vredesbeweging van haar ontstaan af; bespreekt hij de verschillende fasen, die zij ingetreden is; wijst hij op de gevaren, welke zij voor de toekomst van de volken, die er zich door zullen laten medeslepen, moet opleveren; om ten slotte tot de volgende conclusie te komen: „Arrière les philanthropes, qui nous parlent comme à des femmes. Chassons les colombes et rappelons les aigles. Pour les gigantesques batailles qu'ils auront à livrer, préparons nos fils. On ne fait de bons soldats qu'en les soumettant à un régime militaire très dur, et non en les dorlotant dans les casernes comme des demoiselles de pensionnat. Au lieu de parler à nos conscrits de leurs droits, de la réduction possible du temps de service, et de les traiter au „système paternel”, soyons rigoureux à leur égard, coulons du fer dans leurs âmes”.

„C'est à cette seule condition que nous écarterons de leurs têtes la catastrophe qui s'annonce”.

„Si, au contraire, nous nous amollissons longtemps encore avec nos doux rêves humanitaires, si nous nous amusons à écouter les sornettes qui se débitent dans les congrès de la paix, nous perdrons toute vigueur morale; dans nos coeurs attiédés, il n'y aura plus de place pour les mâles résolutions, l'esprit militaire, l'esprit de conquête qui nous animait naguères nous aura abandonné, et nous succomberons, victimes de nos sottises illusions”.

„Le beau spectacle, en vérité, plein d'attrait et de volupté pour nous,

mais aussi plein d'espérance pour nos ennemis, que celui de Pallas désarmant dans nos bras".

In het kort weergegeven doen de algeheele verslapping der volkszedes en het verdwijnen der volksdeugden, die hij van den eeuwigen vrede ducht, en het toenemen van de zucht naar genot, met den daaruit noodzakelijk voortvloeienden dorst naar bezit, hem vreezen voor een snel naderend verval der Westersche volken.

Mag de taal, waarin het betoog is vervat, hier en daar wat frisch en gespierd zijn, zoo moet men, in verband met hetgeen men in dit opzicht van den Schrijver gewoon is, erkennen dat hij zich bijzonder gematigd heeft uitgedrukt. Jammer vinden wij het echter, dat hij hier en daar aan de goede trouw twijfelt van hen, die de verwezenlijking van dat ideaal met al de kracht, die in hen is, vervolgen.

Een bijzonder belangrijk hoofdstuk is dat, hetwelk over „het gevaar van het gele ras" handelt. Dit gevaar bestaat niet zoozeer daarin, dat hij herhalingen ducht van de invallen van Oostersche volken, als Europa in het begin dezer jaartelling heeft aanschouwd, en die o. i. tegenover een krachteloos en ontzenuwd Europa niet zouden behoeven uit te blijven, dan wel dat hij onzen materieelen ondergang voorziet in den strijd met het productievermogen van dat ras, dat naast onvergelykelijke soberheid en een ongeëvenaarde werkkraft en werklust, zijne enorme getalsterkte zal doen gevoelen.

Hij zegt: „L'Orient est le Bellérophon qui se chargera de nous débarasser de la chimère du désarmement en Europe. Pourtant ses invasions armées ne sont plus à redouter. Ni Scythes, ni Mongols, ni Tartares, ni Turcs, ni Vandales, ni Goths ne fouleront plus le sol de la vieille Europe, et n'y porteront plus la terreur de leurs piques et de leurs glaives. Ces formidables exodes de peuplades, que nos aïeux ont vus se répéter, cette poussée des races asiatiques vers les campagnes cultivées de l'occident, étaient des manifestations de la loi de vie. La faim chasse les loups hors des bois; elle chasse aussi les hommes hors des frontières de leur patrie. Aujourd'hui, les trésors enfouis sous l'écorce en apparence stérile qui recouvre le globe des rives de l'Aral à celles du Pacifique, ont été découverts, et cette corne d'abondance inépuisable a fixé chez elles des tribus jadis nomades; alléchés, attirés, les peuples de l'Europe ont quitté leur terre ingrate: depuis un demi-siècle, nous les voyons, cupides, faméliques, insatiables, courir en foule vers cet autre monde, et y tailler leur large part dans les biens fabuleux que son sein recèle".

„Phénomène réactif: le torrent du 5e siècle qui s'est précipité de l'est vers l'ouest, lentement se reforme après une stagnation de quinze cents ans dans nos plaines, reconquiert son impétuosité primitive, se retourne en son cours et remonte à sa source. Voilà ce qu'aperçoivent des yeux superficiels. Mais le penseur, qui sans cesse interroge le sphinx oriental, constate, hélas! qu'il est dans la destinée des Occidentaux de périr sous le choc des „Barbares" d'Orient, et que si les Gen-

séric, les Attila, les Radagaise ne sont plus là pour mener leurs guerriers à la conquête des campagnes fertiles que baignent le Danube, le Rhin, la Loire et le Pô, c'est que l'invasion a pris une autre forme, et qu'aux chefs de guerre ont succédé les chefs d'industrie".

„Le rapprochement qui s'imposait — cette loi fatale de vie est inévitable — entre l'Orient et l'Occident, sous l'influence de la vapeur et de l'électricité, aura bientôt pour conséquence une lutte économique gigantesque entre les Occidentaux et les Orientaux".

„Cinq cent millions de travailleurs commencent à faire aux nôtres une concurrence intolérable".

„Les Chinois, qui pullulaient en Amérique comme des punaises, y gardèrent intactes leurs vertus. Les mœurs environnantes, le luxe déployé, la bonne chère, les plaisirs coûteux n'eurent jamais de prise sur ces magots impassibles et stationnaires. Aucune des tentations qui les entouraient ne les séduisit. Sobres, économes, inaccessibles à des idées et à des sentiments que leur cerveau ne peut loger parce qu'il est conformé différemment du nôtre, ils épargnaient liard par liard, jusqu'à ce qu'ils eussent réuni le modeste pécule rêvé pour retourner dans le „Céleste Empire", y achever leur vieillesse, y reposer en terre sacrée".

„Si le Chinois est demeuré lui-même, s'il ne s'est pas modifié dans le milieu le plus propre à causer des impressions sur sa nature récalcitrante et à vaincre l'indifférence congénitale qui le caractérise, comment veut-on que des étrangers, éparpillés chez lui, dans son milieu propre, opèrent cette métamorphose?"

„Quant au Japon, l'exemple en est souvent cité avec celui de la Gaule, comme une preuve à l'appui de la doctrine de l'assimilation et de l'égalité des races. Des voyageurs attentifs, qui ont étudié le Japonais chez lui, un peu mieux que ne le font des excursionnistes de passage, ont détruit cette légende".

„Mais le Chinois doit nous intéresser plus que le Japonais. Il y a 400 millions de Chinois, qui sont très prolifiques, tandis qu'il y a à peine 40 millions de Japonais. La concurrence dont ceux-ci nous pourraient menacer n'est pas effrayante; tandis que ceux-là nous condamneraient à une mort certaine".

„Donc on a vu que l'Europe s'est créé en Asie des rivaux si puissants, qu'avant qu'un siècle soit entièrement écoulé, ils auront réduit à la famine leur mère initiatrice et bienfaisante".

„En supposant, avec le général Brialmont ¹⁾, que la terre puisse nourrir jusqu'à 12 milliards d'habitants, nombre qui, d'après les calculs du géographe anglais Ravenstein, sera atteint dans 270 ans, il y aurait grande présomption à en conclure que nos arrière-neveux ne souffriront pas plus tôt les tourments de la faim. L'abondance des vives dans une partie du monde ne garantit pas l'alimentation des habitants de

¹⁾ De l'accroissement de la population et de ses effets dans l'avenir.

l'autre partie. Les greniers des Chinois seraient pourvus d'un excès de céréales, qu'ils apprendraient, avec leur impassibilité naturelle, peut-être avec une joie féroce, que nous sommes en proie à la disette. Les riches ne sont guère partageux, et les doctrines du collectivisme auront sombré dans l'oubli longtemps avant la catastrophe dont nous dépeignons ici les sombres symptômes avant-coureurs".

„L'Europe, — dont j'excepte la Russie, qui, servant de transit entre l'occident et l'orient, offrira plus de résistance, — voit donc se lever à l'horizon des légions de travailleurs, qui ont remplacé les Barbares de jadis; rien dans leurs allures n'annonce qu'ils vont se remettre en marche pour envahir nos villes et nos campagnes. S'ils ont des canons et des fusils, ce n'est pas pour s'en servir contre nous; le bruit de leurs armes ne nous glace plus d'effroi, et ne fait plus se réfugier dans les caves nos femmes, nos mères et nos filles terrorisées; leurs mains ne brandissent plus de glaives, de lances, de piques, mais des marteaux, des ciseaux, des tenailles, tous nos outils, tous nos instruments de labeur. Eh bien! la rumeur lointaine de ces millions de jaunes en besogne, cette activité industrielle qui les a saisis, ces paisibles travaux champêtres auxquels ils se livrent, plutôt au ciel qu'ils les abandonnassent pour reprendre leurs armes, même les dernières, les plus perfectionnées, et qu'ils reformassent leurs rangs épais, et que notre oreille perçât le piétinement colossal de leurs hordes guerrières en marche. Mieux vaudrait mille fois la mêlée sanglante, avec la rougeur des incendies, les ravages, les torrents de sang, le pillage effréné; mieux vaudrait le carnage, la lutte violente, où l'on bataille de toutes ses forces, parce qu'au moins on a l'espoir de vaincre qui multiplie les courages, plutôt que cette rivalité qui tue lentement, sûrement, puisque, à mesure que les jours s'écoulent, on voit les chances désertir pour s'envoler vers des parages abhorrés. Notre race est près d'entrer dans l'agonie, et c'est au milieu des plus affreuses convulsions qu'elle exhalera son dernier râle".

Met het vorenstaande meenen wij te kunnen volstaan om een indruk te geven van den inhoud van deze brochure, die trouwens een verzameling is van eene reeks van artikelen, welke in „*La Belgique Militaire*” opvolgend het licht hebben gezien.

De Oorlog der Toekomst. Uittreksel van het, onder dien titel, in het Russisch geschreven werk van den Staatsraad JOHANN VON BLOCH. Vertaald door * * *. Haarlem, 1899.
DE ERVEN LOOSJES.

Zooals uit het slot van het aan deze brochure voorafgaande voorbericht kan worden gezien, hebben wij dezen zeer samengedrongen inhoud van JOHANN VON BLOCH'S monsterwerk over den toekomstigen oorlog te

danken aan een „landekonoom,” dus niet aan een staat- of geschiedkundige, die uit den aard van zijne studiën meer met het wezen van den oorlog vertrouwd mag worden geacht. Wel lezen wij ter aangegeven plaatse, dat de over den oorlog handelende hoofdstukken door militairen zijn nagezien, maar het wil ons voorkomen, dat of de nauwgezetheid bij de beoordeeling of de bekwaamheid van die militairen te wenschen heeft overgelaten, anders ware het onmogelijk geweest dat in dit geschrift zoovele onjuiste definitiën en onklare begrippen voorkomen, die van een wetenschappelijk militair technisch standpunt bezien eenvoudig onaannemelijk mogen worden geacht.

Doch niet alleen op militair, ook op historisch, staatkundig, economisch, commercieel en rechtskundig gebied laat de ontwikkeling der denkbeelden in dit vlugschrift te wenschen over.

Wij willen toegeven, dat het een moeitevolle arbeid is geweest om den inhoud van een boekwerk, dat in zes deelen geschreven circa vierdehalf duizend pagina's telt, weer te geven in een vier-en-zestigtal bladzijden, en gaarne verklaren, dat uit dit oogpunt beschouwd den Schrijver eene werkelijke verdienste toekomt. Ook duiden wij het hem niet euvel, dat hij in het door Bloch met de meesterlijke scherpzinnigheid van een rechtsgeleerde geschreven werk ter verdediging van zijne stelling, de tegen de militaire wetenschap aandruischende begrippen en beschouwingen niet heeft weten op te sporen en valt het verwijt daaromtrent dan ook alleen aan zijne militaire raadgevers ten deel, maar dat op zoo velerlei ander gebied, binnen het bereik van elk ontwikkeld man gelegen, de Schrijver zich, om het nu maar eens platweg te noemen, knollen voor citroenen heeft laten verkoopen, zie, dat noemen wij onvergeeflijk als men als voorlichter van de openbare meening wil medetellen.

Met miskenning van de lessen der historie en van het wezen van den krijg als regelende factor in het leven en den ontwikkelingsgang der natiën, wordt, zonder nader bewijs dan de karakteriseering van den oorlog en van de meening van den Schrijver, dat voortaan de onderlinge strijd der volken met de wapenen onmogelijk geworden is, over den oorlog zonder meer het doemvonnis uitgesproken.

Op ons heeft het geheele betoog dan ook den indruk gemaakt van eene paradoxale bewijsvoering, die, in andere bewoordingen natuurlijk, evengoed gehouden had kunnen worden om aan te toonen dat ziekten en dood in het leven van de menschen overvloedige zaken zijn, die best gemist kunnen worden, ... omdat niemand — enkele abnormalen uitgezonderd — gaarne ziek is of dood gaat, en dat bijgevolg de geheele geneeskundige faculteit met den aankleve van dien ook gerustelijk kan afmarcheeren. Maar is daarmede bewezen dat ziekten en dood geen noodzakelijke uiterlijke verschijnselen van het leven van den mensch, ja zelfs factoren daarvan zijn, die in zekeren zin zijne verhouding tot de medelivenden regelen?

Wie is er niet, die met deernis de verwoestingen aanziet, welke door

zekere natuurverschijnselen in het leven worden geroepen? Wie gevoelt geen innig medelijden met hen, die door hemelvuur, watersnood eruptiën van den bodem en dergelijke have en leven verliezen? En toch zal wel niemand gelooven dat de bloote constateering van die rampen voldoende is om die natuurverschijnselen te doen ophouden of hunne uitwerking te verzachten. Evenmin kan men, naar ons gevoelen, den oorlog uit de wereldorde verbannen, omdat hij inherent is aan het gevoelsleven van de volken, evenals toorn en geweld nog steeds uitvloei- sels zijn van de gemoedsstemming van een mensch, wanneer deze door hevige aandoeningen ontroerd of zijn rechtsgevoel beleedigd wordt.

Ziet rond u in de maatschappij, zelfs in den engen kring van het be- roepsleven, overal wrijving van meeningen, overal botsing van werke- lijk of gemeend geschade belangen, overal strijd om den voorrang, om eer en aanzien, om genot en bezit. Men heeft de voorbeelden immers maar voor het grijpen. De vrees om door bekwameren voorbijgegaan te worden is voor velen zelf al een reden om zonder eenige andere aanleiding eene vijandige gezindheid aan die bekwameren te toonen en van die gezindheid op allerlei wijzen, ook ongeoorloofde, te doen blij- ken. En hier geldt het nog maar alleen de individuen onder elkander, met hun kleine sfeer, hun beperkte belangen, hun korten levensduur. Hoe moet het dan wel niet gaan met de volken, met hun in eeuwen berekend leven —, ofschoon evenals de mensch tot afsterven en vergaan gedoemd —, met hunne meerdere behoeften — die niet door werkver- schaffing, armenzorg of aalmoezen te stillen zijn —, met hunne grootere belangen — die een strijd om het bestaan tot het uiterste noodzakelijk kunnen maken, als zij door tegenstrijdige belangen van andere natiën worden geschaad.

Wat kan onder zoo ernstige omstandigheden, als daar juist werden bedoeld, een scheidsgerecht uitrichten? Wie zal de uitspraak van zoo- danig scheidsgerecht eerbiedigen, wanneer het to be or not to be van een geheel volk er van afhangt?

Zouden Rusland, Engeland en Frankrijk gehoor geven aan een scheids- rechterlijke uitspraak om de door hen bezette gebieden in China te ont- ruimen, wanneer laatstgenoemd Rijk tot eene zoodanige tusschenkomst de hulp had ingeroepen? Immers neen! En toch is het voor niemand twijfelachtig dat de uitspraak van een zoodanig rechtslichaam in dit geval ten voordeele van het Hemelsche Rijk zou hebben moeten uitvallen, het- welk men, na door Japan te zijn neergeveld, met het mes op de keel tot allerlei concessie's gedwongen heeft, zij 't dan ook dat deze bij tractaat besloten zijn. Welnu, wie zou die mogendheden er toe kunnen brengen op den door hen ingeslagen weg terug te keeren? Immers niemand en niets! En desniettemin, men moge de zaak verbloemen zoo men wil, is voor het aangezicht der historie de bezetting van onderdeelen van het Chineesche Rijk niet anders dan ongewettigde roof. Toch wordt deze rechtsverkrachting als iets natuurlijks aangezien en geduld, ja daaraan zelfs een schijn van recht toegekend door allerlei schoonklinkende rede-

nen, die alleen te verklaren zijn, wanneer men aan het begrip politieke noodzaak een nog veel wijdere strekking geeft, dan wij ons vermeten.

Politieke noodzaak — een woord dat ons inviel en welks begrip wij niet beter weten te verklaren dan door te verwijzen naar de militaire noodzaak in den oorlog — politieke noodzaak nu, kan en moet onder zekere omstandigheden naar den oorlog kunnen grijpen als naar het uiterste middel om een in zijn ontwikkeling belemmerd en in zijn voortbestaan bedreigd volk de noodige vrijheid van handelen te geven.

Die dat niet inziet, kent de historie en de practijk van het leven niet; die zulks zou willen ontkennen, ziet utopieën voor werkelijkheden aan.

Zeker, wij verafschuwen den oorlog niet minder dan elk ander en verlangen niets liever èn voor de menschheid, èn voor ons volk, èn voor ons zelf dat de oorlog, ja elke oorlog voorloopig nog in een ver verschieft gelegen mag zijn. Maar desniettemin kunnen wij niet toegeven aan het streven van onpractische vrienden der menschheid en der menschelijkheid, die de natiën aan handen en voeten gebonden, ongewapend en onverdedigd aan het spel der toekomst zouden willen overleveren.

Stel voor een oogenblik, dat de Europeesche — ja alle beschaafde natiën op het vredesidee ingingen en ontwapening allerwegen volgde, wat zou van die ontwapening dan het zeker en natuurlijk gevolg zijn?

Dat aan die volken een der werkzaamste middelen onthouden zou zijn, om zich te handhaven in den strijd om het bestaan, die niet met vreedzame middelen alleen gestreden kan worden; dat het vreedzame maar staatkundig onmachtige Europa, gezwegen nog van de onderlinge verhoudingen der daartoe behoorende staten, evenals eenige eeuwen geleden, een welkome prooi zou zijn voor de nog in hun kindsheid vertoevende, maar desniettemin ook tot ontwikkeling voorbeschikte, thans nog min of meer onbeschaafde volken van het Oosten. Wie zou ons waarborgen dat uit hun asschen herrezen Attila's, Djengiskhan's, of hoe zij verder ook hebben geheeten, hunne veroveringstochten niet over den Ural in westelijke richting zouden herhalen? Wat zouden de Westersche volken daartegen uitrichten, zoo zij hunne strijdbijlen in ploegen hadden omgesmeed?

Van welke zijde men het vraagstuk ook beziet, steeds stuit men op dezelfde practische onmogelijkheid om het in eene richting op te lossen welke ultra's als den Heer von Bloch, den landeconoom en hunnen geestverwanten op het gebied der vredesbeweging zou kunnen bevredigen, en hernieuwd dringt zich de vraag op den voorgrond hoe mannen van studie en verstand, van overleg en doorzicht, zoo naief kunnen zijn om te meenen dat dit idee levensvatbaarheid bezit. Aan kwade trouw mag niet worden gedacht, dus rest ons slechts een vraagteeken te stellen, waar het antwoord op de bedoelde vraag niet te geven is of althans buiten het bevattingsvermogen van onze rede gelegen schijnt te zijn.

Eene onderstelling blijft nochtans over, namelijk of deze vredesapostelen door te overdrijven wellicht hebben gemeend, een ander doel — name-

lijk het *zooveel mogelijk voorkomen van den oorlog* — gemakkelijker te zullen kunnen bereiken. Mocht zulks het geval wezen dan zouden wij deze handelwijze niet kunnen goedkeuren, omdat alsdan verwachtingen werden gewekt, die naar onze meening niet te verwezenlijken zijn. Men behoeft de publieke opinie maar te vernemen, zooals deze zich, op enkele uitzonderingen na, heeft doen kennen, om dat in te zien. Volken zijn als kinderen. Men behoeft hun de meest onwaarschijnlijke zaken maar als mogelijk voor te stellen of zij aanvaarden ze als zoodanig, vooral, wanneer hetgeen zij zich daarvan denken hun een lachend verschiet schenkt. Het heeft ons dan ook verwonderd dat in deze materie de pers de publieke opinie niet met meer voorzichtigheid en gematigdheid heeft voorgelicht, want dat ware in de eerste plaats haar plicht geweest.

Onwillekeurig zijn wij alzoo bij onze bespreking genaderd tot dat punt hetwelk wij onze lezers alsnog ter overweging willen aanbieden, namelijk: welke de gevolgen kunnen zijn van de vredesbeweging, die eigenlijk eerst sedert kort met zooveel kracht op touw is gezet. Ons inziens dan heeft zij ontegenzeggelijk in de eerste plaats uitgewerkt, dat nog eens goed en duidelijk tot ieders bewustzijn is doorgedrongen, welk een ellende en welke rampen de oorlog met zich medebrengt, tengevolge waarvan hij voortaan nog maar alleen het *uiterste middel* mag zijn om een geschil tusschen volken te beslechten en waarnaar eerst gegrepen kan worden, als alle andere middelen, om tot eene minnelijke schikking te geraken, zijn uitgeput. In de tweede plaats hopen wij dat die minnelijke schikkingen, als rechtstreeksch gevolg van deze beweging, gemakkelijker bereikbaar zullen worden gemaakt door de instelling van een Hof van Arbitrage, door hetwelk *die* geschillen kunnen worden beslecht, welke voor de volken geen levensvragen zijn.

Eindelijk meenen wij dat de geheele vredesbeweging aanleiding kan zijn, dat de wijze waarop naar eene oplossing van de evenbedoelde meer ernstige levensvragen moet worden gestreefd, niet alleen door het betrokken volk zelf, maar ook door de andere natiën zorgvuldig overwogen en daarvoor naar billijkheid ook ruimte en vrijheid gelaten zullen worden, zoodat het ruw geweld van den niet noodzakelijken oorlog zooveel mogelijk wordt voorkomen. Door de toenemende vruchtbaarheid der volken, vooral van Germaanschen, Slavischen en Mongoolschen oorsprong, toch zetten de natiën zich in onevenredige mate met de haar ter beschikking staande bodemoppervlakten uit, zoodat ruimte tot bewoning en tot ontginning en daarmee de middelen tot levensonderhoud in steeds grooter mate tekort zullen schieten. In den levensstroom van elke natie, wordt de toevoer zoo groot en bijgevolg de stroom zoo snel, dat, niet behoorlijk geleid zeker, doch zelfs bij zoo goed mogelijke voorziening, een buiten de oevers treden der in gelijke richting vlietende levensstroomen van de onderscheidene natiën niet geheel voorkomen zal kunnen worden. Wie toch is in staat de kracht van deze aanzwellingen en van de boorden, die haar moeten keeren, te bepalen? Wie geeft de verzekering dat deze in vergelijking van gene niet tekort zullen blijken te

schieten? Immers niemand! Integendeel! Nu reeds kan worden voorzien dat te eeniger tijd geweldige doorbraken met de daarmede onvermijdelijk gepaard gaande verstromingen en verwoestingen der verschillende stroomgebieden zich zullen doen gevoelen, ja dat de oplossing van den eenen stroom in den andere daarvan het noodzakelijk gevolg zal wezen.

Dat het optreden van de Westersche Mogendheden in China — hetwelk een uitvloeisel is van de even omschreven behoefte der volken, om nieuwe debouchés te vinden voor den afzet van hun productievermogen, nieuwe markten te scheppen voor den aankoop van hetgeen zij behoeven, en grondgebied aan te winnen, ten einde hun overtollige bevolking gelegenheid tot uitwijken te geven — tot dergelijke wereldschokkende gebeurtenissen, als wij bedoelen, nog geen aanleiding gegeven heeft, is geen bewijs dat deze voor den vervolge uitgesloten zijn; maar eenig en alleen een gevolg van het feit dat de spanning daar nog niet tot zulk een hoogte gestegen is, dat eene uitbarsting onvermijdelijk is. Doch dat de kiem voor eene zoodanige uitbarsting in de hangende politieke geschillen in het Verre-Oosten aanwezig is, zal wel door niemand worden betwist en of het gelukken zal die kiem te doen verstikken, mag met het oog op de onrechtmatige handelingen, waaruit zij geboren werd, met recht aan twijfel onderhevig worden geacht.

Om kort te gaan naar onze meening, zullen de drie evengenoemde gevolgen de eenige practische resultaten kunnen zijn van het, ook door ons niet minder dan door den Schrijver gewaardeerde, streven van den Staatsraad JOHANN VON BLOCH. Als dit zoo is, dan voorzeker werd in de goede richting al eene belangrijke schrede gedaan, die wij van ganscher harte zullen toejuichen.

Doch houden wij, tot die tijden zullen zijn aangebroken, ons verstand koel, onzen arm gespierd, ons oog geoefend, ons kruut droog en onze wapens scherp.

Politieke vragen. Beschouwingen betreffende de practijk van het staatsleven en eenige daarmede samenhangende onderwerpen in Nederland en Nederlandsch-Indië. *Amsterdam*, 1899. C. A. J. VAN DISHOEK.

Ten vorigen jare in het weekblad „*De Controleur*” gepubliceerd, waaruit zij nu tot één geheel zijn samengevoegd, worden de dertien achtereenvolgens beantwoorde politieke vragen thans wederom hun aangeboden, die volgens den Schrijver er naar streven willen werkelijk vrij staatsburger te worden, de zaken des vaderlands zelfstandig te kunnen beoordeelen en niet meer beneveld te worden door de zoo algemeen heerschende meeningen van chauvinistischen aard of louter uit partijbelang voorgestaan. De bedoeling van den Schrijver is het daarbij, vol-

gens de voorrede, hun de innerlijke bedorvenheid der staatkundige toestanden, ook in Nederland, goed te laten inzien, hun te doen begrijpen hoe sterk deze ook dáár het maatschappelijk welzijn heeft aangegrepen en hoe zij het voortbestaan als vrije, zelfstandige natie in gevaar brengt, omdat zulk eene staatkundige ziekte, naar de geschiedenis ruimschoots leert en het gezond verstand dan ook wel aangeeft, een volk, tenzij zeer buitengewone gebeurtenissen nog tijdig als medicament optreden, naar zijn staatkundigen dood voert.

Wanneer de Schrijver in dat betoog geslaagd is en het overigens in deze materie bij het rechte eind heeft, iets dat wij ter beoordeeling van den lezer laten, dan heeft hij voorzeker een nuttig werk gedaan, met die vermoedelijk door velen reeds weder vergeten artikelen uit „*De Controleur*” in een nieuw kleed het lezend publiek nog eenmaal ter lezing aan te bieden.

Achtereenvolgens worden de volgende vragen gesteld en beantwoord

- 1°. Is nu het ISRAËLS-incident afgeloopen?
- 2°. Is het geoorloofd een wetsvoorstel in te dienen, waarbij iets anders beoogd wordt dan dat, wat het uitdrukkelijk bevat, iets namelijk waarover daarbij niet wordt gehandeld maar dat er toch noodzakelijk uit moet voortvloeien? Vooral indien het zeer waarschijnlijk is dat dit eigenlijk bedoelde, indien het op den voorgrond ware gesteld, op die wijze bezwaarlijk zou zijn aangenomen, en alzoo dus getracht wordt die aanneming langs een omweg te verkrijgen, derhalve de natie in dezen te verrassen? Past het der volksvertegenwoordiging, hetzij dit niet bemerkende, hetzij den schijn daarvan aannemende, tot die verrassing mede te werken?
- 3°. Bestaat er gevaar voor een sterk toenemen van het militairisme in Nederland?
- 4°. Mag de Nederlandsche regeering de ingezetenen uitnoodigen de troonsbestijging der Koningin op godsdienstige wijze te vieren?
- 5°. Mag een Nederlandsch volksvertegenwoordiger aan de regeering verzoeken tot de uitnoodiging, sub 4 bedoeld, over te gaan?
- 6°. Mag idem weigeren de plechtige verklaring van huldiging, in art. 53 der grondwet vervat, te beëdigen of te bevestigen?
- 7°. Is inderdaad meened in het politieke leven in Nederland geen ongewoon verschijnsel?
- 8°. Speelt ook omkoopning in het Nederlandsche staatsleven eene beduidende rol?
- 9°. Welke maatregelen, in het belang der zedelijkheid, zijn der overheid in Nederland geoorloofd?
- 10°. Laat het Nederlandsch staatsrecht ten opzichte van eenige regeeringshandeling, welke ook, willekeur toe?
- 11°. Welke politieke gedachten moeten de aanstaande (?) huldigingsfeesten bij den ernstigen Nederlander doen opkomen?
- 12°. Wat nu na de feestviering?

13°. Welk doel werd er met het openlijk bespreken dezer vragen beoogd?

Het vorenstaande moge voldoende wezen om een denkbeeld van den inhoud van het verhandelde te geven. Voegen wij daaraan nog toe, dat, blijkens den titel van de dertiende vraag, de voorrede, dus het begin der mededeeling van den Schrijver, dezelfde materie behandelt als het slot met de beantwoording van evengenoemde vraag, dan mogen wij als onzen totaal-indruk in figuurlijken zin wel zeggen dat naar onze meening men hier te doen heeft met „un ballon d'essai d'un politicien futur”.

Wijntje en Trijntje. Over sterken drank en ontucht. Toespraak gehouden in het Tehuis voor Militairen te 's-Gravenhage, door Mr. A. C. WESENHAGEN. 's Gravenhage, 1899. Firma H. J. GERRETSEN.

Ten bate van de fondsen van de Militaire Vereeniging te 's-Gravenhage, welker kasboek een tekort aanwijst van circa twee duizend gulden, hetwelk noodzakelijk gedekt moet worden, wil het voortbestaan van het Tehuis voor Militairen in dit garnizoen goed en wel verzekerd zijn, is met toestemming van den Heer WESENHAGEN door den Directeur van voornoemd Tehuis, den Heer VAN BEYEREN, de bovenstaande brochure in het licht gegeven.

Mr. WESENHAGEN, Auditeur-Militair te dezer stede, bij ervaring wetende hoeveel jeugdige lotelingen, na enkele maanden in dienst geweest te zijn en kennis gemaakt te hebben met kroeg en bordeel, voor den krijgsraad worden gebracht om in menig geval te hunnen aanzien een zwaar of onteerend vonnis te hooren beteekenen, hield op den 29^{en} Maart jl., in het Tehuis voor Militairen, de voordracht, die in de reeds genoemde brochure in extenso is afgedrukt.

Alhoewel wij in beginsel met theoretische moraal niet dwepen, hebben wij deze voordracht met genoegen gelezen, omdat, zonder in kwelarij te vervallen, daarin op grondslagen van zedelijkheid en godsdienst een woord van waarschuwing, van wijsheid en van menschenkennis tot den toehoorder wordt gericht, dat niet kan nalaten een goeden invloed te oefenen op diens verstand en hart. Hoofdzakelijk schrijven wij dien gunstigen indruk daaraan toe, dat niet op apodictische wijze de staf over de zonden der menschheid gebroken, maar een meer practische weg betreden wordt, door de gevolgen te schetsen, die aan ontucht en het gebruik van sterken drank verbonden kunnen zijn.

Wij vinden er dan ook niet het minste bezwaar in om de lezing en ruime verspreiding aan dit boekje, dat voor den prijs van slechts dertig centen verkrijgbaar is gesteld, warm aan te bevelen.

Ter aankondiging ontvangen:

La Conférence de la Haye. Désarmer c'est dechoir, par LÉON CHOMÉ, Directeur de la Belgique militaire. *Bruxelles*, 1899. Imprimerie GUSTAVE DEPREZ. Prix 1 franc.

Een en ander over vuurleiding op open kustbatterijen naar aanleiding van het Aanhangsel Handboek Vesting-Artillerie, door W. VOSMAER, Kapitein van den Generalen Staf. *Haarlem*, 1899. DE ERVEN LOOSJES.

Schroffe Gegensätze. Annexions-Appetit und Friedensmanifest. Misstrauen zum Weltfrieden und Abrüstung. Schlagfertigkeit und Friedenskreuzzug. Miliz, Söldnerei und Volksheer. Wichtige Schläge und Schwächung der Kampfmittel. Zerstörungs-Maschinen und Friedensschalmeien. — Wann werden die Kriege aufhören? W. PORTH, k. und k. Oberst. *Berlin*, 1899. Militär Verlag R. FELIX.

Die Kämpfe vor Belfort im Januar 1871 und die historische Wahrheit. FR. VON DER WENGEN. *Berlin*, 1899. Militär-Verlag R. FELIX.

Décadence de la Neerlande, par EUGÈNE REGOUT. Ancien Membre des Etats-Provinciaux du Limbourg; Membre pendant 52 ans de la Direction des Manufactures de Cristaux et Fayences PETRUS REGOUT & Co.; Co-Directeur de la Clouterie et Pointerie Maestrichtoise; Commissaire de la Banque Hypothécaire Maestrichtoise; Commissaire des Fabriques de Zinc de la Nouvelle-Montagne; etc. *Maastricht*, 1898. Exposé économique et historique distribuée gratuitement en 10.000 exemplaires.
